

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย

นางสาวธิดา รัตนาสิทธิ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THE PARTICIPATION OF LOCAL PEOPLE ON CONSERVATION CULTURAL
ENVIRONMENT: A CASE STUDY OF PHRA THAT SRI SONG RAK, LOEI PROVINCE

Miss Thirada Rattanasit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development
(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก
จังหวัดเลย

โดย

นางสาวธิดา รัตนาสิทธิ์

สาขาวิชา

พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร. อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรพจน์ เปี่ยมสมบูรณ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดาทิ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย)

..... กรรมการ
(ดร.อเนกพล เกื้อมา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร.รณินทร์ กิจกล้า)

ธิดา รัตนาสิทธิ : การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย. (THE PARTICIPATION OF LOCAL PEOPLE ON CONSERVATION CULTURAL ENVIRONMENT: A CASE STUDY OF PHRA THAT SRI SONG RAK, LOEI PROVINCE) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อ. ดร. อุ๋นเรือน เล็กน้อย, 132 หน้า.

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่อิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวมทั้งเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนการศึกษาเชิงปริมาณใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าครัวเรือน หรือผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเป็นตัวแทนของครัวเรือน จำนวน 316 ตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและสูงสุด และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุแบบลำดับขั้น สำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 13 คน และนำเสนอข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติกิจกรรมและขั้นติดตามประเมินผลอยู่ในระดับมาก ในขณะที่มีส่วนร่วมในขั้นคิดและวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อทำการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ พบว่า ความศรัทธาเชื่อถือ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ระดับการศึกษา การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ข้อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ได้แก่ ภาคประชาชนร่วมกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ภาคประชาชนร่วมกันพัฒนา/สร้างยุวมัคคุเทศก์ ภาคประชาชนร่วมกันจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก และภาคประชาชนร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายประชาชนรักษ์พระธาตุศรีสองรัก

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม..... ลายมือชื่อนิสิต.....
ปีการศึกษา2554..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

5387151120 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORDS : LOCAL PEOPLE PARTICIPATION / CONSERVATION / CULTURAL ENVIRONMENT

THIRADA RATTANASIT: THE PARTICIPATION OF LOCAL PEOPLE ON CONSERVATION
CULTURAL ENVIRONMENT: A CASE STUDY OF PHRA THAT SRI SONG RAK, LOEI
PROVINCE. ADVISOR: UNRUAN LEKNOI, Ph.D., 132 pp.

This study aims to investigate the levels of the local people's participation in cultural environment conservation and factors affecting the local's participation as well as to offer suggestion to the involvement of local people in cultural environment conservation. Quantitative and qualitative methods are applied to conduct this research. As for quantitative methods, questionnaires are sent out and collected from 316 local householders as representative samples. Statistical data, which are frequency, percentage, mean, standard deviation, minimum and maximum value, and a multiple regression analysis and hierarchical method, are applied to analyze the result of the study. As for qualitative methods, in-depth interview with thirteen key informants are employed and content analysis is used to present data.

The result of the study is that the participation of the whole local people who engage in cultural environment conservation is in a high level. Most the high participation level is in monitoring and evaluation process, while the average level of participation is in brainstorming and planning process. The study of factors affecting the local's participation reveals that faith, belief, time spent in community, level of education, awareness about cultural environment, and access to information are the main factors that influence the participation of local people in cultural environment conservation, with 0.05 statistical significance. The suggestion of the study is that local people should participate in designing local curriculum, training young local guide, establishing cultural learning center and organizing the conservation of Sri Song Rak network.

Field of Study : Human and Social Development..... Student's Signature

Academic Year : 2011..... Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ทางผู้วิจัยได้ประสบกับอุปสรรคมากมายทั้งที่มาจากวิทยานิพนธ์ และอุปสรรคที่มาจากตัวของผู้วิจัยเอง ซึ่งจากอุปสรรคต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในช่วงระยะเวลาของการทำงานครั้งนี้ก็ได้ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ถึงความอดทน และการอยู่กับสิ่งที่เป็นปัจจุบันในการทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะสำเร็จไปไม่ได้หากขาดคณาจารย์ที่ให้ความรู้และแนะแนวทางที่ดี รวมถึงความเมตตา กรุณาและให้อภัยลูกศิษย์คนนี้ ทั้งนี้ทางผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุวิธนา ธาดานิติ ประธานสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์อเนกพล เกื้อมา และอาจารย์ ดร.รณินทร์ กิจกล้า คณะกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ขัดเกลาวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยให้เสร็จสมบูรณ์ และกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.อุ้นเรื่อน เล็กน้อย ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยดูแลเอาใจใส่ ชี้แนะแนวทาง ตลอดจนเปิดโลกทัศน์ของผู้วิจัยให้ทราบว่าศาสตร์ทุกศาสตร์มีความสำคัญเท่าเทียมกัน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้โดยไม่จำกัดอยู่เพียงศาสตร์ที่ทางผู้วิจัยได้ศึกษามาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ของเทศบาลตำบลด่านซ้ายที่ให้ข้อมูลสำคัญและเป็นประโยชน์แก่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอขอบคุณผู้นำชุมชนและประชาชนชาวด่านซ้ายทุกท่านที่มีน้ำใจไมตรีแก่ผู้วิจัย ให้ความเอื้อเฟื้อต่างๆ และสละเวลาในการให้สัมภาษณ์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ หากขาดทุกๆ ท่านวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงไม่สามารถสำเร็จลงได้ ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างมาก และขอขอบพระคุณทุกท่านด้วยใจจริง

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อคุณอมรและคุณพิมพ์พัฒน รัตนาลิทธิ ที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษาของลูกคนนี้อย่างเต็มที่โดยตลอด คอยให้ความห่วงใย เอาใจใส่ ติดตามความคืบหน้าอยู่เสมอ และรอคอยวันที่ลูกคนนี้จะสำเร็จการศึกษาอย่างอดทน และคุณเจตน์สิทธิ รัตนาลิทธิ ผู้เป็นพี่ชายที่คอยให้กำลังใจให้เสมอในยามที่ลูกและน้องคนนี้อยู่ห่างไกลเมื่อพบกับอุปสรรคต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยมีพลังที่จะพยายามทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อไปจนสำเร็จได้ในที่สุด ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ ทั้งหลายจากทุกกลุ่มที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมดในที่นี้ ที่มีน้ำใจคอยถามไถ่ รับฟังเรื่องราว ให้กำลังใจ และคอยช่วยเหลือเพื่อนและน้องคนนี้อย่างกระตือรือร้นมาโดยตลอดไม่ว่าเพื่อนและน้องคนนี้จะมีความทุกข์และอุปสรรคในขั้นตอนใดๆ ก็ตาม

สุดท้ายนี้ ตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ข้อบกพร่องที่มีอยู่ของข้าพเจ้า และเข้าใจมนุษย์และสังคมมากขึ้นซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่า สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาเพื่อการดำเนินชีวิตต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
ขอบเขตของการศึกษา.....	4
ข้อจำกัดของการศึกษา.....	5
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	9
ความหมายของการมีส่วนร่วม.....	9
ทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	11
รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม.....	13
ตัวชี้วัดระดับการมีส่วนร่วม.....	16
ปัจจัยการมีส่วนร่วม.....	16
แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	17
ความหมายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	17
ความสำคัญและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	18
ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	20

แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	23
ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	23
กฎเกณฑ์และแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	25
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของเทศบาลตำบลด่านซ้าย.....	28
แนวความคิดเกี่ยวกับการให้คุณค่า.....	29
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	31
ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	32
กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	41
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย.....	43
การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research).....	43
ประชากรเป้าหมาย.....	43
ขนาดของตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง.....	43
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	45
การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research).....	49
กลุ่มตัวอย่างประชากร.....	49
การสัมภาษณ์แบบแบบเชิงลึก.....	49
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	50
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	52
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	53
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	57
ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ.....	58
ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ.....	80
ข้อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	
กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก.....	93
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	99
สรุปผลการศึกษา.....	99
อภิปรายผล.....	100
ข้อเสนอแนะ.....	104

รายการอ้างอิง.....	109
ภาคผนวก.....	115
ภาคผนวก ก	116
ภาคผนวก ข	119
ภาคผนวก ค	122
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	132

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3-1	ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา..... 44
ตารางที่ 4-1	ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง..... 59
ตารางที่ 4-2	อาชีพของกลุ่มตัวอย่าง..... 60
ตารางที่ 4-3	ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง..... 61
ตารางที่ 4-4	การดำรงตำแหน่งในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง..... 62
ตารางที่ 4-4	ตำแหน่งในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง..... 62
ตารางที่ 4-5	การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง..... 63
ตารางที่ 4-6	ลักษณะของการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง. 63
ตารางที่ 4-7	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง..... 64
ตารางที่ 4-8	แหล่งข่าวสารที่ได้รับของกลุ่มตัวอย่าง..... 64
ตารางที่ 4-9	ความต้องการรับข่าวสารของกลุ่มตัวอย่าง..... 65
ตารางที่ 4-10	ประเด็นข้อมูลข่าวสารที่ต้องการรับทราบของกลุ่มตัวอย่าง..... 65
ตารางที่ 4-11	ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง..... 66
ตารางที่ 4-12	ระดับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง..... 67
ตารางที่ 4-13	ความศรัทธาเชื่อถือของกลุ่มตัวอย่าง..... 68
ตารางที่ 4-14	การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม..... 70
ตารางที่ 4-15	ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่ม ตัวอย่าง..... 73
ตารางที่ 4-16	ค่าสถิติสรุปของสมการความถดถอย..... 75
ตารางที่ 4-17	การวิเคราะห์ความแปรปรวน..... 76
ตารางที่ 4-18	การทดสอบสัมประสิทธิ์ความถดถอย..... 78

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1-1 แผนที่ชุมชนในพื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก.....	4
ภาพที่ 2-1 แสดงขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	28

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลัก ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2545 - 2548 โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเดนมาร์ก เพื่อดำเนินโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Thailand Cultural Environment: TCEP) ซึ่งได้นำเทคนิควิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในประเทศเดนมาร์กมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย เรียกว่าระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Environmental Conservation System: CECS) โดยมีแนวคิดหลัก คือ การปกป้อง ดูแลรักษา คุณค่าของพื้นที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอย่างองค์รวมและรอบด้าน ทั้งในส่วกายภาพทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงคนและปราชญ์ท้องถิ่นที่จะต้องเป็นผู้ดูแลมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [สผ.], 2537: บทนำ) ทั้งนี้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่า “สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม” (Cultural Environment) ไว้ว่า เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่มีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเทคโนโลยี จึงกล่าวได้ว่านอกจากตัวศิลปกรรมจะมีคุณค่าแล้ว สิ่งแวดล้อมของศิลปกรรมเหล่านั้นก็มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยส่งเสริมและรักษาคุณค่า ตลอดจนคุณภาพของแหล่งศิลปกรรมให้ดำรงอยู่ หากสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งศิลปกรรมถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณค่าของแหล่งศิลปกรรมนั้นด้วยลงจนด้วย (สผ., 2552: 208) นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมแต่ละยุคสมัย ดังปรากฏออกมาเป็นถาวรวัตถุเป็นโบราณสถานที่สำคัญทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับตัวศิลปกรรมนั้น มีทั้งที่เสื่อมโทรมตามกาลเวลาและตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสาเหตุของการทำลายอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ความเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์เป็นสาเหตุของการทำลายที่มีความรุนแรง รวดเร็วและ

เกิดขึ้นตลอดเวลา ดังที่มีระบุไว้ในสาระสำคัญของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2540-2559 ของกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม “แหล่งธรรมชาติและศิลปกรรมซึ่งเป็นมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชาติ มีสภาพเสื่อมโทรมจากภัยธรรมชาติและผลกระทบของมนุษย์ การพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม” (สผ., 2540: 71) ด้วยเหตุนี้การอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ผ่านมามีไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ดังนั้นการที่จะดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้ประสบผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องปลูกฝังให้ประชาชนท้องถิ่นเกิดความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ที่มีเป้าหมายในการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้อยู่อาศัยกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู รวมทั้งการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์ และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น (สผ, 2551: 1-3)

จากกรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเป็นเจดีย์องค์สำคัญขององค์หนึ่งของอำเภอด่านซ้ายและของจังหวัดเลย มีลักษณะเป็นเจดีย์ที่ก่อด้วยอิฐถือปูนสีขาวทั้งองค์ มีศิลปะจารึกที่ระบุถึงปีที่สร้างและสาเหตุของการสร้างไว้อย่างชัดเจน ทำให้พระธาตุศรีสองรักกลายเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีในฐานะมิตรประเทศระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิของกรุงศรีอยุธยา และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชของกรุงศรีสัตนาคนหุต (ล้านช้าง) ที่ได้ทรงร่วมกันสร้างพระธาตุศรีสองรักไว้เป็นสักขีพยานในการทำสัมพันธไมตรีและเป็นด่านเขตแดนระหว่างกัน (เติม วิภาคย์พจนกิจ, 2530 ก: 319) ทำให้พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบเป็นแหล่งศิลปกรรมที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดีเป็นอย่างยิ่ง จึงทำให้ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ

ภายในบริเวณพระธาตุศรีสองรักยังมีหลักฐานจากตำนานพื้นบ้านเกี่ยวกับสาเหตุการสร้างพระธาตุศรีสองรัก ทำให้ทราบถึงคติความเชื่อท้องถิ่นดั้งเดิมของคนด่านซ้ายว่า ก่อนหน้าที่จะมีการนับถือศาสนาพุทธได้มีการนับถือผีมาก่อน โดยจะมีศาลที่เรียกว่า หอหลวง เป็นที่สถิตของพระเสื้อเมือง คือ วิญญาณของอดีตกษัตริย์ไทยและลาว (สมัย สุทธิธรรม, 2542: 23) เมื่อศาสนาพุทธเริ่มเข้ามาก็ได้มีการนำความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการนับถือผีมาผสมกับคติทางพุทธศาสนา โดยเชื่อว่าพระธาตุศรีสองรักเป็นที่สถิตของดวงวิญญาณผีบรรพบุรุษ หรือผีวีรบุรุษของทั้งฝ่ายไทย

และฝ่ายลาวที่มีส่วนร่วมในการสร้างพระธาตุศรีสองรัก (อินธ อมแย้ม, 2553: 7) โดยวิญญานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวด่านซ้ายเรียกกันโดยทั่วไปว่า ผีเจ้านาย ทำหน้าที่เป็นอารักษ์หรือเป็นผู้คอยดูแลรักษาพระธาตุศรีสองรัก ทุกๆ ปีจะมีประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรักในวันเพ็ญเดือน 6 นับว่าเป็นโบราณสถานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง ทำให้หน่วยงานภาครัฐมีแนวคิดที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดเลย และของประเทศไทย โดยมุ่งที่จะพัฒนาในลักษณะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษา อีกทั้งเป็นการส่งเสริมรายได้จากการท่องเที่ยวให้แก่ท้องถิ่นอีกด้วย (เทศบาลตำบลด่านซ้าย, 2554: ออนไลน์) แต่อย่างไรก็ตาม หากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววันนั้น มิได้พิจารณาถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งศิลปกรรมอันควรอนุรักษ์ จะทำให้เป็นการพัฒนาที่ทำลายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและแหล่งศิลปกรรมของท้องถิ่นและของชาติให้ได้รับความเสียหายได้ ดังมีตัวอย่างผลกระทบสำคัญ ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่ปัจจุบันเกิดความเสื่อมโทรม เนื่องจากมีพัฒนาพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ทั้งการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค มีการปลูกสร้างบ้านเรือนทับโบราณสถานเดิม การปลูกสร้างอาคารพาณิชย์บดบังทัศนียภาพของแหล่งโบราณสถาน มีการบุกรุกของแผงร้านค้าหน้าบริเวณวิหาร เป็นต้น ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่ออาคารถูกขึ้นทะเบียนให้เป็นภาวะอันตราย แล้วอาจนำไปสู่การถอดถอนออกจากการเป็นมรดกโลกได้ในอนาคต (สผ., 2552: 210)

ด้วยความตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในบริเวณโดยรอบของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืนนั้น นอกจากต้องดำเนินตามหลักวิชาการ รวมถึงความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์คุ้มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรมจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบแล้ว การได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังจากประชาชนท้องถิ่น ซึ่งอาศัยอยู่ใกล้ชิดกับแหล่งศิลปกรรมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทำให้สามารถลดผลกระทบและป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าปัจจุบันประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับใด และปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณาในการวางแผน และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในเขตเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ให้มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนในพื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย รวม 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านด่านซ้าย ชุมชนบ้านเดิน ชุมชนบ้านเหนือ และชุมชนบ้านหัวนาอูญ

ภาพที่ 1-1 แผนที่ชุมชนในพื้นที่บริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรัก

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ได้แก่ ประชาชนท้องถิ่นใน 4 ชุมชน รวมทั้งสิ้น 1,504 ครัวเรือน (สำนักงาน
กลุ่มทะเบียนราษฎรเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย, 2553)

ชุมชน	จำนวนครัวเรือน
บ้านห้วยนาสูง	233
บ้านด่านซ้าย	647
บ้านเหนือ	299
บ้านเดิน	325
รวม	1,504

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน
ท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน
ท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่ประกอบด้วยสภาพทางกายภาพ สถาปัตยกรรม ทัศนียภาพ วิถีชีวิต และผู้คนที่มีความเชื่อมโยงกันสัมพันธ์กัน ในงานวิจัยนี้จะเน้นสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural) ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การดูแลรักษา การปกป้องคุ้มครองให้องค์พระธาตุศรีสองรักดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าสืบต่อไป ตลอดทั้งการปรับปรุงพัฒนาอย่างมีแบบแผน

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น หมายถึง การที่ประชาชนท้องถิ่นเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น การวางแผนตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ การเสียสละเวลา แรงงาน และทุนทรัพย์ต่างๆ และการติดตามประเมินผลในกิจกรรมด้วยความสมัครใจ โดยแบ่งการวัดระดับการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมมากที่สุด การมีส่วนร่วมมาก การมีส่วนร่วมปานกลาง การมีส่วนร่วมน้อย การมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น หมายถึง ชั้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในขั้นคิดและวางแผน ได้แก่ 1.1 ร่วมเป็นผู้แสดงความคิดเห็น/เสนอแนะแนวทางในกิจกรรม 1.2 ร่วมเป็นผู้วางแผนตัดสินใจในฐานะแกนนำกิจกรรม 1.3 ร่วมเป็นผู้สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมคิดในกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติกิจกรรม ได้แก่ 2.1 ร่วมเป็นผู้ติดต่อประสานงานในการทำกิจกรรม 2.2 ร่วมเป็นผู้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน 2.3 ร่วมเป็นผู้ทำกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชุมชน 2.4 ร่วมทำกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานรัฐ 2.5 ร่วมเป็นผู้ชักชวนให้เพื่อนบ้านเข้าร่วมทำกิจกรรม 2.6 ร่วมเป็นผู้สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมในกิจกรรม 2.7 ร่วมเป็นแกนนำในการทำกิจกรรม 2.8 ร่วมเป็นผู้บริจาคเงิน/วัสดุอุปกรณ์ 2.9 ร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมบริจาคเงิน/วัสดุอุปกรณ์

3. การมีส่วนร่วมในขั้นติดตามและประเมินผล ได้แก่ 3.1 ร่วมเป็นผู้ติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรม 3.2 ร่วมเป็นผู้สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมติดตามและประเมินการดำเนินกิจกรรม

ประชาชนท้องถิ่น หมายถึง หัวหน้าครัวเรือน หรือผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเป็นตัวแทนของครัวเรือนในพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก ได้แก่ ชุมชนบ้านด่านซ้าย ชุมชนบ้านเดิน ชุมชนบ้านเหนือ และชุมชนบ้านห้วยนาญ

ผู้นำทางพิธีกรรม หมายถึง บุคคลที่ไม่มีตำแหน่งที่ทางราชการกำหนดให้ แต่เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านว่าเป็นร่างทรงและข้าเฝ้าของวิญญาณเจ้านาย ประกอบด้วยเจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักและเป็นคอยผู้ดูแลรักษาพระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ

การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การได้รับประโยชน์จากพื้นที่หรือที่ตั้งของพระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบในลักษณะต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ การเข้ามาสักการบูชาหรือกราบไหว้ขอพรพระธาตุศรีสองรัก การเข้ามาเก็บน การเข้าชมศึกษา ประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวพักผ่อน

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง แหล่งที่มาของการได้รับข่าวสารหรือข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ จากวารสารท้องถิ่น จากหอกระจายข่าวชุมชนหรือเสียงตามสาย จากสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนบ้าน จากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ และจากผู้นำทางพิธีกรรม

การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง ความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญขององค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ เป็นการแสดงออกในด้านความรู้สึกถึงความสำคัญต่อองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบในแง่คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางเอกลักษณ์ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางจิตใจ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ประชาชนท้องถิ่นตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
3. ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะของประชาชนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
4. ทำให้ได้ข้อมูลซึ่งสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการใช้ประโยชน์ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในเขตเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และแหล่งศิลปกรรมในพื้นที่อื่นๆ ได้อีกต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานแนวทางในการศึกษา ดังนี้

- 2.1 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- 2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- 2.4 สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- 2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับความรู้
- 2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการให้คุณค่า
- 2.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะหลายรูปแบบ และหลายวิธีแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ ทำให้นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ของนักวิชาการและนักพัฒนาแตกต่างกันในหลายทัศนคติตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ดังนี้

เคิร์ธ (Keith Davis, 1973: 136) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์หนึ่ง (Mental and Emotional Involvement) ในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งส่งผลให้การกระทำของกลุ่มดำเนินการบรรลุเป้าหมาย และเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบต่อกันด้วยสอดคล้องกับแนวคิดของสวภัทร ปุยพันธ์ (2543: 23) กล่าวว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย ปัจจัย 3 ประการ คือ

1. การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการข้องเกี่ยวทั้งตัว (self) ไม่ใช่เพียงแค่เกี่ยวข้องด้านกำลังกายหรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิต (ego-involved) ไม่เพียงเฉพาะด้านการงาน (task-involved)

2. กระทำการให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว ก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอมที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากการยินยอมพร้อมใจและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “ยุคลิวิตี” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม

3. ความรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องด้านจิตใจอารมณ์ และได้กระทำการให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่ม และต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

ยูว์ฌิน ฌูฌิเมรี (2526: 25) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น หมายความว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง และยิ่งกล่าวอีกว่า การที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทอันเป็นชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ในทางยุทธวิธีจะต้องมีการแสวงหาผู้นำ เพื่อให้เป็นตัวแทนของประชาชนในการระดมพลังความคิด และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527: 179) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความอยากร่วม ความสมัครใจ (ซึ่งแยกจากการเสียสละและการหวังรางวัลตอบแทนจากราชการ) โดยสิ่งเหล่านี้ต้องสอดคล้องกับทั้งชีวิตและวัฒนธรรมของเขาด้วย จะเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาได้ต้องยึดหลักแนวทางปฏิบัติต่อไปนี้

ประการที่ 1 ต้องถือว่าชาวบ้านเป็นตัวหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง องค์กรภายนอกเป็นตัวกระตุ้นและเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น

ประการที่ 2 กิจกรรมพัฒนาต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน

ประการที่ 3 ต้องมีการกระจายและการสื่อสารข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาการรับรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในการแก้ปัญหา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่บุคคลหรือประชาชนในชุมชน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การเสียสละเวลา แรงงาน และทุนทรัพย์ต่างๆ และการติดตามประเมินผลในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งด้วยความสมัครใจ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการของตนและชุมชนให้ดียิ่งขึ้น และที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องสอดคล้องกับชีวิต ความจำเป็น ความต้องการ และวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย

2.1.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วม ได้นำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวในการศึกษา ได้แก่ ทฤษฎีการกระทำทางสังคม และทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร

2.1.2.1 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (The Theory of Social Action)

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำทางสังคม โดย พาร์สัน (Parsons, 1951: 279) ได้อธิบายการกระทำทางสังคมของมนุษย์ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้กับสังคมโดยทั่วไป การกระทำใดๆ ของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละคนระบบสังคมและวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ความสนใจ และระบบค่านิยมของบุคคล

รีดเดอร์ (Reder, 1974: 39) ได้อธิบายการกระทำทางสังคมว่าประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ไม่ได้จำกัดเพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง และการกระทำของบุคคลในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น เป้าประสงค์ ความเชื่อ และค่านิยม ตลอดจนชนบทรอบนิยามประเพณีที่สืบทอดกันมา รวมทั้งความคาดหวัง ความผูกพัน และความสามารถของบุคคลที่เป็นผู้กระทำ

เวเบอร์ (Weber อ้างถึงใน จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2533: 54-60) ได้ศึกษาเรื่องการกระทำของมนุษย์ โดยให้คำจำกัดความการกระทำว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดเผยและลับซึ่งบุคคลผู้กำหนดให้มีความหมายเป็นส่วนตัว และกล่าวว่าการกระทำทางสังคมมี 4 ชั้น คือ

1. การกระทำที่มีเหตุผล เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2. การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการที่เหมาะสม เพื่อจะทำให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อมการกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรม ศาสนา และศีลธรรมอย่างอื่น เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

3. การกระทำตามประเพณี (Traditional) เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลงโดยยึดแบบอย่างที่ทำกันมาในอดีตเป็นหลักในพฤติกรรม การกระทำตามประเพณีที่ไม่คำนึงถึงเหตุผล

4. การกระทำที่แฝงตัวด้วยความเสนาหา (Affective) การกระทำแบบนี้คำนึงถึงอารมณ์และความผูกพันทางจิตใจระหว่างผู้กระทำกับวัตถุที่เป็นจุดมุ่งหมายของการกระทำ การกระทำเช่นนี้ก็ไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างอื่นใดทั้งสิ้นนอกจากเรื่องส่วนตัว

จากทฤษฎีดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่าการกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม โดยต้องมีความเข้าใจในวิถีชีวิต ค่านิยม จารีตประเพณี ทัศนคติของบุคคล การพัฒนาโดยการใช้สิ่งกระตุ้นที่เหมาะสม นำไปสู่การที่สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบของการมีส่วนร่วมและความสมัครใจ

2.1.2.2 ทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร

โรเจอร์ (Roger, 1973: 45) ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับของใหม่กับกระบวนการติดต่อสื่อสารไว้ว่า การที่บุคคลจะมีการรับของใหม่นั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งได้แก่ ช่องทางการสื่อสารและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนตัว ดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนตัว ได้แก่ อายุ สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ รวมถึงรายได้ ขนาดที่ดิน การถือครองที่ดิน และความสามารถเฉพาะอย่างซึ่งรวมถึงระดับการศึกษา

2. ช่องทางการสื่อสาร ความรู้ หรือกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดของสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร

ส่วนช่องทางการสื่อสารซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารแยกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิธีการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร หรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

2. ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

โรเจอร์ ยังได้กล่าวอีกว่า สื่อมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้การแพร่กระจายข่าวสารรวมทั้งสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้ และสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้มากกว่า

จึงอาจสรุปได้ว่ากระบวนการติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลต่อการเพิ่มความรู้ สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้ ย่อมส่งผลให้มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น สร้างความตระหนักให้แก่บุคคลมากขึ้นซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น

2.1.3 รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

เมื่อพิจารณาตามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้มีผลต่อรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

ธนาภรณ์ เมทนีสุดดี (2543: 15) ได้กล่าวถึงรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมดังนี้ คือ

1. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการ/กิจกรรมวิธีการติดตามผล การตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรม/โครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์
2. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือเรียบร้อยแล้วต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด
3. ร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามกิจกรรมต่างๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น
4. ร่วมติดตามและประเมินผลตามกิจกรรม หมายถึง เมื่อกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้วได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรม

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ 2527: 6-7) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีรูปแบบและขั้นตอน คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาแก้ไข ลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่มีประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

4. ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ทำให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980: 213-222) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ
 - การมีส่วนร่วมในการริเริ่มตัดสินใจ (Initial decision) เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นการระบุประเด็นปัญหาเพื่อการแก้ไข ซึ่งชุมชนหรือผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในขั้นตอนนี้ เพราะจะเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลข่าวสารอันเป็นประเด็นปัญหาท้องถิ่นที่ดีที่สุด แต่โดยทั่วไปแล้วชุมชนจะเข้าไปมีบทบาทในขั้นตอนการพิจารณาว่าโครงการนั้นจะเริ่มดำเนินการเมื่อใด ที่ไหน และชาวบ้านจะให้ความร่วมมืออย่างไร
 - การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตัดสินใจ (Ongoing decision) เกิดหลังจากการริเริ่มการตัดสินใจ ซึ่งถ้าชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีบทบาทในขั้นตอนนี้ในการริเริ่มตัดสินใจ Uphoff et al. เสนอว่าภาครัฐก็ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ เพื่อพิจารณาถึงความต้องการแท้จริงและจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม
 - การตัดสินใจในปฏิบัติการ (Operational decision) เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งอาจเป็นกลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มผู้หญิง กลุ่มร่วมมือต่างๆ หรืออาจจะอยู่ในรูปของการเป็นสมาชิก ดำเนินการประชุม การเลือกผู้นำ การเข้าร่วมประชุม เป็นต้น ซึ่งในกลุ่มเหล่านี้จะต้องพิจารณาถึงภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง ฯลฯ ซึ่งจะมีอิทธิพลเกี่ยวเนื่องต่อผลสำเร็จของการดำเนินงาน

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วย

- การสนับสนุนด้านทรัพยากร (Resources contribution) ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปการสนับสนุนด้วยแรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งข่าวสาร เป็นต้น แต่ทั้งนี้การสนับสนุนด้วยทรัพยากรนี้ควรจะเป็นไปอย่างอิสระ ไม่มีบังคับ

- การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการประสานขอความช่วยเหลือ (Participate in administration and coordination) โดยอาจจะเป็นลูกจ้างโครงการ ที่ปรึกษาโครงการ หรือคณะกรรมการโครงการ ซึ่งในบทบาทส่วนนี้จะก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของชุมชน ในขณะที่เดียวกันภาครัฐก็จะได้รับข้อมูลข่าวสารวงใน รวมทั้งปัญหาและข้อจำกัดที่อาจจะมีผลกระทบต่อโครงการด้วย

- การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ (enlistment) การประสานความร่วมมือซึ่งในประเด็นนี้ไม่ได้มุ่งเน้นผลประโยชน์เป็นประการสำคัญ แต่เป็นการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมเฉพาะด้าน หรือเป็นการให้ความร่วมมือเพื่อป้องกันผลเสียที่อาจเกิดตามมาภายในชุมชน

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) เป็นการเข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

- ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ (material benefits) เป็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่สมาชิกของชุมชนแต่ละคน ที่เห็นได้ชัดเช่นการมีผลผลิตเพิ่ม การมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิตที่เพิ่มขึ้น การมีทรัพย์สิน มีเงินออม เป็นต้น

- ผลประโยชน์ทางด้านสังคม (social benefits) ได้แก่ สาธารณสมบัติ ซึ่งอาจจะเป็นการบริการ หรือสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น โรงเรียน สถานีนอนามัย ระบบน้ำบาดาล ฯลฯ

- ผลประโยชน์ส่วนบุคคล (personal benefits) เป็นผลประโยชน์ด้านจิตใจ เช่น ผลประโยชน์ด้านความต้องการเพื่อความสบายใจ การปราศจากหนี้สิน การมีมาตรฐานชีวิตที่ดีขึ้น การมีสถานภาพในชุมชนที่ดีขึ้น เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้ โดยควร

เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลทั้งประเด็นความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจกรรม

2.1.4 ตัวชี้วัดระดับการมีส่วนร่วม

ตัวชี้วัดระดับการมีส่วนร่วม คือ เกณฑ์บอกถึงระดับการมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด มีนักวิชาการได้กล่าวถึงตัวชี้วัดระดับการมีส่วนร่วม ดังนี้

แคสเปอร์ และบริทแบท (Kaspersn and Breitbat, 1985: 36) ได้เสนอมาตรวัด การกระทำอย่างไรจึงจะถือว่ามีส่วนร่วม ได้แก่

ประการที่แรก พิจารณาความถี่ของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนาน มีความผูกพันและแรงจูงใจในการกระทำ

ประการที่สอง ได้แก่ คุณภาพของการมีส่วนร่วม ซึ่งพิจารณาจากผลและผลกระทบของการกระทำ เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของผู้อื่น

2.1.5 ปัจจัยการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมของประชาชนนั้นจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผล จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดและหลักการ ดังนี้

คูฟแมน (Koufman, 1949: 7) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527: 183) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมไว้ ได้แก่

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วม
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นการรวมคำว่า สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมเข้าด้วยกัน เพื่อกำหนดขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้เพราะเล็งเห็นว่าศิลปกรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เป็นมรดกทางปัญญา เป็นรากฐานการศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นสิ่งส่งเสริมและรักษาคุณค่าตลอดจนคุณภาพของศิลปกรรมให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าสำหรับความหมายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม แยกออกได้ดังนี้

2.2.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2541: 9-10) ได้ให้ความหมาย ดังนี้

สิ่งแวดล้อม หมายถึง มนุษย์กับสิ่งต่างๆ ที่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตให้สมดุล

ศิลปกรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันด้วยความสามารถสติปัญญา กำลังกาย กำลังใจ และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเทคโนโลยี หรือศิลปกรรมในที่นี้ หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมตามความหมายของที่ประชุมองค์การ UNESCO ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ

1. อนุสรณ์ (monument) ได้แก่ ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานทางประติมากรรม และผลงานทางจิตรกรรมอันทรงความสำคัญ ส่วนประกอบหรือโครงสร้างทางโบราณคดี จารึกถ้ำที่อยู่และส่วนผสมกันของลักษณะเหล่านี้ อันมีคุณค่าดีเด่นในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือเทคโนโลยี
2. กลุ่มอาคาร (groups of buildings) ได้แก่ กลุ่มของอาคารที่แยกกันหรืออยู่ต่อเนื่องกัน ซึ่งโดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม ความร่วมลักษณะกัน หรือที่ตั้งที่เหมาะสมในภูมิทัศน์ ได้ทำให้เกิดคุณค่าดีเด่นในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือเทคโนโลยี
3. สถานที่ (sites) ได้แก่ ผลงานของมนุษย์หรือผลงานที่ผสมผสานกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์และพื้นที่ รวมทั้งโบราณสถาน ซึ่งมีคุณค่าดีเด่นในด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติวงศ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบๆ ตัวศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม

นอกจากนี้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2553: 5) ยังได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (cultural environment) หมายถึง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่สะท้อนถึงคุณลักษณะสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม บอกเล่าเรื่องราวพัฒนาการของสังคมและมนุษย์ผ่านประวัติศาสตร์อันเป็นผลและเกี่ยวเนื่องจากวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่า (การให้ความหมาย) ของสังคม ดังนั้นสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงหมายถึงรวมถึง

1. แหล่งศิลปกรรม และสภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบ
2. พื้นที่ที่มีการดำรงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible heritage)
3. พื้นที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่มีได้มีคุณค่าสูง เมื่อพิจารณาใดๆ แต่มีคุณค่าสูงเมื่อรวมตัวกัน (collective value) เช่น ชุมชนริมน้ำ ชุมชนชนบทอื่นๆ

2.2.2 ความสำคัญและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมและรักษาคุณค่าตลอดจนคุณภาพของศิลปกรรมให้ดำรงอยู่และมีความหมายยิ่งขึ้น ในทางกลับกันหากสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพและคุณค่าของศิลปกรรมด้อยลงจนหมดความหมายในที่สุด (สผ., 2537: 32-33)

โบราณสถานมีคุณค่าและความสำคัญด้านต่างๆ (สำนักโบราณคดี, 2554: ออนไลน์) ดังนี้

1. ด้านเอกลักษณ์ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่แสดงการรับรู้ หรือความเข้าใจถึงที่มาสถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใด ชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ
2. ด้านวิชาการ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่สะท้อนเรื่องราวในอดีตเป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชน ของชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. ด้านเศรษฐกิจ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชนและประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว สร้างกิจกรรมต่างๆ อันสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว พร้อมๆกับการศึกษาหาความรู้

4. ด้านการใช้สอย เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่สามารถนำมาใช้งานได้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการไม่ก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพ การเปลี่ยนแปลง หรือการรื้อทำลายโบราณสถานนั้น

5. ด้านสังคม เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม

6. ด้านการเมือง เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การกำหนดขอบเขตหรือการรักษาอธิปไตย และการสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนทั้งชาติ

7. ด้านสุนทรียภาพ เป็นคุณค่าความงามของศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม

กรมศิลปากร (2533: 68) ได้สรุปคุณค่าของศิลปกรรมดังนี้ คือ

1. คุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งจำแนกปลีกย่อยได้หลายประการ เช่น คุณค่าทางด้านข้อมูล เอกสาร คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางโบราณคดี คุณค่าทางความงดงาม คุณค่าทางทัศนียภาพของเมือง คุณค่าทางภูมิสถาปัตยกรรมและนิเวศวิทยา

2. คุณค่าทางการใช้สอย จำแนกเป็นคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางการเมือง

3. คุณค่าทางอารมณ์ จำแนกเป็นคุณค่าด้านความวิจิตรบรรจง-มหัศจรรย์ เอกลักษณะ ความต่อเนื่อง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท, 2537: ออนไลน์) สรุปประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทั้งประโยชน์ที่ได้รับโดยตรงต่อสิ่งแวดล้อมและตัวศิลปกรรมและประโยชน์โดยอ้อมได้ 3 ด้าน ดังนี้ คือ

1. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

- ช่วยส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้เด่นชัดขึ้น

- ช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจในอารยธรรมเก่าแก่ของชาติ

- ช่วยให้เกิดความสามัคคีในการร่วมมือร่วมใจ ดูแล ปกป้องและรักษา แหล่งศิลปกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ต่อไป

- ช่วยเสริมสร้างชื่อเสียงที่ดั่งามทางด้านศิลปกรรมให้แก่ประเทศชาติ

2. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

- ช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีแก่ชุมชน
- ช่วยให้ประชาชนในบริเวณนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- ช่วยให้ชุมชนมีแหล่งสันทนาการ เพื่อประโยชน์ด้านสุขภาพอนามัยและจิตใจ

3. ด้านการศึกษาและวิจัย

- ช่วยยกระดับคุณภาพทรัพยากรบุคคลให้มีมาตรฐานสูงขึ้น ทั้งด้านวิชาการและทัศนคติ
- ช่วยให้เยาวชนของชาติ มีแหล่งความรู้ทางวิชาการที่จะนำไปสู่การศึกษาและวิจัย ซึ่งนำประโยชน์มาสู่ท้องถิ่นในอนาคต

ความสำคัญและคุณค่าของศิลปกรรมที่กล่าวมา มีความสำคัญยิ่งอันมิอาจประเมินค่าได้ ความสำคัญและคุณค่าเหล่านี้มิได้เกิดจากตัวศิลปกรรมเท่านั้น หากแต่เกิดจากสิ่งแวดล้อมโดยรอบศิลปกรรมนั้นด้วย เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นตัวเกื้อกูลให้แหล่งศิลปกรรมนั้นมีคุณค่าหรือด้อยคุณค่าลง ดังนั้นศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบหรือที่เรียกว่า สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงมีคุณค่าความสำคัญจนมิอาจแยกออกจากกันได้ และประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจะสามารถดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติให้แก่คนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

2.2.3 ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ปัจจุบันความเสื่อมโทรมและความเสียหายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กำลังเป็นปัญหาสำคัญเนื่องจากมีผลกระทบทำให้แหล่งศิลปกรรมที่สำคัญของชาติหลายแห่งถูกทำลายยากแก่การบูรณะซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ดี การแก้ปัญหาที่ผ่านมายังขาดการพิจารณาถึงต้นเหตุที่แท้จริงของปัญหานั้น ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีสาเหตุหลักดังต่อไปนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541: 10-17)

1. วิฤตการณ์ทางธรรมชาติ

1.1 สภาพดินฟ้าอากาศในแต่ละภาคของประเทศ ความแตกต่างกันของสภาพดินฟ้าอากาศจะมี ผลต่อความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่แตกต่างกันด้วย

1.2 ภัยธรรมชาติ มีผลทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมถูกทำลายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เช่น การเกิดแผ่นดินไหว น้ำท่วม ไฟป่า เป็นต้น

2. การกระทำของมนุษย์

2.1 การทำลายโดยตรง เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลเสียหายโดยตรงกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และตัวศิลปกรรม เช่น การบุกรุกที่ดิน การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน การสร้างสาธารณูปโภค การรื้อถอน และการก่อสร้าง การกระทำดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายถ้าดำเนินการในเขตพื้นที่สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.2 การทำลายโดยอ้อม เป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบศิลปกรรมเกิดความเสื่อมโทรม และเกิดทัศนอุจาด (Visual Pollution) ไม่อยู่ในสภาพที่จะส่งเสริมคุณค่าและความสง่างามของศิลปกรรมนั้นได้ เช่น การสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีความสูง การตัดป่าโฆษณา การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือการจัดภูมิสถาปัตยกรรม (Landscape) ที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น

ทั้งนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่มีผลกระทบต่อการทำลายคุณค่า และความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่และปัญหาระยะยาว ดังนั้นผลเสียหายที่เกิดขึ้นจึงมีหลายระดับตั้งแต่ระดับธรรมดา คือสามารถแก้ไขได้ หากดำเนินการระงับปัญหาในทันที ระดับปานกลาง คือแก้ไขได้แต่ต้องอาศัยระยะเวลาและงบประมาณ และระดับอันตราย คือยากแก่การแก้ไขเพราะมีปัญหาทางด้านอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ มีประเด็นสำคัญ ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย [ททท], 2537: 10-12)

1. การใช้ที่ดิน จากสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้ที่ดินมีการปรับราคาสูงขึ้นประชากรมีจำนวนที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้เกิดความต้องการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นจนทำให้เกิดความหนาแน่นในบริเวณโดยรอบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำให้ทัศนียภาพไม่เหมาะสมขาดความสง่างาม เช่น

- การก่อสร้างอาคารเพื่อที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ โรงแรม ตลาด สถานบริการ โรงงาน อุตสาหกรรม เกิดการรुकล้ำหรือประชิดตัวศิลปกรรมหรือขอบเขตของแหล่งศิลปกรรมบดบังความสง่างามและเกิดภาวะมลพิษ แหล่งศิลปกรรมที่อยู่ในพื้นที่การพัฒนาแบบดังกล่าวทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม อาจทำให้สูญเสียเอกลักษณ์หรือสิ่งที่เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี

- การใช้พื้นที่โล่งว่าง (Open space) ในแหล่งศิลปกรรมหรือบริเวณใกล้เคียงเพื่อเป็นที่จอดรถ ห้องน้ำ ร้านค้าแผงลอย หายแหว่ ทำให้เกิดความสกปรก ขาดความเป็นระเบียบ ทำให้แหล่งศิลปกรรมเสื่อมคุณค่า และเกิดความเสื่อมโทรมกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

- การครอบครอง บุกรุกหรือรุก้ำ โดยการยึดครองพื้นที่แหล่งศิลปกรรมเพื่อใช้ประโยชน์ ในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือการลักลอบบุกรุกขุดเจาะเพื่อหาสิ่งมีค่าเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมให้เสื่อมสภาพอย่างรวดเร็ว และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งศิลปกรรมที่ขาดการดูแล เอาใจใส่

2. การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและรูปแบบ เมื่อสังคมไทยยอมรับเอาวัฒนธรรมใหม่เข้ามา ย่อมเกิดลักษณะที่เรียกว่า การสูญหายทางวัฒนธรรม (Cultural Loss) คือ การเกิดวัฒนธรรม ใหม่ๆ เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมเก่า จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่คิดว่าล้ำสมัย ทำให้เกิดการ สร้างสภาพแวดล้อมใหม่ที่มีความขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิม

3. การขาดความสำนึกต่อส่วนร่วม การนำวัสดุหรือส่วนประกอบของซากโบราณสถานมา ใช้ประโยชน์ส่วนตัว หรือนำออกนอกบริเวณโบราณสถาน การเข้าไปดำเนินกิจกรรมในบริเวณ โบราณสถานหรือการใช้ประโยชน์อย่างผิดประเภท เช่น การเข้าไปพักอาศัยหรือเข้าไปประกอบ การค้า อาจทำให้โบราณสถานเกิดความเสียหาย เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยสิ้นเชิง

4. การพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค แม้ว่าการพัฒนาจะช่วยให้ประเทศชาติ เจริญก้าวหน้า แต่ถ้าไม่มีการวางแผนป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งที่อยู่บนพื้นที่ ใต้ดิน และใต้น้ำแล้ว ตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบจะถูกทำลายเสียหายได้

5. ภาวะมลพิษ ที่เกิดขึ้นในเมืองและชนบท มีผลทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เสื่อมโทรมได้ในแหล่งศิลปกรรม สาเหตุที่สำคัญได้แก่

- แรงสั่นสะเทือนจากยานพาหนะ การก่อสร้าง การระเบิดหิน ทำให้ศิลปกรรมทรุดหรือ แตกหักเสียหาย และทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม

- เขม่าและฝุ่นละอองที่เกิดขึ้นในอากาศบางอย่างสามารถทำปฏิกิริยากับเนื้อวัสดุที่เป็น ไม้หรือโลหะ ทำให้ศิลปกรรมเสื่อมสภาพเร็วกว่าปกติ และเป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบ

- ทัศนอุจาด เป็นผลจากการจัดสภาพภูมิทัศน์อย่างไร้ระเบียบทำให้สภาพแวดล้อมของ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเกิดความเสียหาย เช่น การติดป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ในบริเวณแหล่ง ศิลปกรรม การไม่ดูแลรักษาความสะอาด การมีกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่นการตั้งร้านค้า หาบเร่ ในบริเวณโบราณสถาน เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดทัศนอุจาดต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งสิ้น

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.3.1 ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งถือว่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครองและดูแล ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

จากระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 (กรมศิลปากร, 2533: 98) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้ความหมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย โดยได้ให้ความหมายของคำจำกัดความที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- การสงวนรักษา หมายถึง การทำให้กลับสภาพอย่างที่เคยเป็นมา
- การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การให้กลับสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา
- การบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซมและปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งทำขึ้นใหม่

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2535: 144-145) ได้ให้ความหมายของการสงวนรักษา (Preservation) และการอนุรักษ์ (Conservation) ไว้ดังนี้

- การสงวนรักษา (Preservation) หมายถึง การรักษาไว้ในสภาพเดิมเพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมตามเวลาที่กำหนดไว้
- การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรักษาความสำคัญและหลักฐานในการที่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นวิวัฒนาการความรุ่งโรจน์ของศิลปวัฒนธรรม โดยปรับสภาพให้เข้ากับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนในสังคมนั้น สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าในด้านศิลปกรรม ในปัจจุบันและอนาคตต่อไปได้

ในปัจจุบันเป็นยุคของการพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้าเท่าเทียมกับอารยประเทศ สิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ควรคำนึงถึงเป็นหลักการในการพัฒนาโดยไม่ทำลาย หรือพยายามที่จะรักษาคุณภาพระหว่างการพัฒนาให้เหมาะสม การที่จะสามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว จะต้องเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเสียก่อน ในปรัชญาหรือหลักการที่ว่า การพัฒนากับการอนุรักษ์นั้น หาใช้สิ่งตรงกันข้ามแต่จะต้องถือว่า การพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นส่วน

สอดคล้องกัน อย่างที่กล่าวว่า “เป็นอันหนึ่งอันเดียวดังเกลียวเชือก” การอนุรักษ์บริเวณอันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรม ตามหลักการแผนใหม่จะไม่อนุรักษ์เพียงเพื่อการอนุรักษ์ กล่าวคือจะไม่อนุรักษ์อย่างเป็นชิ้นส่วนอยู่ในพิพิธภัณฑ์หรือในลักษณะที่เรียกว่า “รักษาไว้ในตู้กระจก” แต่จะต้องอนุรักษ์แนวใหม่ คือให้สถานที่ และบริเวณที่ว่าง ผสมกลมกลืนไปกับชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ฉะนั้นคำกล่าวที่ว่านักอนุรักษ์เป็นผู้ที่ย้อนกลับไปมีชีวิตอยู่กับอดีต ไม่มองไปข้างหน้าจึงไม่ถูกต้อง แท้จริงนักอนุรักษ์เป็นผู้ที่กำลังฟื้นฟูอดีตให้กลับมาปรับใช้และเป็นประโยชน์แก่ชีวิตในสังคมปัจจุบัน (นิจ วิทยีระนันท์, 2533: 319)

ดังจะเห็นได้ว่า แนวความคิดในด้านการอนุรักษ์ไม่ใช่การอนุรักษ์ที่แต่ต้องไม่ได้ แต่จะต้องอนุรักษ์ในลักษณะที่สามารถผสมกลมกลืนกับชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีการกล่าวสนับสนุนในแนวคิดเหล่านี้ด้วยเช่นกัน คือ

มัมฟอร์ด (Mumford, 1978: 41-42) กล่าวว่า ถ้าเราต้องสร้างชีวิตจิตใจให้แก่เมืองใด ชุมชนใด เราต้องหวนกลับไปศึกษาชีวิตจิตใจในอดีตของเมืองนั้นเสียก่อน ซึ่งคำกล่าวนี้ย่อมเป็นเครื่องเตือนใจให้แก่นักพัฒนาเมืองทั้งหลายว่า ถ้าอยากสร้างให้ได้ดีเท่าไร ก็ควรทำตามความเข้าใจในอดีตของเมืองให้ดีเท่านั้น และเมื่อเข้าใจอดีตของเมืองให้ดีเท่าใด ก็อดไม่ได้ที่จะส่งเสริมและอนุรักษ์โบราณวัตถุและโบราณสถานให้ตีความคู่ไปกับการพัฒนาเมืองด้วย

กรมศิลปากร (กรมศิลปากร, 2533: 102-183) ได้กล่าวว่า หลักการสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้น เป็นการดำเนินงานไม่ให้โบราณสถานโดดเดี่ยวจากผู้คนเพื่อสนองทางวิชาการอย่างเดียว แต่จะต้องทำให้โบราณสถานเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในแต่ละท้องถิ่นด้วย

ศักดิ์ชาย กมขุนทด (2540: ภาคผนวก ตอนที่ 2) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไว้ว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และรักษามรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบริเวณที่มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ให้ทรุดโทรมหรือถูกทำลายไป และเพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายสภาพแวดล้อมบริเวณที่มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อท้องถิ่นและประเทศชาติ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2553: 5) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในบริบทของการให้นิยาม คือ การปกป้อง ดูแลรักษา คุณค่าของพื้นที่โดยรวมผ่านการพิจารณาอย่างองค์รวม (holistic) ในทุกด้านโดยครอบคลุม

ทั้งส่วนที่เป็นสภาพทางกายภาพทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น (intangible assets) และผู้คน ปราชญ์ท้องถิ่นที่ต้องเป็นผู้ดูแลมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ มิใช่แต่เพียงการอนุรักษ์แต่เพียงวัด วัง โบราณสถาน เหมือนในอดีต การอนุรักษ์ในบริบทนี้มีใช้การกระทำ เพื่อให้เกิดภูมิทัศน์แบบพิพิธภัณฑ์ (Museum landscape) แต่เป็นการพยายามทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต (Living environment) ที่ซึ่งประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันสามารถไปได้อย่างกลมกลืนกันกับการปกป้องรักษาความสมดุลของระบบนิเวศพื้นที่ (สผ., 2537: บทนำ)

ดังนั้นสรุปได้ว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การสงวนรักษา การดูแลรักษาทุกสิ่ง ตั้งแต่สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและบรรยากาศอันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เพื่อดำรงไว้ซึ่งคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์และรักษามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติต่อไป

2.3.2 กฎเกณฑ์และแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (2555: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานตามกฎบัตรเวนิส (Venice Charter) ซึ่งเป็นกฎบัตรสากลว่าด้วยการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง ซึ่งกำหนดขึ้นโดยที่ประชุมระหว่างประเทศ ครั้งที่ 2 ของสถาปนิกและช่างผู้ปฏิบัติงานกับโบราณสถาน ณ เมืองเวนิส ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ. 1964 โดยสาระของกฎบัตรเวนิส 16 ข้อ สามารถสรุปสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมดังนี้

1. โบราณสถานนั้นมีได้หมายถึง เฉพาะอาคารเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงบริเวณพื้นที่ซึ่งมีหลักฐานของอารยธรรม หรือเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ด้วย
2. การรักษาและบูรณปฏิสังขรณ์อาคารโบราณสถานนั้น มีจุดประสงค์ในแง่การรักษาความสำคัญทางศิลปกรรม และประวัติศาสตร์ ดังนั้นแม้ว่าอาคารบางหลังจะด้อยคุณค่าด้านความงาม หากแต่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ก็จำเป็นต้องได้รับการดูแลรักษาด้วยเช่นกัน
3. การดูแลรักษาโบราณสถาน จำเป็นต้องกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเป็นถาวร
4. การอนุรักษ์โบราณสถานนั้น จะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์บริเวณที่ตั้งในขนาดที่เหมาะสม
5. ขั้นตอนของการบูรณะเป็นการดำเนินการที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญชั้นสูง โดยมุ่งที่จะสงวนรักษาและแสดงคุณค่าแห่งสุนทรีย์ภาพและประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน รวมทั้งตั้งอยู่บน

พื้นฐานของความเคารพต่อวัสดุดั้งเดิมและเอกสารที่เป็นของแท้ การบูรณะจะต้องหยุดทันที ณ จุดที่เราต้องคาดคะเนสันนิษฐาน ในกรณีที่มีความจำเป็นส่วนที่เพิ่มเข้าไปนั้นจะต้องระบุให้ชัดเจน สามารถแยกออกได้จากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเดิมของโบราณสถานและมีการประทับตราระบุเวลาที่ดำเนินการ การบูรณะในกรณีใดๆ ก็ตามจะต้องมีการศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เกี่ยวกับโบราณสถานก่อนเสมอ

6. ห้ามทำการต่อเติมส่วนใดๆ นอกเสียจากการต่อเติมนั้นจะไม่มีผลกระทบต่อส่วนที่น่าสนใจของอาคารโบราณสถาน แหล่งที่ตั้งดั้งเดิมของโบราณสถาน และความสัมพันธ์ของโบราณสถานนั้นกับสิ่งแวดล้อม

7. บริเวณพื้นที่ หรือที่ตั้งของโบราณสถานจะต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ปราศจากมลภาวะ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการบูรณะสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมตามหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยวิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างเป็นระบบ (สผ., 2553: 6-7) จะต้องพิจารณาดังนี้

1. การอนุรักษ์โดยมองภาพรวม การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมหรือศิลปกรรมจะต้องอนุรักษ์ธรรมชาติควบคู่กันไปด้วยเพราะศิลปกรรมและธรรมชาตินั้น แท้จริงแล้วมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และก็เป็นหนึ่งเดียวกันกับมนุษย์ด้วย อย่างองแยกส่วน กล่าวคือ ธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเป็นชุมชน ความมีค่าของคนนั้นเป็นเรื่องเดียวกัน เป็นสิ่งเดียวกันมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ดังนั้นจึงควรจูงใจให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจในความคิดนี้ให้ได้ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าหน่วยงานต่างๆ มักมองแต่ในงานที่อยู่หน้าที่ได้รับผิดชอบเท่านั้น แม้ว่าจะงานจะมีความเกี่ยวข้องกัน

2. การอนุรักษ์สภาพความเป็นดั้งเดิมและมีเอกลักษณ์ ในกรณีที่จำเป็นต้องสร้างสิ่งขึ้นใหม่ เพื่อรองรับการพัฒนาต่างๆ เช่น การพัฒนาชุมชน การพัฒนาจังหวัด แผนยุทธศาสตร์จังหวัด ต้องคำนึงถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะแหล่งศิลปกรรมนั้นๆ

3. หากจำเป็นต้องสร้างสิ่งใหม่แล้ว จะต้องไม่ลืมว่าบริเวณสิ่งใหม่กับบริเวณมรดกทางวัฒนธรรมจำเป็นจะต้องมีสิ่งกันอยู่ หรือพื้นที่ที่กันอยู่ และพื้นที่ที่ดีที่สุด คือพื้นที่สีเขียว เพื่อให้มีภูมิทัศน์ที่ดี อีกทั้งยังเป็นการปกป้องแหล่งศิลปกรรมให้ปลอดภัยจากการขยายตัวของสิ่งที่จะเกิดมาใหม่

4. การอนุรักษ์ซ่อมแซมจะต้องไม่ผิดไปจากสภาพดั้งเดิม ไม่ใช่วัสดุที่ผิดไปจากเดิม ไม่รื้อทำลาย เช่น การทำลายโบสถ์เก่าที่มีอายุนับร้อยปี เพียงเพื่อสร้างโบสถ์ใหม่ ไม่ติดตั้งป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ในบริเวณสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

แนวทางการพัฒนาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2553: 6-7) กล่าวไว้ว่า ต้องอยู่ในกรอบที่กำหนดไว้เท่าที่สามารถรองรับการพัฒนาได้ โดยยังรักษาสภาพแวดล้อมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไว้ การพัฒนาในลักษณะนี้เรียกว่า “การพัฒนาเชิงอนุรักษ์” ซึ่งต้องแยกพื้นที่ออกจากการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจให้ชัดเจน โดยกำหนดขอบเขตและพื้นที่เพื่อรองรับการพัฒนาแต่ละประเภทให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดความเข้มข้นในการพัฒนาแต่ละพื้นที่ด้วย พื้นที่ที่จะพัฒนาเชิงเศรษฐกิจควรจะห่างจากพื้นที่ที่จะพัฒนาเชิงอนุรักษ์ ดังนั้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คือ การควบคุมสภาพแวดล้อมที่อยู่ในเขตศิลปกรรมอย่างเหมาะสม มีระดับความเข้มงวดในการควบคุม โดยแบ่งออกเป็นดังนี้

1. บรรยากาศ (Atmosphere) หมายถึง ตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีความสอดคล้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน
2. แหล่งอันครวอนุรักษ์ (Nucleus) หมายถึง ตัวศิลปกรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์
3. พื้นที่สงวน (Preservation Area) หมายถึง พื้นที่ที่มีคุณค่าทางวิชาการ และมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบที่ทำให้ถูกทำลายได้ง่าย ในพื้นที่นี้ห้ามกระทำการใดๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพดั้งเดิมของศิลปกรรมโดยเด็ดขาด
4. พื้นที่อนุรักษ์ (Conservation Area) หมายถึง พื้นที่ใกล้เคียง หรือบริเวณโดยรอบตัวศิลปกรรม ซึ่งเมื่อพื้นที่นี้ถูกทำลายย่อมมีผลกระทบต่อการคงอยู่ของศิลปกรรมด้วย ในบริเวณนี้ยินยอมให้ทำกิจกรรมได้บางประการที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่มากนัก
5. พื้นที่บริการและการจัดการ หรือพัฒนา (Service and Management Area) หมายถึง พื้นที่ข้างเคียงหรือโดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวศิลปกรรมน้อยมากจึงยินยอมให้มีการพัฒนาได้ แต่ต้องอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานที่รับผิดชอบว่า กิจกรรมใดที่จะเกิดขึ้นจะไม่ส่งผลกระทบให้เกิดการทำลายคุณค่าของศิลปกรรม

ภาพที่ 2-1 แสดงขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.4 สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของเทศบาลตำบลด่านซ้าย

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คือ องค์พระธาตุศรีสองรักและรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบ

พระธาตุศรีสองรักเป็นแหล่งศิลปกรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่สำคัญ ซึ่งได้ประกาศขึ้นทะเบียนในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 (กรมศิลปากร, 2533: 43-45) ส่วนในแผนที่แสดงแหล่งโบราณคดีสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยต่อเนื่องกับประเทศสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตย ซึ่งจัดทำโดยฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี เมื่อปี พ.ศ. 2531 ได้กำหนดแหล่งโบราณคดีสำคัญไว้ทั้งสิ้น 240 แหล่ง ในแผนที่ดังกล่าวนี้แหล่งโบราณสถานลำดับที่ 111 คือ องค์พระธาตุศรีสองรัก (กรมศิลปากร, 2534 ก: 128-129) และในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 99 ตอนที่ 115 ลงวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2525 โดยไม่ได้มีการกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน ทางกรมศิลปากรจึงกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2505 ประกาศ ณ วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2525 มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ 1 งาน 7 ตารางวา

พระธาตุศรีสองรักประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเป็นวัดที่ไม่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา ตำแหน่งที่ประดิษฐานพระธาตุศรีสองรักอยู่บนริมลำน้ำหมัน อยู่ห่างไกลออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอด่านซ้ายประมาณ 1 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดเลยประมาณ 84

กิโลเมตร มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงบัวเหลี่ยม ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ 11 เมตร สูงประมาณ 19.59 เมตร (อนุพล ไชยพันธุ์, อัดสำเนา) และมีหอเจ้าองค์หลวงแลหอเจ้าองค์ไทย หรือเรียกว่า หอหลวง อยู่ห่างจากพระธาตุศรีสองรักไปทางทิศตะวันตกประมาณ 100 เมตร

สภาพโดยทั่วไปของพระธาตุศรีสองรักเป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐถือปูนส่วนฐานสูงประมาณ 32 เมตร มีกำแพงแก้วเตี้ยๆ ก่อด้วยอิฐถือปูนล้อมรอบ ลักษณะโดยรวมเป็นพระธาตุทรงบัวเหลี่ยม คือเจดีย์ที่มีส่วนของเรือนธาตุเป็นทรงดอกบัวขาว (พัชรินทร์ ศุขประมุข, วิเศษ เพชรประดับ และเมธินี จิระวัฒนา, 2532:39) ซึ่งสงวน รอดบุญ และ น. ณ ปากน้ำ ได้กล่าวถึงลักษณะรูปทรงของเจดีย์พระธาตุศรีสองรักว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านช้างหรือแบบลาวแท้ (สงวน รอดบุญ และ น. ณ ปากน้ำ, 2529: 135-136) ลักษณะรูปทรงของพระธาตุศรีสองรักแบ่งออกได้เป็นสามส่วนสำคัญคือ ส่วนฐาน ซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ด้านล่างขององค์พระธาตุ ส่วนองค์ระฆัง คือส่วนที่อยู่ตรงกลางระหว่างส่วนฐานกับส่วนยอด และส่วนยอด คือ ส่วนที่ตั้งอยู่เหนือส่วนที่เป็นองค์ระฆังขึ้นไป

จากสภาพขององค์พระธาตุศรีสองรักที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันมีร่องรอยแสดงให้เห็นว่าเจดีย์องค์นี้เคยได้รับการบูรณะมาแล้วหลายครั้ง โดยเฉพาะการบูรณะส่วนยอดบนสุดและส่วนขององค์พระเจดีย์ที่ได้ใช้ปูนขาวมาทาทับไว้ ส่วนการบูรณะที่ได้กระทำผ่านมาในปี พ.ศ. 2532 โดยกรมศิลปากรได้มาซ่อมแซมและเสริมความมั่นคงให้กับองค์พระธาตุศรีสองรักแลดูสง่างามยิ่งขึ้นและในปี พ.ศ. 2533 ทางสำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย ร่วมกับคณะกรรมการที่อำเภอด่านซ้ายแต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลพระธาตุศรีสองรัก ได้ดำเนินการจัดสร้างพระอุโบสถบริเวณด้านหน้าพระธาตุศรีสองรักขึ้นใหม่แทนหลังเก่า ซึ่งชำรุดทรุดโทรม (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเลย, 2533: 9)

ทั้งนี้ปัจจุบันพระธาตุศรีสองรักมีคณะกรรมการวัดพระธาตุศรีสองรักที่ได้รับการแต่งตั้งจากอำเภอด่านซ้ายเป็นผู้ดำเนินการด้านต่างๆ ของพระธาตุศรีสองรัก และมีกรมศิลปากรเป็นผู้บูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน (กรมศิลปากร, 2533: 22)

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการให้คุณค่า

โรคีช (Rokeach, 1970: 65 อ้างถึงใน รัชฎาภรณ์ เจริญผล, 2550: 37) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการให้คุณค่าไว้ 5 ข้อดังนี้

1. การให้คุณค่าเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม สภาพสังคมและบุคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมนั้น สิ่งเหล่านี้อาจถือได้ว่าเป็นบ่อเกิดของการให้คุณค่า

2. ในขณะที่เดียวกันผลแห่งการให้คุณค่าก็แสดงออกมาทางทัศนคติ และพฤติกรรมของสังคมมนุษย์ในทุกรูปแบบ

3. ปริมาณของการให้คุณค่ามักให้คุณค่าไม่มากนัก แต่อยู่ในข่ายที่จะนับและศึกษาได้

4. ความแตกต่างของการให้คุณค่าจะแสดงออกทางระดับ (degree) มากกว่าทางอื่น

5. การให้คุณค่าอาจรวมกันเข้าเป็นระบบค่านิยมได้ (value system)

นอกจากนี้ โรคีส (Rokeach, 1970: 65 อ้างถึงใน รัชฎาภรณ์ เจริญผล, 2550: 37) ได้ อธิบายธรรมชาติของการให้คุณค่าไว้ว่า

1. การให้คุณค่ามีลักษณะยั่งยืนถาวรไม่เปลี่ยนแปลงง่าย เป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพของบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมหนึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง การให้คุณค่าจะมั่นคงถาวรได้นั้นเกิดจากการได้รับการอบรมมาแต่เยาว์วัย และการเปลี่ยนแปลงยากสำหรับระดับของการให้คุณค่ามาก ส่วนสิ่งที่ให้คุณค่าต่ำหรือน้อยจะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า

2. การได้รับการปลูกฝังการให้คุณค่าของบุคคล ได้รับการเน้นถึงความสำคัญของการให้คุณค่าในแต่ละเรื่องแตกต่างกัน บุคคลจะให้ระดับความสำคัญการให้คุณค่าของสิ่งต่างๆ จากประสบการณ์ที่เขาได้รับตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้เด็กค่อยๆ เรียนรู้ที่จะแยกพวกของการให้คุณค่าที่ได้รับจากการอบรมศึกษาแล้วจัดเป็นระดับมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งภายในระบบที่ให้คุณค่าจะถูกจัดเรียงลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด

3. การให้คุณค่าเป็นลักษณะของความเชื่อ ได้อธิบายว่าการให้คุณค่า คือ ความเชื่อที่สามารถแบ่งออกเป็น 3 แบบ

3.1 ความเชื่อแบบพรรณนา (Descriptive Belief) เป็นความเชื่อที่สามารถทดสอบได้ว่าถูกต้องหรือไม่ เช่น เชื่อว่าน้ำกำลังจะไหลบ่าท่วมบ้าน

3.2 ความเชื่อแบบประเมิน (Evaluative Belief) คือ สามารถประเมินว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี เช่น เชื่อว่าการรับประทานผักมีประโยชน์ทำให้ร่างกายแข็งแรง

3.3 ความเชื่อแบบพรรณนากำหนดการ (Prescriptive Belief) เป็นความเชื่อที่มีทิศทางและเป้าหมายของการกระทำที่ถูกต้อง และตัดสินว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็น เช่น เชื่อว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องรักชาติ

การให้ความหมายของคุณค่าในลักษณะต่างๆ นี้ จะเห็นได้ว่า บุคคลมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการให้คุณค่ากับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการแสดงความสนใจ ประทับใจของบุคคลนั้น วัตถุประสงค์ของนั้นจึงกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีสุนทรีย์และมีความสวยงามสำหรับผู้ให้คุณค่า นอกจากนี้ การที่มนุษย์จะให้คุณค่าต่อสิ่งใดๆ นั้น ย่อมขึ้นกับการรับรู้สภาพแวดล้อมจากความหมายทางสัญลักษณ์ (Symbolic Meaning) ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะ และแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามในสภาพแวดล้อมหนึ่งๆ จะมีสัญลักษณ์ต่อการรับรู้ที่แน่นอนคงที่และสามารถกำหนดกิจกรรมของมนุษย์ได้

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การนำแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมเป็นแนวคิดเพื่อหาทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในแหล่งศิลปกรรมของชุมชนที่อยู่ภายใต้ การพัฒนาการท่องเที่ยว ที่นับวันจะเกิดปัญหาที่เป็นการทำลายตัวศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่าไป โดยให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการ แก้ไขและป้องกันปัญหาในชุมชนของตนด้วยตนเอง และจากการศึกษาของวิลสัน กิงแก้ว (2549: 117-120) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: กรณีศึกษาเมืองเก่าศรีสขนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับต่ำ ซึ่งเกิดจากประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจ ขาดงบประมาณ ขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วม การไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ทางราชการ ไม่ให้การสนับสนุน และความขัดแย้งภายในท้องถิ่น นอกจากนี้ได้เสนอแนะให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยส่งเสริมให้ทางราชการกับท้องถิ่นทำงานร่วมกันอย่างชอบธรรม การจัดอบรมสัมมนาเผยแพร่ ความรู้ความเข้าใจ การรณรงค์ ปกป้องผังค่านิยมให้เกิดความตระหนักรู้ และการทำการ ประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรตยา สารพร (2552: 120-121) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: กรณีศึกษาเมืองปัตตานีเก่า จังหวัด ปัตตานี พบว่า ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับต่ำ ซึ่งเกิด จากประชาชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ ขาดความตระหนักในการอนุรักษ์ และ ขาดโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐไม่มีนโยบายในการส่งเสริมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้กับประชาชนในเชิงรูปธรรมอย่างจริงจังเท่าที่ควร นอกจากนี้ได้เสนอแนะ ให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ทุกคนหรือประชาชนที่สนใจได้มีโอกาสเข้าร่วม

ประชุมในโครงการต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มใดเพียงกลุ่มเดียว เพื่อประชาชนทุกคนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.6.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนแนวคิดเชิงทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษานี้ สามารถกำหนดปัจจัยต่างๆ ที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของประชาชนท้องถิ่น เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังนี้

ปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม

เพศ

สังคมไทยมีลักษณะเป็นสองมาตรฐาน (Double Standard) โดยสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะอบรมเลี้ยงดูเพศหญิงให้มีความอ่อนโยน สุภาพเรียบร้อย ในขณะที่เพศชายจะได้รับการอบรมให้มีความเข้มแข็ง และโดยธรรมชาติเพศชายและเพศหญิงมีลักษณะแตกต่างกันทั้งโครงสร้างทางร่างกายและจิตใจ ลักษณะนี้ย่อมมีผลต่อบุคลิกภาพ ทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรมทางเพศ (Alan Guskin, 1964:84) ถึงแม้ว่าในทางกฎหมายแล้วหญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่วัฒนธรรมยังคงมีความคาดหวังต่อผู้หญิงและต่อผู้ชายแตกต่างกัน แม้ว่าในปัจจุบันจะลดลงไปมากแล้วก็ตาม แต่พฤติกรรมเฉพาะเพศชายหรือเพศหญิงยังคงมีอยู่ (ทรงพล ภูมิพัฒน์, 2538: 129) สรุปได้ว่า เพศชายและเพศหญิงจึงมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างกัน โดยที่สังคมไทยมีค่านิยมที่ว่าผู้ชายต้องเป็นผู้นำ ผู้หญิงต้องเป็นผู้ตาม ผู้นำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมหรือกิจกรรมสาธารณะส่วนใหญ่มักเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้ชาย ดังจะเห็นได้จาก

สبسข ลีละบุตร (2543: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า เพศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเพศชายจะมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง

เรืองแสง ทองสุขแสงเจริญ (2542: 84) ศึกษาเรื่องการบริหารปัญหาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของประชาชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พบว่าเพศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของประชาชนโดยเพศชายจะมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพศน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

อายุ

อายุเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของบุคคลได้อย่างหนึ่ง บุคคลเดียวกันในช่วงอายุที่ต่างกัน จะมีความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่างกันด้วย (สุโท เจริญสุข, 2415: 89-90) ดังนั้นบุคคลที่มีอายุที่แตกต่างกันย่อมมีประสบการณ์และความสามารถแตกต่างกัน โดยในสังคมไทยเชื่อว่าคนที่อายุใ้สูงกว่ามักจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ความชำนาญมากกว่าและเป็นที่ยอมรับของผู้มีอายุน้อยกว่า จึงได้รับการยอมรับให้มีบทบาทหน้าที่และมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมากกว่า ดังจะเห็นได้จาก

ประวัติ เสมดี (2541: 71) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโบราณสถาน ศึกษากรณีพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พบว่าอายุเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

พิสันต์ ธารสารสมบุญ (2542: 119) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณีเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่า อายุเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือเมื่อเปรียบเทียบอายุกับค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่า ประชาชนท้องถิ่นที่มีอายุ 52 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปกรรมมากกว่าประชาชนท้องถิ่นกลุ่มอื่นๆ

ถนอมลาภ รัชวัตร (2550: 125) ศึกษาเรื่องความตระหนักของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณีแหล่งท่องเที่ยววัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า อายุเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อายุมีผลต่อประสบการณ์ของบุคคล และตามความเชื่อของสังคมไทยนั้นถือว่าผู้สูงอายุควรได้รับการยอมรับนับถือ และมีบทบาทในสังคมมากกว่าผู้มีอายุน้อย ดังนั้นอายุน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการนำจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ระดับการศึกษา

การศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งที่คุณคณจะเปลี่ยนพฤติกรรม ความรู้สึก ความคิดเห็น เพราะได้เรียนบางสิ่งบางอย่างเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงความรู้ที่มีอยู่เดิม ความคิดหรือการกระทำกิจกรรมบางอย่าง จึงผิดไปจากเดิมหรืออาจเปลี่ยนทัศนคติ ความคิดเห็นในบางเรื่อง (สุชา จันทรเฒ, 2527: 152) จึงกล่าวได้ว่าการศึกษทำให้บุคคลมีความรู้มีความคิดและมีความเข้าใจในชีวิต สังคมและสภาพแวดล้อมที่ตัวเองอาศัยอยู่และมีส่วนร่วมได้ดี ดังจะเห็นได้จาก

เรื่องแสง ทองสุขแสงเจริญ (2542: 65-66) ศึกษาเรื่องการรับรู้ปัญหาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของประชาชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ถนอมลดา รัชวัตร์ (2550: 119-125) ศึกษาเรื่องความตระหนักของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณีแหล่งท่องเที่ยววัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

รตยา สารพร (2552: 101) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: กรณีศึกษาเมืองปัตตานีเก่า จังหวัดปัตตานี พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า การศึกษามีส่วนอย่างมากที่ทำให้มนุษย์เกิดความคิด สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ ดังนั้นระดับการศึกษาจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

อาชีพ

บุคคลที่มีอาชีพต่างกันย่อมทำให้มีฐานะความเป็นอยู่ ทัศนคติ สภาพแวดล้อมและพฤติกรรมแตกต่างกันไป และในทำนองเดียวกัน วิชาญ มณีโชติ (2535) เห็นว่าอาชีพย่อมทำให้บุคคลมองเห็นสิ่งแวดล้อมในแง่ต่างกัน นอกจากนี้การที่บุคคลประกอบอาชีพแตกต่างกัน ย่อมแสดงถึงพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจึงน่าจะแตกต่างกันด้วย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของดารณี อารมณ์พัฒนา

(2533: 99) ศึกษาเรื่องความรู้ความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น ศึกษากรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า ความแตกต่างในเรื่องอาชีพก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น

เรื่องแสง ทองสุขแสงเจริญ (2542: 65-66) ศึกษาเรื่องการรับรู้ปัญหาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของประชาชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พบว่า อาชีพมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา โดยอาชีพที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานแตกต่างกัน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การประกอบอาชีพของประชาชนท้องถิ่นน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน

ประชาชนที่เป็นคนในท้องถิ่นหรืออาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลานาน ย่อมมีความเข้าใจสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งมีความรักในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ ตลอดจนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนเป็นอย่างดี จึงมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือเป็นผู้ชักจูงผู้อื่นเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1980) ที่กล่าวไว้ว่าระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่นและระยะเวลาที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เรื่องแสง ทองสุขแสงเจริญ (2542: 68-69) ศึกษาเรื่องการรับรู้ปัญหาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของประชาชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พบว่าระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เอี่ยมพร พูนขวัญ (2543:88) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า การมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคคล คือ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นเวลานานกว่าเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นที่ดีต่อกิจกรรมในชุมชน เพราะฉะนั้นเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานกว่าน่าจะมีส่วนร่วมในกิจกรรม

มากกว่าประชาชนคนอื่นๆ ดังนั้นระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การดำรงตำแหน่งในชุมชน

ตำแหน่งในสังคมท้องถิ่น หมายถึง ตำแหน่งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยบุคคลที่มีตำแหน่งต่างๆ ทางสังคมจะมีอิทธิพลต่อชุมชน สามารถที่จะทำให้สมาชิกหรือบุคคลอื่นยอมรับนับถือในความคิดเห็น และยกย่องให้เป็นผู้ผู้นำในโครงการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน

แนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1980) ได้เสนอว่า มีบุคคล 4 ฝ่ายที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ยังมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับกรมีส่วนร่วม ได้แก่ สถานภาพทางสังคม เช่น ชนชั้นทางสังคม ศาสนา และการดำรงตำแหน่งในสังคมหรือชุมชนทำให้บุคคลมีบทบาทหน้าที่ที่ต่างกัน จึงมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมต่างกัน ดังจะเห็นได้จาก

พิสันต์ ธาระสารสมบุญณ์ (2542: 130) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณีเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่า บุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าบุคคลที่ไม่มีตำแหน่งใดๆ ในชุมชน ดังนั้นสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

วิลาลินี กิ่งแก้ว (2549: 119) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาเมืองเก่าศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า สถานภาพทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าการดำรงตำแหน่งทางสังคมในชุมชนน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ปัจจัยภายนอก

การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่นๆ นั้น มีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือการมองเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากสิ่งตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไปซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ และการได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ เป็นปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชน (World Tourism Organization, 1998) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอนุภาพ ภิระลาภ (2528: 25-26) ที่กล่าวว่า การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังจะเห็นได้จาก

นฤนาท พุทโธสง (2541: 88) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานในบริเวณเกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การใช้ประโยชน์จากโบราณสถานแตกต่างกันส่งผลให้ความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถานในบริเวณเกาะเมืองอยุธยาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ประวัตติ เสมดี (2541: 75) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโบราณสถาน ศึกษากรณีพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พบว่า การใช้ประโยชน์จากพระราชวังสนามจันทร์เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณพระราชวังสนามจันทร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วิลาลินี กิ่งแก้ว (2549: 120) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาเมืองเก่าศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าผู้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในด้านต่างๆ มากนั้นย่อมทำให้เกิดความใกล้ชิดห่วงแหนและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมใดๆ ดังนั้น การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การได้รับข่าวสารและการติดต่อสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดเห็น รวมทั้งประสบการณ์ และความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งการได้รับข่าวสารและการติดต่อสื่อสารสามารถเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจระหว่างบุคคลหรือกลุ่มได้ จนส่งผลให้บุคคลที่ได้รับข่าวสารมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ เกิดความตระหนักในเรื่องต่างๆ อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น ดังนั้นการรับรู้ข่าวสารจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าจะมีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม ดังจะเห็นได้จาก

ดารณี อภรณ์พัฒนา (2533: 79) ศึกษาเรื่องความรู้ความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น ศึกษากรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมมารับข่าวสารในระดับสูงมีความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มอื่นๆ และความแตกต่างกันในเรื่องการรับข่าวสาร ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องความรู้ความตระหนักที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ประวัติ เสมดี (2541: 87) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโบราณสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณีพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณพระราชวังสนามจันทร์

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ความรู้เป็นข้อเท็จจริง (Facts) ความจริง (Truth) กฎเกณฑ์และข้อมูลต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับ และรวบรวมสะสมไว้จากประสบการณ์ต่างๆ ดังนั้นความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ เกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติ และก่อให้เกิดความสามารถในการปฏิบัติงานในเรื่องต่างๆ ดังจะเห็นได้จากประวัติ เสมดี (2541: 73) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโบราณสถาน ศึกษากรณีพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พบว่า ความรู้เกี่ยวกับ

การอนุรักษ์โบราณสถานมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณพระราชวังสนามจันทร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

พิสันต์ ธาระสารสมบุรณ์ (2542: 130) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณีเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่า ประชาชนท้องถิ่นที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูงจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าประชาชนท้องถิ่นกลุ่มอื่นๆ

เอี่ยมพร พูนขวัญ (2543: 89) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาของค้พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า การมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคคล คือ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการปฏิบัติ ดังนั้นความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ความศรัทธาเชื่อถือ

ความเชื่อ (Belief) หมายถึง การยอมรับข้อเสนอน้อย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง การยอมรับเช่นที่ว่านี้อาจจะเกิดจากสติปัญญา เหตุผลหรือความศรัทธาโดยไม่มีเหตุผลก็ได้ ความเชื่อนั้นอาจเกิดจากสาเหตุหลายอย่าง เช่น การค้นพบด้วยตนเอง การพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ และอาจเกิดโดยความเชื่อของมวงายก็ได้ ส่วนความเชื่อของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ความเชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์หรืออำนาจลึกลับสิ่งอยู่ในตัวบุคคล สัตว์ และวัตถุอื่นๆ อำนาจลึกลับหรืออิทธิฤทธิ์ดังกล่าวนี้ สามารถถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งได้ (อุทัย หิรัญโต, 2526: 8)

จรรยา สุวรรณทัต (2526: 815) กล่าวว่า ใจว่า ความเชื่อถือ ความนึกคิด หรือความเข้าใจของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลก็ได้และจะทำให้มนุษย์มีความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติตามแนวคิดและความเข้าใจนั้นๆ

สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น (2536: 52-53) กล่าวว่า ทรัพยากรธรรมชาติในมุมมองของชาวบ้าน โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ชาวบ้านถือว่าเป็นทรัพยากรส่วนร่วมที่ใครจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัวไม่ได้ ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวอีสานจึงใช้หลักความเชื่อที่บริสุทธิ์ที่ผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอภินิหาร โดยอาศัยความเกรงกลัว

ต่ออำนาจดังกล่าว ตั้งเป็นกฎเกณฑ์ของส่วนรวม พร้อมกับบทลงโทษที่เคร่งครัดเมื่อมีการละเมิด และถือเป็นหน้าที่ของทุกคนในหมู่บ้านต้องดูแลรักษาป่าชุมชนร่วมกัน โดยถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ใครจะเข้าไปบุกรุกทำลายไม่ได้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าความศรัทธาเชื่อถือน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

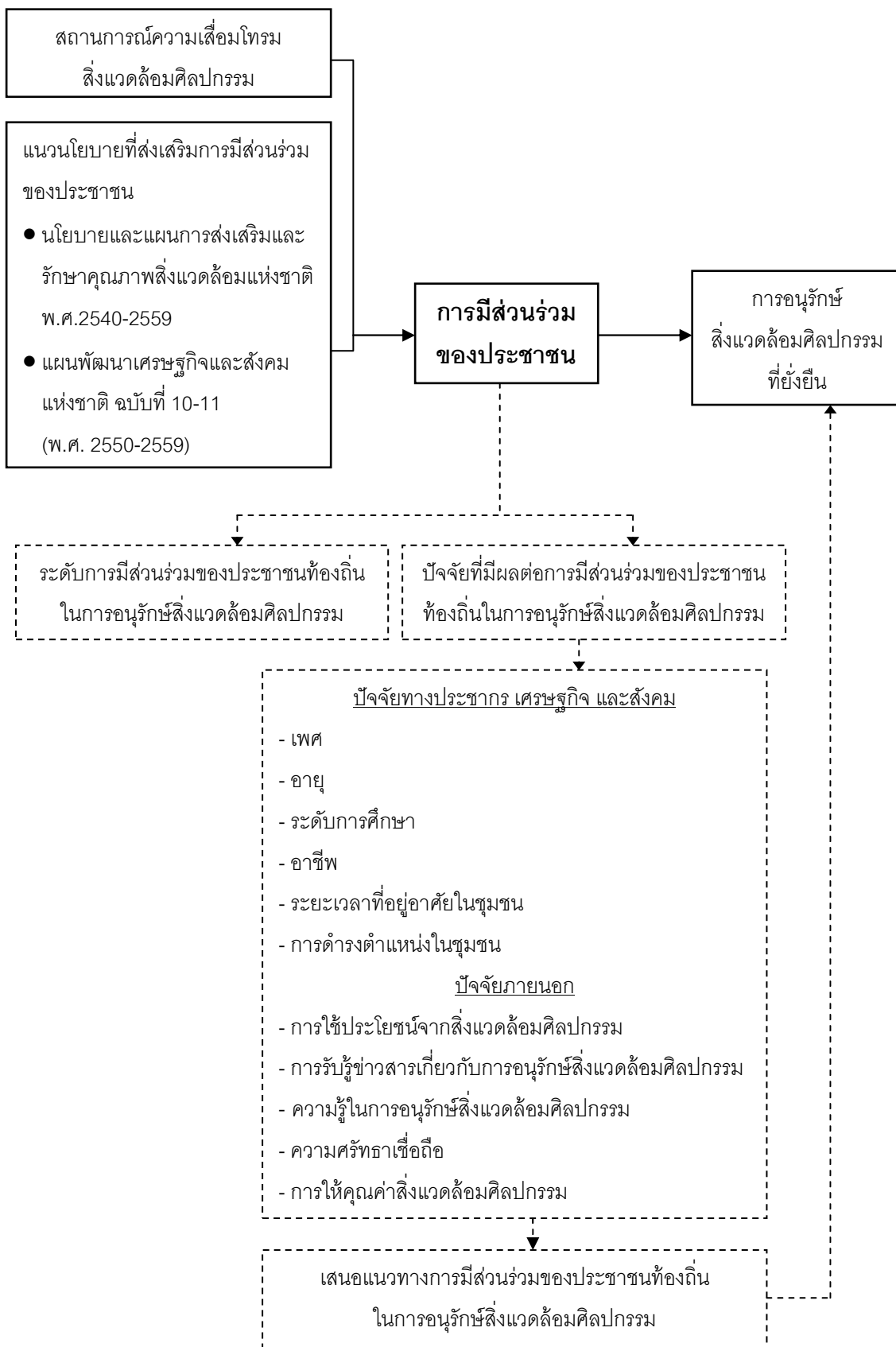
การให้ความหมายของคุณค่าในลักษณะต่างๆ ตัวบุคคลมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการตีคุณค่าของวัตถุสิ่งของใดๆ โดยการแสดงความสนใจหรือประทับใจ การแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น นอกจากนี้บุคคลจะให้คุณค่าสิ่งใดๆ นั้นย่อมขึ้นอยู่กับการรับรู้สภาพแวดล้อม จากความหมายทางสัญลักษณ์ (Symbolic Meaning) ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม (พิสันต์ ธาระสารสมบุญ, 2542: 70) ดังจะเห็นได้จาก

นฤนาท พุทไธสง (2541: 89) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานในบริเวณเกาะเมืองอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การให้คุณค่าโบราณสถานบริเวณเกาะเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการให้คุณค่าโบราณสถานสูงเห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน

วิลาสินี กิ่งแก้ว (2549: 119) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาเมืองเก่าศรีสขนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.8 ตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัย

2.8.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

ปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- อาชีพ
- ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน
- การดำรงตำแหน่งในชุมชน

ปัจจัยทางภายนอก

- การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- ความศรัทธาเชื่อถือ
- การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.8.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษา

พระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและออกแบบวิธีดำเนินงานวิจัยทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนกระบวนการวิจัยดังนี้

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

3.1.1 ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมาย คือ หัวหน้าครัวเรือน หรือผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเป็นตัวแทนของครัวเรือน จำนวน 1,504 ครัวเรือน ประกอบด้วย ชุมชนบ้านด่านซ้าย จำนวน 647 ครัวเรือน ชุมชนบ้านเหนือ จำนวน 299 ครัวเรือน ชุมชนบ้านเดิ่น จำนวน 325 ครัวเรือน และชุมชนบ้านหัวนาถุง จำนวน 233 ครัวเรือน ของเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย (สำนักงานทะเบียนราษฎรเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย, 2553)

3.1.2 ขนาดของตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร โดยคำนวณหาสูตรของ Taro Yamane (Yamane, 1973) ดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยที่ n = ขนาดตัวอย่าง

N = ขนาดประชากรทั้งหมด (1,504 ครัวเรือน)

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

(กำหนดให้ค่าความคลาดเคลื่อนที่ระดับ 0.05)

$$\text{แทนค่า } n = \frac{1,504}{1 + 1,504(0.05)^2}$$

$$= 315.96$$

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 316 ตัวอย่าง

เมื่อคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรดังกล่าว ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 316 ตัวอย่าง และทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยสุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 จำแนกครัวเรือนประชากรตามจำนวนครัวเรือนในแต่ละชุมชน

ขั้นที่ 2 เทียบสัดส่วนประชากรแยกตามจำนวนครัวเรือนในแต่ละชุมชนกับจำนวนครัวเรือนประชากรทั้งหมด

ขั้นที่ 4 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของแต่ละชุมชนแยกตามจำนวนครัวเรือนประชากรโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบการกำหนดสัดส่วน (Quota sampling technique) เพื่อจะได้ขนาดตัวอย่างตามที่กำหนด

ตารางที่ 3-1 ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ชื่อชุมชน	จำนวนประชากร (ครัวเรือน)	ร้อยละ	ขนาดตัวอย่าง
บ้านด่านซ้าย	647	43	136
บ้านเหนือ	299	20	63
บ้านเด่น	325	22	68
บ้านห้วยนาญ	233	15	49
รวมทั้งหมด	1,504	100	316

ที่มา: ผู้วิจัย, 2554

3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยเชิงปริมาณได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยคำถาม 6 ส่วน รายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน การดำรงตำแหน่งในชุมชน การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม และการรับรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีข้อคำถามจำนวน 11 ข้อ โดยมีข้อคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check - list)

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ 2 ตัวเลือก คือ ถูกและผิด จำนวน 10 ข้อ มีเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

คำถามข้อที่ 1, 4, 5, 8, 9 เป็นคำถามเชิงบวก

ตอบถูก จึงถือว่าถูกต้อง จะได้ 1 คะแนน

ตอบผิด จึงถือว่าผิด จะได้ 0 คะแนน

คำถามข้อที่ 2, 3, 6, 7, 10 เป็นคำถามเชิงลบ

ตอบถูก จึงถือว่าถูกต้อง จะได้ 0 คะแนน

ตอบผิด จึงถือว่าผิด จะได้ 1 คะแนน

การแปลความหมายโดยรวมของค่าคะแนนความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ใช้การหาค่าที่ได้มาจัดคะแนนระดับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยแบ่งคะแนนเป็น 3 ระดับ คือ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2540: 100-101)

เกณฑ์การแปลความหมายของระดับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ระดับคะแนน	ความหมาย
คะแนนร้อยละ 40 ลงมา (0 - 4 คะแนน)	มีความรู้ในระดับน้อย
คะแนนร้อยละ 41 - 70 (5 - 7 คะแนน)	มีความรู้ในระดับปานกลาง
คะแนนร้อยละ 71 ขึ้นไป (8 - 10 คะแนน)	มีความรู้ในระดับมาก

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความศรัทธาเชื่อถือ โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's scale) แบ่งตามระดับความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด มีข้อคำถามจำนวน 10 ข้อ โดยมีความหมายและเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับมากที่สุด	ให้คะแนนเป็น 5 คะแนน
ระดับมาก	ให้คะแนนเป็น 4 คะแนน
ระดับปานกลาง	ให้คะแนนเป็น 3 คะแนน
ระดับน้อย	ให้คะแนนเป็น 2 คะแนน
ระดับน้อยที่สุด	ให้คะแนนเป็น 1 คะแนน

การพิจารณาระดับความศรัทธาเชื่อถือ ใช้การแบ่งระดับแบบอิงเกณฑ์ โดยหาค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบสอบถามทั้งหมด ซึ่งอยู่ระหว่าง 1-5 คะแนน และแบ่งค่าคะแนนเฉลี่ยเป็น 5 ระดับโดยคำนวณช่วงคะแนนพิสัย จากสูตร (บุญใจ ศรีสถิตยธรรมากร, 2545: 304-305)

$$\begin{aligned} \text{ช่วงคะแนน} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{5} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

เกณฑ์การแปลความหมายด้านความศรัทธาเชื่อถือ

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
ตั้งแต่ 1.80 คะแนนลงไป	ความศรัทธาเชื่อถือในระดับน้อยที่สุด
1.81 – 2.60 คะแนน	ความศรัทธาเชื่อถือในระดับน้อย
2.61 – 3.40 คะแนน	ความศรัทธาเชื่อถือในระดับปานกลาง
3.41 – 4.20 คะแนน	ความศรัทธาเชื่อถือในระดับมาก
ตั้งแต่ 4.21 คะแนนขึ้นไป	ความศรัทธาเชื่อถือในระดับมากที่สุด

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's scale) แบ่งตามระดับความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด มีข้อคำถามจำนวน 10 ข้อ โดยมีความหมายและเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับมากที่สุด	ให้คะแนนเป็น 5 คะแนน
ระดับมาก	ให้คะแนนเป็น 4 คะแนน
ระดับปานกลาง	ให้คะแนนเป็น 3 คะแนน
ระดับน้อย	ให้คะแนนเป็น 2 คะแนน
ระดับน้อยที่สุด	ให้คะแนนเป็น 1 คะแนน

การพิจารณาระดับการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม ใช้การแบ่งระดับแบบอิงเกณฑ์ โดยหาค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบสอบถามทั้งหมด ซึ่งอยู่ระหว่าง 1-5 คะแนน และแบ่งค่าคะแนนเฉลี่ยเป็น 5 ระดับโดยคำนวณช่วงคะแนนพิสัย (บุญใจ ศรีสถิตยัณราภูร, 2545: 304-305)

เกณฑ์การแปลความหมายด้านการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
ตั้งแต่ 1.80 คะแนนลงไป	มีการให้คุณค่าในระดับน้อยที่สุด
1.81 – 2.60 คะแนน	มีการให้คุณค่าในระดับน้อย
2.61 – 3.40 คะแนน	มีการให้คุณค่าในระดับปานกลาง
3.41 – 4.20 คะแนน	มีการให้คุณค่าในระดับมาก
ตั้งแต่ 4.21 คะแนนขึ้นไป	มีการให้คุณค่าในระดับมากที่สุด

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's scale) แบ่งตามระดับการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด มีข้อความถามจำนวน 10 ข้อ โดยมีความหมายและเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับมากที่สุด	ให้คะแนนเป็น 5 คะแนน
ระดับมาก	ให้คะแนนเป็น 4 คะแนน
ระดับปานกลาง	ให้คะแนนเป็น 3 คะแนน
ระดับน้อย	ให้คะแนนเป็น 2 คะแนน
ระดับน้อยที่สุด	ให้คะแนนเป็น 1 คะแนน

การพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก ใช้การแบ่งระดับแบบอิงเกณฑ์ โดยหาค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบสอบถามทั้งหมด ซึ่งอยู่ระหว่าง 1-5 คะแนน และแบ่งค่าคะแนนเฉลี่ยเป็น 5 ระดับโดยคำนวณช่วงคะแนนพิสัย (บุญใจ ศรีสถิตยัณราภรณ์, 2545: 304-305)

เกณฑ์การแปลความหมายด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
ตั้งแต่ 1.80 คะแนนลงไป	มีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด
1.81 – 2.60 คะแนน	มีส่วนร่วมในระดับน้อย
2.61 – 3.40 คะแนน	มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
3.41 – 4.20 คะแนน	มีส่วนร่วมในระดับมาก
ตั้งแต่ 4.21 คะแนนขึ้นไป	มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด

ส่วนที่ 6 แบบสอบถามข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก โดยลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended questionnaire) มีข้อความถามจำนวน 1 ข้อ

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

3.2.1 กลุ่มตัวอย่างประชากร

ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยจะใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกตัวอย่างตามคุณสมบัติที่ผู้วิจัยตั้งใจ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรที่สามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี (Key Informants) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำองค์กรท้องถิ่นที่เป็นทางการ กลุ่มผู้นำองค์กรท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการ และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการผู้รับผิดชอบ

1. กลุ่มผู้นำองค์กรท้องถิ่นที่เป็นทางการ จำนวน 6 คน ได้แก่
 - นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลด่านซ้าย จำนวน 1 คน
 - กำนันตำบลด่านซ้าย จำนวน 1 คน
 - ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน (หมู่ที่ 1, หมู่ที่ 2, หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 14)
2. กลุ่มผู้นำองค์กรท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการ จำนวน 5 คน ได้แก่
 - ผู้นำทางพิธีกรรม จำนวน 4 คน ได้แก่ เจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง
 - ปราชญ์ชาวบ้านทางด้านประวัติศาสตร์ จำนวน 1 คน
3. กลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการผู้รับผิดชอบ จำนวน 2 คน ได้แก่
 - ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย จำนวน 1 คน
 - เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร เขต 9 ขอนแก่น จำนวน 1 คน

3.3.2 การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลมาสนับสนุนเนื้อหาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก โดยตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ คือ

1. ความเป็นมาขององค์พระธาตุศรีสองรัก
2. ความศรัทธาของประชาชนต่อองค์พระธาตุศรีสองรัก
3. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุศรีสองรัก

4. กลุ่มที่มีบทบาทเกี่ยวกับองค์พระธาตุศรีสองรัก

5. แนวทางในการอนุรักษ์องค์พระธาตุศรีสองรัก

3.4 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

3.4.1 การตรวจสอบเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ปรึกษาคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และแก้ไขปรับปรุง ให้มีความชัดเจนและถูกต้องเที่ยงตรงของเนื้อหา

3.4.2 การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability)

ผู้วิจัยนำร่างแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (Try out) กับหัวหน้าครัวเรือน ณ บ้านหนองฟ้าแลบ ตำบลศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรเป้าหมายในการวิจัยมากที่สุด จำนวน 30 ครัวเรือน หลังจากนั้นจึงนำผลที่ได้จากการทดสอบมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของเครื่องมือ ดังนี้

3.4.2.1 การหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม เมื่อได้แบบสอบถามที่ทดสอบแล้วนำมาตรวจและให้คะแนน โดยมีเกณฑ์ให้คะแนน 1 คะแนน สำหรับข้อที่ตอบถูก และให้คะแนน 0 คะแนน สำหรับข้อที่ตอบผิด แล้วนำมารวมคะแนนของแต่ละคน นำมาเรียงลำดับจากคะแนนสูงสุดลงมา ร้อยละ 25 ของผู้ตอบทั้งหมดเป็นกลุ่มสูง และเรียงคะแนนจากต่ำสุดขึ้นมา ร้อยละ 25 ของจำนวนผู้ตอบทั้งหมดเป็นกลุ่มต่ำ จากนั้นนำมาวิเคราะห์รายข้อ (Item Analysis) เพื่อหาระดับความยากง่าย (Difficulty Level) และค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Discrimination of power) ซึ่งมีสูตรดังนี้ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2534: 87)

$$\text{สูตร ค่าระดับความยากง่าย (P)} = \frac{P_H + P_L}{2n}$$

$$\text{สูตร ค่าอำนาจจำแนก (r)} = \frac{P_H - P_L}{n}$$

เมื่อ n = จำนวนผู้ตอบทั้งหมดของกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

P_H = จำนวนผู้ตอบถูกในกลุ่มสูง

$$P_L = \text{จำนวนผู้ตอบถูกในกลุ่มต่ำ}$$

โดยมีเกณฑ์ในการเลือกข้อคำถามที่เหมาะสม คือ ข้อคำถามที่มีระดับความยากง่าย (P) ตั้งแต่ 0.20 – 0.80 และมีค่าอำนาจจำแนกเป็นบวกไม่น้อยกว่า 0.20 (วิเชียร เกตุสิงห์, 2526: 132) จากนั้นนำแบบวัดดังกล่าวมาหาความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับ โดยใช้วิธีของคูเดอริชาร์ดสัน (Kuder - Ricahardson) คำนวณได้จากสูตรดังนี้ (ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์, 2548: 93)

$$\text{ค่าความเชื่อมั่น } r_{tt} = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum pq}{S^2} \right)$$

$$r_{tt} = \text{ค่าความเชื่อมั่น KR-20}$$

$$k = \text{จำนวนข้อแบบทดสอบทั้งหมด}$$

$$p = \text{สัดส่วนจำนวนคนตอบถูกกับจำนวนคนทั้งหมด}$$

$$q = \text{สัดส่วนจำนวนคนตอบผิดกับจำนวนคนทั้งหมด}$$

$$S^2 = \text{ค่าความแปรปรวนของคะแนนรวม}$$

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำนวน 10 ข้อ ปรากฏว่ามีค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ 0.695 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

3.4.2.2 การหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) คำนวณได้จากสูตรดังนี้ (ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์, 2548: 94)

$$\text{ค่าความเชื่อมั่น } r_{tt} = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right)$$

$$r_{tt} = \text{ค่าความเชื่อมั่นของครอนบาค}$$

$$k = \text{จำนวนข้อแบบทดสอบทั้งหมด}$$

$$S_i^2 = \text{ค่าความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ}$$

$$S_t^2 = \text{ค่าความแปรปรวนของคะแนนรวม}$$

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จำนวน 10 ข้อ ปรากฏว่ามีค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ 0.642 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำนวน 10 ข้อ ปรากฏว่ามีค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ 0.650 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ขอหนังสือผู้อำนวยการหลักสูตรสหสาขาวิชาสาขาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปถึงนายกเทศบาลตำบลด่านซ้าย เพื่อชี้แจง /อธิบายเกี่ยวกับการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อขอความร่วมมือและประสานงานในเรื่องต่างๆ กับเจ้าหน้าที่เขตเทศบาลตำบลด่านซ้าย เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล และเดินทางไปในพื้นที่เพื่อเตรียมชุมชน โดยขอความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนด่านซ้าย ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านเดิน ชุมชนหัวนาญ ของเขตเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายที่จะทำการศึกษา เพื่อแจ้งให้ประชาชนให้ทราบพร้อมทั้งติดต่อนัดหมาย กำหนดวันเวลาในการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 ก่อนเก็บรวบรวมข้อมูลได้มีการแนะนำชี้แจงประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามโดยผู้วิจัยอธิบายถึงการตอบแบบสอบถามในแต่ละส่วน และสร้างความมั่นใจในการเปิดเผยข้อมูลแก่ผู้ตอบแบบสอบถาม โดยเน้นเรื่องการรักษาข้อมูลเป็นความลับโดยผู้ตอบแบบสอบถามไม่ต้องระบุชื่อตนเอง ข้อมูลที่ได้จะไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามแต่อย่างใดทั้งสิ้น

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าครัวเรือน หรือผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเป็นตัวแทนของครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 ท่าน ตามบ้านต่างๆ ตามที่ได้มีการประสานงานไว้กับผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแต่ละชุมชน ในกรณีที่บางครัวเรือนไม่อยู่บ้านหรือไม่สามารถให้ข้อมูลได้ ผู้ศึกษาจะกลับไปสำรวจซ้ำ เพื่อให้ได้จำนวนตัวอย่างที่จะศึกษาให้เพียงพอแก่การวิเคราะห์ แต่หากครัวเรือนใดที่ผู้ศึกษากลับไปสำรวจซ้ำครบ

3 ครั้งแล้วแต่ไม่อยู่บ้านจะทำการติดต่อทันที โดยผู้ศึกษาจะเป็นผู้ถามคำถามตามแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างและกรอกคำตอบลงในแบบสอบถามจนเสร็จเรียบร้อย

ขั้นตอนที่ 4 การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยนำหนังสือผู้อำนวยการหลักสูตรสหสาขาวิชาสาขาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปมอบให้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี (Key Informants) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำองค์กรท้องถิ่นที่เป็นทางการ กลุ่มผู้นำองค์กรท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการ และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการผู้รับผิดชอบ เพื่อกำหนดนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเองกับทุกกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ด้วยการบันทึกเสียง และจดบันทึก รวมทั้งการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน โดยใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพ

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยทำการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาทำการตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ จึงแปลงข้อมูลที่ได้มาให้เป็นรหัสตามคู่มือที่เตรียมไว้ จากนั้นทำการลงรหัสแบบสอบถาม บันทึกข้อมูล และนำข้อมูลทั้งหมดมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for window 17.0 เพื่อหาค่าสถิติ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย การดำรงตำแหน่งในชุมชน การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ความศรัทธาเชื่อถือ การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยวิเคราะห์ด้วยการกระจายความถี่ (Frequency Distribution) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Std. Deviation) และค่าต่ำสุด - สูงสุด (Minimum - Maximum) ตามระดับของตัวแปรอิสระที่แตกต่างกัน โดยสามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

- ตัวแปรอิสระที่มีการวัดระดับกลุ่ม (Nominal Scale) ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ การดำรงตำแหน่งในชุมชน การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม นำเสนอโดยการกระจายความถี่ (Frequency Distribution) ร้อยละ (Percentage)

- ตัวแปรอิสระที่มีการวัดระดับอัตราส่วน (Ratio Scale) หรือระดับอันตรภาค (Interval Scale) ได้แก่ อายุ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ความศรัทธาเชื่อถือ การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม นำเสนอโดยการกระจายความถี่ (Frequency Distribution) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Std. Deviation) และค่าต่ำสุด - สูงสุด (Minimum - Maximum)

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์เชิงอนุมาน (Statistical Inference)

เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระ โดยใช้ข้อมูลที่รวบรวมจากประชากรตัวอย่าง (Sample) มาสรุปผลเกี่ยวกับประชากรทั้งหมด (Populations) ใช้สถิติการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) โดยวิธีการคัดเลือกตัวแปรแบบลำดับขั้น (Stepwise method) ระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก กับตัวแปรอิสระทั้ง 11 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน การดำรงตำแหน่งในชุมชน การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การรับรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ความศรัทธาเชื่อถือ ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อศึกษาว่าปัจจัยหรือตัวแปรใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

ในการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุแบบลำดับขั้น (Stepwise Multiple Regression Analysis) เป็นการใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรอิสระเข้าสู่สมการทีละตัว และเมื่อตัวแปรนั้นอยู่ในระบบสมการแล้ว จะทำการตรวจสอบย้อนกลับโดยดึงตัวแปรอิสระที่มีขนาดของอิทธิพลน้อยที่สุดออกจากสมการทีละตัว จนกระทั่งเหลือตัวแปรในระบบสมการเฉพาะที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม ในทุกครั้งที่มีการนำตัวแปรอิสระเข้าสู่สมการ

ในการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุนั้นมีเงื่อนไขสำคัญ ดังนี้

1. ตัวแปรตามและตัวแปรอิสระต้องมีระดับการวัดไม่ต่ำกว่าช่วงสเกล (Interval Scale) หากตัวแปรอิสระเป็นนามสเกล (Nominal Scale) หรือเป็นสเกลเรียงลำดับ (Ordinal Scale) จะต้องแปลงค่าให้เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกลุ่มที่สนใจให้ค่าเป็น 1 และกลุ่มอื่นให้ค่าเป็น 0 ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้มีตัวแปรที่ต้องแปลงค่าให้เป็นตัวแปรหุ่นทั้งหมด 6 ตัว ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ การดำรงตำแหน่งในชุมชน การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2. ค่าคลาดเคลื่อนต้องเป็นอิสระต่อกัน กล่าวคือ การเกิดความสัมพันธ์ภายในตัวของตัวแปรอิสระ เรียกว่า (Autocorrelation) ใช้วิธีตรวจสอบได้โดยใช้สถิติทดสอบ Durbin-Watson โดยดูจากค่า Durbin-Watson หากค่า Durbin-Watson มีค่าใกล้ 2 นั่นคือมีค่าในช่วง 1.5-2.5 แสดงว่าค่าความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2543: 424)

3. ค่าคลาดเคลื่อนต้องมีการแจกแจงแบบปกติ โดยใช้ Normal Prob. Plot ในการตรวจสอบจุดส่วนใหญ่อยู่ในเส้นตรง (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2543: 284)

4. ค่าเฉลี่ยของค่าคลาดเคลื่อน (Std. Residual) เท่ากับศูนย์ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2543: 422)

5. ค่าแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนต้องคงที่ทุกค่าของตัวแปรอิสระ ใช้วิธีตรวจสอบได้โดยใช้การพิจารณาจากกราฟ Scatter plot โดยดูจากค่าความคลาดเคลื่อนจะกระจายอยู่รอบๆ ศูนย์ หรือการกระจายของค่าความคลาดเคลื่อนเหนือและใต้ศูนย์มีพื้นที่ใกล้เคียงกันเป็นแนวสี่เหลี่ยมผืนผ้าได้ แสดงว่าค่าแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมีค่าคงที่ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2543: 422)

6. ตัวแปรอิสระต้องเป็นอิสระกัน กล่าวคือ การเกิดความสัมพันธ์กันเองของตัวแปรอิสระ เรียกว่า ความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้น (Multicollinearity) ใช้วิธีตรวจสอบได้โดยใช้สถิติ Collinearity โดยดูจากค่า Tolerance และ Variance inflation factor (VIF) หากค่า Tolerance เข้าใกล้ 0 มากเท่าใดก็แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระอื่นๆ มาก หรือค่า Tolerance < 0.2 แสดงว่าเกิด Multicollinearity ส่วนค่า VIF หากมีค่าเข้าใกล้ 10 มากเท่าใดก็แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระอื่นๆ มาก หรือค่า VIF ที่เหมาะสมไม่ควรเกิน 4 หรือ 5 หากเกินกว่านี้แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเอง (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2543: 468)

3.6.2 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลทำในช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2542) คือ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากแหล่งเวลา สถานที่ และบุคคล โดยสัมภาษณ์เรื่องหรือประเด็นเดียวกันจากบุคคลในช่วงเวลาที่ต่างกัน สัมภาษณ์บุคคลเดียวกันแต่ต่างสถานที่ และสัมภาษณ์เรื่องเดียวกันจากหลายๆ บุคคลหลายๆ แหล่งข้อมูล ส่วนการตรวจสอบในด้านวิธีรวบรวมข้อมูลนั้น ใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามซ้ำเพื่อให้ข้อมูลครอบคลุมเนื้อหาสาระในประเด็นที่ต้องการ

3.6.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย ได้ทำการเก็บรวบรวมทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ปราบกฎผลการศึกษาดังนี้

ส่วนที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

- 4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
- 4.1.2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก
- 4.1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก
- 4.1.4 ข้อเสนอแนะของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

ส่วนที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

- 4.2.1 ความเป็นมาขององค์พระธาตุศรีสองรัก
- 4.2.2 ความศรัทธาของประชาชนต่อองค์พระธาตุศรีสองรัก
- 4.2.3 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก
- 4.2.4 กลุ่มที่มีบทบาทเกี่ยวกับองค์พระธาตุศรีสองรัก
- 4.2.5 แนวทางในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรัก

ส่วนที่ 4.3 เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

ส่วนที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 316 คน มีเพศหญิง (ร้อยละ 65.5) และเพศชาย (ร้อยละ 34.5)

กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาเป็นประชากรในวัยกลางคนมีอายุเฉลี่ยประมาณ 51 ปี เมื่อจำแนกตามช่วงอายุ พบว่า กลุ่มอายุตั้งแต่ 56 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 36.4) รองลงมาคือกลุ่มอายุระหว่าง 46 - 55 ปี (ร้อยละ 28.8) กลุ่มอายุระหว่าง 36 - 45 ปี (ร้อยละ 19) กลุ่มอายุระหว่าง 26 - 35 ปี (ร้อยละ 14.6) และกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า 25 ปี มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 1.3) ตามลำดับ

เมื่อศึกษาถึงระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างจึงพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 37.3) รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า (ร้อยละ 31.3) ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป (ร้อยละ 20.9) ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 9.8) และไม่ได้รับการศึกษามีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.6) ตามลำดับ

ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยกลางคน ซึ่งโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนที่ศึกษาในอดีต คือ โรงเรียนชุมชนบ้านด่านซ้าย โรงเรียนด่านซ้าย และโรงเรียนศรีสองรักษ์วิทยา มีการเปิดสอนเพียงแค่ระดับประถมศึกษาเท่านั้น ประกอบกับความสะดวกในการเดินทางไปศึกษายังพื้นที่อื่นๆ จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงแค่ระดับประถมศึกษาเท่านั้น เมื่อปัจจุบันโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนที่ศึกษาได้ขยายการเรียนการสอนถึงระดับมัธยมศึกษา และการเดินทางไปยังพื้นที่อื่นๆ มีความสะดวกมากขึ้น จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างบางส่วนที่มีอายุน้อยกว่ามีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น

ตารางที่ 4-1 ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางประชากร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	109	34.5
- หญิง	207	65.5
รวม	316	100
อายุ		
- ตั้งแต่ 25 ปีลงมา	4	1.3
- 26 - 35 ปี	46	14.6
- 36 - 45 ปี	60	19.0
- 46 - 55 ปี	91	28.8
- 56 ปีขึ้นไป	115	36.4
รวม	316	100
ค่าเฉลี่ย (Mean) = 51.15		
ค่าต่ำสุด (Min.) = 23, ค่าสูงสุด (Max.) = 86		
ระดับการศึกษา		
- ไม่ได้ศึกษา	2	0.6
- ประถมศึกษา	118	37.3
- มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า	99	31.3
- อนุปริญญา หรือเทียบเท่า	31	9.8
- ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	66	20.9
รวม	316	100

อาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด (ร้อยละ 36.4) เนื่องจากสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่มีสภาพเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาและมีลำน้ำไหลตลอดปีไหลผ่าน ประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะการปลูกข้าวเหนียวและข้าวนาไร่ รองลงมาคือการค้าปลีกส่ง การเลี้ยงสัตว์มากกว่าอาชีพอื่นๆ รองลงมาคืออาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 27.5) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 19.9) รับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 9.8) ข้าราชการบำนาญ (ร้อยละ 4.4) ท่องเที่ยวและบริการ (ร้อยละ 1.3) และพนักงานบริษัทเอกชนมีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.9) ตามลำดับ

ตารางที่ 4-2 อาชีพของกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
- เกษตรกรรม	115	36.4
- รับจ้างทั่วไป	31	9.8
- ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	87	27.5
- ท่องเที่ยวและบริการ	4	1.3
- รับราชการ /รัฐวิสาหกิจ	63	19.9
- พนักงานบริษัทเอกชน	3	0.9
- ข้าราชการบำนาญ	14	4.4
รวม	316	100

ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน 41-50 ปี มีสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 30.1) รองลงมา คือ กลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชน 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 21.2) กลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชน 31-40 ปี (ร้อยละ 17.1) กลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชน 21-30 ปี (ร้อยละ 16.5) กลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชน 11-20 ปี (ร้อยละ 12) และกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนน้อยกว่า 10 ปี มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 2.5) ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างมีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนเฉลี่ยประมาณ 43 ปี จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่า กลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมเกือบทั้งหมดมีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนมานาน และเป็นคนดั้งเดิมของคนพื้นที่

ตารางที่ 4-3 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง

ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
- ตั้งแต่ 10 ปีลงมา	8	2.5
- 11 - 20 ปี	38	12.0
- 21 - 30 ปี	52	16.5
- 31 - 40 ปี	56	17.1
- 41 - 50 ปี	95	30.1
- 51 ปีขึ้นไป	67	21.2
รวม	316	100

ค่าเฉลี่ย (Mean) = 42.27
 ค่าต่ำสุด (Min.) = 8, ค่าสูงสุด (Max.) = 86

การดำรงตำแหน่งในชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.8) ไม่มีตำแหน่งใดๆ ในชุมชน ซึ่งมีสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มที่มีตำแหน่งในชุมชน (ร้อยละ 21.2) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่มีลักษณะส่งเสริมความเป็นอยู่แบบปัจเจกชนมากขึ้น ความเป็นอยู่ชุมชนจึงลดลงและเน้นการบริโภคนิยมมากขึ้น สมาชิกในชุมชนออกไปหางานทำภายนอกมากขึ้น ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทความเป็นผู้นำในชุมชนน้อยลงด้วย

ตารางที่ 4-4 การดำรงตำแหน่งในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง

การดำรงตำแหน่งในชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
- ไม่มีตำแหน่ง	249	78.8
- มีตำแหน่ง	67	21.2
รวม	316	100

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมากที่สุด (ร้อยละ 9.8) รองลงมาคือ เป็นกรรมการชุมชน (ร้อยละ 5.1) เป็นอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (ร้อยละ 3.8) เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ร้อยละ 2.5) และเป็นอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านน้อยที่สุด (ร้อยละ 0.9)

ตารางที่ 4-4 ตำแหน่งในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง

ตำแหน่งในชุมชน	มีตำแหน่ง	
	จำนวน	ร้อยละ
- กรรมการชุมชน	16	5.1
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	8	2.5
- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	31	9.8
- อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.)	3	0.9
- อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)	12	3.8

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม พบว่า ผู้นำทางพิธีกรรม มีบทบาทนำในพื้นที่ ซึ่งจากข้อมูลภาคสนาม มีจำนวนทั้งหมด 25 คน ประกอบด้วย เจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม พ่อแสน

และนางเทียม โดยถึงแม้ว่าผู้นำทางพิธีกรรมจะไม่ได้เป็นผู้นำที่เป็นทางการ แต่เป็นผู้ที่ประชาชนในพื้นที่ให้การยอมรับ

การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (ร้อยละ 100) เคยใช้หรือได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ตารางที่ 4-5 การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน	ร้อยละ
- ไม่เคยใช้ประโยชน์	0	0.0
- เคยใช้ประโยชน์	316	100
รวม	316	100

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า กลุ่มตัวอย่างใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในแง่ของการเป็นสถานที่เพื่อการสักการบูชา/กราบไหว้ขอพรมีสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 98.1) รองลงมาคือ เพื่อการขนาน/การเก็บ (ร้อยละ 86.4) เพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์ (ร้อยละ 32.9) เพื่อการท่องเที่ยว (ร้อยละ 28.8) และเพื่อการประกอบอาชีพมีสัดส่วนที่น้อยที่สุด (ร้อยละ 18.7) จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนได้ว่า องค์พระธาตุศรีสองรักเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ซึ่งเห็นได้จากการสักการบูชา/กราบไหว้ขอพร และการขนาน/เก็บมากที่สุด รวมทั้งมีระดับของการเข้าไปใช้ประโยชน์แตกต่างกันอย่างมาก กับด้านอื่นๆ

ตารางที่ 4-6 ลักษณะของการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะของการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน	ร้อยละ
- เพื่อท่องเที่ยวพักผ่อน	91	28.8
- เพื่อประกอบอาชีพ	59	18.7
- เพื่อสักการบูชา/กราบไหว้ขอพร	310	98.1
- เพื่อชมศึกษาประวัติศาสตร์	104	32.9
- เพื่อการขนาน/ การเก็บ	273	86.4

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (ร้อยละ 93) ซึ่งมีสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่ไม่เคยได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งมีเพียงร้อยละ 7

ตารางที่ 4-7 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	ความถี่	ร้อยละ
- ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสาร	22	7.0
- เคยได้รับข้อมูลข่าวสาร	294	93.0
รวม	316	100

โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลรักษาพระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ จากผู้นำทางพิธีกรรมมีสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 65.8) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีบทบาทนำและสร้างจิตสำนึกในการดูแลองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ รองลงมาคือ จากหอกระจายข่าวในชุมชน/เสียงตามสาย (ร้อยละ 52.2) จากญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน (ร้อยละ 51.6) และจากวารสารท้องถิ่น กับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการมีสัดส่วนที่น้อยที่สุด (ร้อยละ 33.5)

ตารางที่ 4-8 แหล่งข่าวสารที่ได้รับของกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งข่าวสารที่ได้รับ	จำนวน	ร้อยละ
- วารสารท้องถิ่น	106	33.5
- หอกระจายข่าวในชุมชน /เสียงตามสาย	165	52.2
- ญาติพี่น้อง/ เพื่อนบ้าน	163	51.6
- เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ	106	33.5
- ผู้นำทางพิธีกรรม	208	65.8

ความต้องการรับข่าวสาร

ในแง่ของความต้องการรับข่าวสารเกี่ยวกับองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการรับข่าวสารเพิ่มเติม (ร้อยละ 94) ซึ่งมีสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ต้องการรับข่าวสาร ซึ่งมีเพียงร้อยละ 6

ตารางที่ 4-9 ความต้องการรับข่าวสารของกลุ่มตัวอย่าง

ความต้องการรับข่าวสาร	ความถี่	ร้อยละ
- ไม่ต้องการ	19	6
- ต้องการ	297	94
รวม	316	100

โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการทราบประวัติความเป็นมาของพระธาตุศรีสองรัก มีสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 89.2) รองลงมาคือ ต้องการทราบแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม (ร้อยละ 81.3) ต้องการทราบกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม (ร้อยละ 69) และต้องการทราบปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมโดยรวม มีสัดส่วนที่น้อยที่สุด (ร้อยละ 68.7) จากประเด็นข้อมูลข่าวสารที่ต้องการรับทราบสะท้อนถึงการมีแนวโน้มที่ดีต่อการระดมความร่วมมือในอนาคตในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรวม

ตารางที่ 4-10 ประเด็นข้อมูลข่าวสารที่ต้องการรับทราบของกลุ่มตัวอย่าง

ประเด็นข้อมูลข่าวสารที่ต้องการ	จำนวน	ร้อยละ
- ประวัติความเป็นมาของพระธาตุศรีสองรัก	282	89.2
- ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมโดยรวม	217	68.7
- แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม	257	81.3
- กิจกรรม/โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม	218	69.0

ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ (ร้อยละ 98.1) รองลงมาคือ การอนุรักษ์ คือ การสงวนรักษา ดูแลป้องกัน ไม่ให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงในทางเสียหาย (ร้อยละ 95.6) สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คือ ตัวศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมโดยรอบที่สัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม (ร้อยละ 94.6) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโบราณสถานถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการอนุรักษ์ (ร้อยละ 94.6) และแหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเท่านั้นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ (ร้อยละ 57.9)

ตารางที่ 4-11 ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	n = 316	
	จำนวน	ร้อยละ
- สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง ตัวศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมโดยรอบที่สัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม	299	94.6
- แหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเท่านั้นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์	183	57.9
- สภาพแวดล้อมและพื้นที่โดยรอบไม่ใช่องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ตัวศิลปกรรมโดดเด่นขึ้นหรือด้อยคุณค่าลง	206	65.2
- การอนุรักษ์ หมายถึง การสงวนรักษา ดูแลป้องกัน มิให้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงในทางเสียหาย	302	95.6
- การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโบราณสถานถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการอนุรักษ์	299	94.6
- มนุษย์เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว	265	83.9
- การก่อสร้างที่ทำให้เกิดแรงสั่นสะเทือนในบริเวณใกล้เคียง ไม่มีส่วนทำให้โบราณสถานเสียหาย	208	65.8

n = 316

ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	ตอบถูกต้อง	
	จำนวน	ร้อยละ
- การใช้พื้นที่โดยรอบแหล่งศิลปกรรม (เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำ ร้านค้าแผงลอยหาบเร่) อย่างขาดระเบียบทำให้แหล่งศิลปกรรมเสื่อมโทรมได้	278	88.0
- วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	310	98.1
- การนำขึ้นส่วนโบราณสถานไปเป็นสมบัติของตน สามารถกระทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย	248	78.5
รวม	316	100

เมื่อพิจารณาถึงระดับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ากลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีความรู้ในระดับมากในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (ค่าเฉลี่ย 8.22 จากระดับคะแนนเต็ม 10) โดยกลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับมากมีสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 71.2) รองลงมา คือ กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง (ร้อยละ 27.2) และกลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับน้อยมีสัดส่วนที่น้อยที่สุด (ร้อยละ 1.6)

ตารางที่ 4-12 ระดับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับน้อย	5	1.6
กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง	86	27.2
กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับมาก	225	71.2
รวม	316	100

ค่าเฉลี่ย (Mean) = 8.22, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Std. Deviation) = 1.67

* เกณฑ์การแปลความหมาย หน้า 44

ความศรัทธาเชื่อถือ

ความศรัทธาเชื่อถือของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีความศรัทธาเชื่อถืออยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.45 จากระดับคะแนนเต็ม 5) ซึ่งแสดงถึงความศรัทธาเชื่อถืออย่างมากของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อองค์พระธาตุศรีสองรัก

เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นเรื่องเกี่ยวกับความศรัทธาเชื่อถือ พบว่า ส่วนใหญ่แต่ละประเด็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ มีความเชื่อว่าบริเวณพระธาตุศรีสองรักมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่ (ค่าเฉลี่ย 4.77) ประเด็นรองลงมา คือ ก่อนทำภารกิจสำคัญหรือมีเรื่องไม่สบายใจก็จะอธิษฐานจิตขอพรต่อพระธาตุศรีสองรัก เช่น อธิษฐานก่อนออกเดินทาง, อธิษฐานก่อนออกไปค้าขาย(ค่าเฉลี่ย 4.74) เชื่อว่าหากตนไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามในการเข้าไปสักการะพระธาตุศรีสองรักเป็นการลบหลู่ (ค่าเฉลี่ย 4.66) เชื่อว่าพระธาตุศรีสองรักสามารถดลบันดาลให้คำบนบานของตนเป็นจริงได้ (ค่าเฉลี่ย 4.55) เชื่อว่าผู้ที่ลบหลู่พระธาตุศรีสองรักจะมีอันเป็นไปหรือได้รับอันตราย (ค่าเฉลี่ย 4.51) ตนเองมักเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุศรีสองรัก (ค่าเฉลี่ย 4.46) เชื่อว่าปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกิดขึ้นได้จากความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุศรีสองรัก (ค่าเฉลี่ย 4.38) การให้ความเคารพต่อเจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง ในฐานะเป็นร่างทรงและเป็นผู้ดูแลพระธาตุศรีสองรัก (ค่าเฉลี่ย 4.27) และมีความเชื่อว่าการประกอบพิธีสมโภชพระธาตุศรีสองรักเป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ตนและครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข (ค่าเฉลี่ย 4.23) ในประเด็นเรื่องความเชื่อว่าร่างทรงสามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษหรือเจ้านายได้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.9)

ตารางที่ 4-13 ความศรัทธาเชื่อถือของกลุ่มตัวอย่าง

n = 316

ความศรัทธาเชื่อถือ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลความหมาย
- ท่านเชื่อว่าบริเวณพระธาตุศรีสองรักมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่	4.77	0.62	มากที่สุด
- ท่านเชื่อว่าพระธาตุศรีสองรักสามารถดลบันดาลให้คำบนบานของท่านเป็นจริงได้	4.55	0.77	มากที่สุด
- ท่านเชื่อว่าปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกิดขึ้นได้จากความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุศรีสองรัก	4.38	0.97	มากที่สุด

n = 316

ความศรัทธาเชื่อถือ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลความหมาย
- ท่านเชื่อว่าบริเวณพระธาตุศรีสองรักมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่	4.77	0.62	มากที่สุด
- ท่านเชื่อว่าพระธาตุศรีสองรักสามารถดลบันดาลให้คำบนบานของท่านเป็นจริงได้	4.55	0.77	มากที่สุด
- ท่านเชื่อว่าปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกิดขึ้นได้จากความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุศรีสองรัก	4.38	0.97	มากที่สุด
- ท่านเชื่อว่าการไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามในการเข้าไปสักการะพระธาตุศรีสองรักเป็นการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์	4.66	0.76	มากที่สุด
- ท่านเชื่อว่าผู้ที่ลบหลู่พระธาตุศรีสองรักจะมีอันเป็นไปหรือได้รับอันตราย	4.51	0.90	มากที่สุด
- ท่านเชื่อว่าร่างทรงเจ้าพ่อกวนสามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษหรือเจ้านายได้	3.90	1.33	มาก
- ท่านเชื่อว่าการประกอบพิธีสมโภชพระธาตุศรีสองรักเป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ตนและครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข	4.23	1.06	มากที่สุด
- ก่อนทำภารกิจสำคัญ ท่านจะอธิษฐานจิตขอพรต่อพระธาตุศรีสองรัก เช่น อธิษฐานก่อนออกเดินทาง, อธิษฐานก่อนออกไปค้าขาย	4.74	0.58	มากที่สุด
- ท่านมักเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุศรีสองรัก	4.46	0.92	มากที่สุด
- ท่านให้ความเคารพต่อเจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง ในฐานะเป็นร่างทรงและเป็นผู้ดูแลพระธาตุศรีสองรัก	4.27	1.15	มากที่สุด
รวม	4.45	0.66	มากที่สุด

* เกณฑ์การแปลความหมาย หน้า 43

การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม

การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ๖ ค่าเฉลี่ย 4.75 จากระดับคะแนนเต็ม 5) ซึ่งถือได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีการให้คุณค่าต่อองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดลอมโดยรอบอย่างมาก

เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นเรื่องเกี่ยวกับการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม พบว่า ในทุกประเด็นเรื่องของการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ การให้คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ด่านซ้าย (ค่าเฉลี่ย 4.93) รองลงมา คือ มีความภูมิใจในด้านความเป็นเอกลักษณ์ของคนด่านซ้าย (ค่าเฉลี่ย 4.9) พระธาตุศรีสองรักมีความจำเป็นต้องดูแลรักษาไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไป (ค่าเฉลี่ย 4.9) ตนเองจะรู้สึกไม่ดีหากพระธาตุศรีสองรักถูกทำลาย (4.87) ความเสื่อมโทรมบริเวณพระธาตุศรีสองรักเป็นปัญหาที่ทางราชการและประชาชนท้องถิ่นควรร่วมมือกันแก้ไข (4.84) การอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดลอมโดยรอบ เป็นการสร้างสภาพแวดลอมที่ดีแก่ชุมชน (4.79) การปลูกฝังเรื่องคุณค่าของพระธาตุศรีสองรักให้กับลูกหลาน (4.77) พระธาตุศรีสองรักมีความงดงาม (4.56) การอุทิศเวลาส่วนตัวให้กับการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดลอมโดยรอบ (4.47) หากพระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดลอมโดยรอบเสื่อมโทรมจะเป็นเครื่องชี้ถึงการปล่อยปละละเลยของคนรุ่นปัจจุบัน (4.45) และตนเองจะรู้สึกไม่ดีหากพระธาตุศรีสองรักถูกทำลาย (ค่าเฉลี่ย 4.87)

ตารางที่ 4-14 การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม

n = 316

การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลความหมาย
- ท่านรู้สึกว่พระธาตุศรีสองรักมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ด่านซ้าย	4.93	0.31	มากที่สุด
- ท่านมีความภูมิใจในองค์พระธาตุศรีสองรักในด้านความเป็นเอกลักษณ์ของคนด่านซ้าย	4.90	0.38	มากที่สุด
- ท่านปลูกฝังเรื่องคุณค่าของพระธาตุศรีสองรักให้กับลูกหลาน	4.77	0.57	มากที่สุด

n = 316

การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลความหมาย
- ท่านคิดว่าความเสื่อมโทรมบริเวณพระธาตุศรีสองรักเป็นปัญหาที่ทางราชการและประชาชนท้องถิ่นควรร่วมมือกันแก้ไข	4.84	0.47	มากที่สุด
- ท่านคิดว่าพระธาตุศรีสองรักมีความงดงาม	4.56	0.78	มากที่สุด
- ท่านคิดว่ามีความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไป	4.90	0.33	มากที่สุด
- ท่านพร้อมที่จะอุทิศเวลาส่วนตัวให้กับการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดลอมโดยรอบ	4.47	0.83	มากที่สุด
- ท่านคิดว่าหากพระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดลอมโดยรอบเสื่อมโทรมจะเป็นเครื่องชี้ถึงการปล่อยปละละเลยของคนรุ่นปัจจุบัน	4.45	0.91	มากที่สุด
- ท่านจะรู้สึกไม่ดีหากพระธาตุศรีสองรักถูกทำลาย	4.87	0.38	มากที่สุด
- ท่านคิดว่าการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดลอมโดยรอบ เป็นการสร้างสภาพแวดลอมที่ดีแก่ชุมชน	4.79	0.56	มากที่สุด
รวม	4.75	0.30	มากที่สุด

* เกณฑ์การแปลความหมาย หน้า 44-45

1.4.2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.61 จากระดับคะแนนเต็ม 5) โดยมีส่วนร่วมในระดับมากในชั้นปฏิบัติการกรม (ค่าเฉลี่ย 3.88) และชั้นติดตามประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.49) ในขณะที่มีส่วนร่วมในระดับปานกลางในชั้นคิดและวางแผน (ค่าเฉลี่ย 2.89) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในชั้นคิดและวางแผน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิดและวางแผนในกิจกรรมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.12) รองลงมาคือ ร่วมแสดงความคิดเห็น/เสนอแนะแนวทางในกิจกรรมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.46) และร่วมวางแผนตัดสินใจในฐานะแกนนำอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.08) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในชั้นปฏิบัติการกรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมทำกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5) รองลงมาคือ ร่วมปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.48) ร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมทำกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.31) ร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมบริจาคเงิน/วัสดุอุปกรณ์อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.11) ร่วมบริจาคเงิน/วัสดุอุปกรณ์อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.92) ร่วมชักชวนให้เพื่อนบ้านเข้าร่วมทำกิจกรรมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.91) ร่วมประสานงานเพื่อขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.42) ร่วมทำกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.20) และร่วมวางแผนในฐานะแกนนำทำกิจกรรมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.08) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในชั้นติดตามและประเมินผล พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.80) รองลงมาคือ ร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.17) ตามลำดับ

ตารางที่ 4-15 ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

n = 316

ระดับการมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลความหมาย
<u>ร่วมคิดและวางแผน</u>			
- ท่านได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น /เสนอแนะแนวทาง ในกิจกรรมการดูแลพระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อม โดยรอบ	2.46	1.18	น้อย
- ท่านได้มีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจในกิจกรรม การดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อม โดยรอบ	2.08	1.16	น้อย
- ท่านสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าไปมีส่วนร่วม คิดและวางแผนในกิจกรรมการดูแลรักษาองค์พระธาตุ ศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	4.12	1.20	มาก
รวม	2.89	0.93	ปานกลาง
<u>ร่วมปฏิบัติกิจกรรม</u>			
- ท่านรับเป็นผู้ติดต่อประสานงาน เพื่อขอความร่วมมือ ในการทำกิจกรรมการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรัก และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	3.41	1.25	มาก
- ท่านได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนในการดูแล รักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	4.48	0.93	มากที่สุด
- ท่านได้ร่วมทำกิจกรรมในการดูแลรักษาองค์พระธาตุ ศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ ที่จัดขึ้นโดยชุมชน เช่น การล้างธาตุ การบูชาธาตุ การถวายต้นผึ้ง	5.00	0.00	มากที่สุด
- ท่านได้ร่วมทำกิจกรรมในการดูแลรักษาองค์พระธาตุ ศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ ที่จัดขึ้นโดยหน่วยงาน ภาครัฐ เช่น กรมศิลปากร, การท่องเที่ยว	3.20	1.53	ปานกลาง

n = 316

ระดับการมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปล ความหมาย
- ท่านชักชวนให้เพื่อนบ้านเข้าร่วมทำกิจกรรมในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	3.91	1.28	มาก
- ท่านสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมทำกิจกรรมในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	4.31	1.06	มากที่สุด
- ท่านเป็นแกนนำในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	2.57	1.43	น้อย
- ท่านได้เคยบริจาคเงิน/วัสดุอุปกรณ์ เพื่อนำไปปรับปรุงดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	3.92	1.17	มาก
- ท่านสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมบริจาคเงิน/วัสดุอุปกรณ์ เพื่อนำไปปรับปรุงดูแลรักษา องค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	4.11	1.09	มาก
รวม	3.88	0.75	มาก
ร่วมติดตามประเมินผล			
- ท่านได้มีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	3.17	1.55	ปานกลาง
- ท่านสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ	3.80	1.28	มาก
รวม	3.49	1.26	มาก
รวมทั้งหมด	3.61	0.77	มาก

* เกณฑ์การแปลความหมาย หน้า 45-46

4.1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก โดยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุแบบลำดับขั้น (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ค่าสถิติสรุปของสมการความถดถอย พบว่า ตัวแปรความศรัทธาเชื่อถือ ตัวแปรระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ตัวแปรระดับการศึกษา ตัวแปรการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และตัวแปรการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ตามลำดับ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพหุเป็นร้อยละ 62.3 และสามารถร่วมกันอธิบายการเปลี่ยนแปลงของการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ร้อยละ 38.8 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าประมาณ เท่ากับ 0.607 ส่วนค่าที่ใช้ทดสอบความเป็นอิสระกันของค่าความคลาดเคลื่อนซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งของทวิเคราะห์ความถดถอย ในที่นี้ได้ Durbin-Watson เท่ากับ 1.856 ซึ่งมีค่ามากกว่า 1.5 แสดงว่าค่าความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน

ตารางที่ 4-16 Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	.488 ^a	.238	.236	.673	
2	.561 ^b	.315	.310	.639	
3	.585 ^c	.342	.336	.627	
4	.611 ^d	.373	.365	.613	
5	.623 ^e	.388	.378	.607	1.856

a. Predictors: (Constant), ความศรัทธาเชื่อถือ

b. Predictors: (Constant), ความศรัทธาเชื่อถือ, ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน

c. Predictors: (Constant), ความศรัทธาเชื่อถือ, ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน, ระดับการศึกษา

d. Predictors: (Constant), ความศรัทธาเชื่อถือ, ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน, ระดับการศึกษา, การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

e. Predictors: (Constant), ความศรัทธาเชื่อถือ, ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน, ระดับการศึกษา, การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

Dependent Variable: ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

การวิเคราะห์ความแปรปรวน พบว่า ค่า Sig. ของ F เท่ากับ 0.00 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 0.05 จึงปฏิเสธ H_0 สรุปได้ว่า ความศรัทธาเชื่อถือ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ระดับการศึกษา การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม มีความสัมพันธ์ในรูปเชิงเส้นกับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

ตารางที่ 4-17 ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
6	Regression	74.623	6	12.437	34.323	.000
	Residual	111.969	309	.362		
	Total	186.592	315			

Predictors: (Constant), ความศรัทธาเชื่อถือ, ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน, ระดับการศึกษา, การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม, การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม

Dependent Variable: ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม
กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

การทดสอบสัมประสิทธิ์ความถดถอย พบว่า ความศรัทธาเชื่อถือมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมได้มากที่สุด รองลงมาคือ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ระดับการศึกษา การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม ตามลำดับ และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมการถดถอยเชิงพหุซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความศรัทธาเชื่อถือ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ระดับการศึกษา การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม กับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมในรูปเชิงเส้นได้ ดังนี้

$$Y = 0.337X_{10} + 0.008X_5 - 0.329X_3 + 0.464X_{12} + 0.194X_8$$

เมื่อ $Y =$ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม
กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

$$X_{10} = \text{ความศรัทธาเชื่อถือ}$$

X_5 = ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน

X_3 = ระดับการศึกษา

X_{12} = การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม

X_8 = การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม มี 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านความศรัทธาเชื่อถือมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่า ประชาชนที่มีความศรัทธาเชื่อถือต่อองค์พระธาตุศรีสองรักในระดับที่เพิ่มขึ้นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะประชาชนท้องถิ่นให้ความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ “พระธาตุศรีสองรัก” และสิ่งที่บรรพบุรุษได้สั่งสมถ่ายทอดมา โดยปฏิบัติตามในรูปของพิธีกรรมหรือประเพณี เช่น การบวช การแก้บน การล้างธาตุ และประเพณีมัสการพระธาตุศรีสองรัก โดยประเพณีและพิธีกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ได้รับการสืบทอดมา ซึ่งสิ่งสำคัญคือการทำที่ประชาชนท้องถิ่นได้เรียนรู้ร่วมกัน หมายถึง การได้รู้ถึงความเป็นตัวตน หรือรากเหง้าของตนเองเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของสิ่งที่ดีงามที่มีอยู่ เมื่อประชาชนท้องถิ่นได้สัมผัสสิ่งเหล่านี้ ทำให้เกิดความรักในประเพณีและพิธีกรรมที่อยู่และพร้อมที่จะอนุรักษ์ด้วยความเต็มใจ ทุกครั้งที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุศรีสองรัก จึงทำให้เกิดความรู้สึกภูมิใจที่ตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมเหล่านั้นมากขึ้นด้วย

2) ปัจจัยด้านระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่า ประชาชนที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมานานมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะประชาชนท้องถิ่นที่อยู่อาศัยในชุมชนมาเป็นระยะเวลานานเป็นคนดั้งเดิมของพื้นที่ย่อมเห็นการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดลอมที่อยู่โดยรอบของพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งรวมถึงองค์พระธาตุศรีสองรักและบริเวณพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรักมาเป็นระยะเวลานาน ทำให้ทราบถึงการดูแลรักษาขององค์พระธาตุศรีสองรักและบริเวณพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก มีความเข้าใจในสภาพแวดลอมในชุมชนได้ดี รวมทั้งประชาชนที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมานานย่อมที่ความรักและผูกพันกับพื้นที่และชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่

3) ปัจจัยด้านการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรมมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่า ประชาชนที่มีกรให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรมในระดับที่เพิ่มขึ้นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะประชาชนท้องถิ่นให้คุณค่ากับสิ่ง

ที่บรรพบุรุษของตนได้สร้างขึ้น “พระธาตุศรีสองรัก” โดยชุมชนเน้นความสำคัญของการรักษาและสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อของตนไว้ เช่น การบนบานและการแก้บนด้วยต้นผึ้ง ประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรัก และความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อกวน ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญ เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในการที่จะร่วมอนุรักษ์

4) ปัจจัยด้านระดับการศึกษามีอิทธิพลทางลบต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่าหากประชาชนมีระดับการศึกษาสูงซึ่งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมน้อยลง ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะประชาชนท้องถิ่นที่มีระดับการศึกษาสูงซึ่งมักมีโอกาสและหน้าที่ในการทำงานที่มากกว่าทำให้โอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมน้อยลง

5) ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่า ประชาชนที่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพิ่มขึ้นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากขึ้น เนื่องจากการได้รับข่าวสารหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักจากแหล่งข่าวต่างๆ ทั้งจากสื่อวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อบุคคล ทำให้ประชาชนเกิดการรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งจากภายนอกและภายในชุมชนของตน และข่าวสารเหล่านั้นอาจจะมีผลสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคิดและความเชื่อดั้งเดิมของตนเองก็ได้ แต่ทำให้ประชาชนมีความรู้เพิ่มขึ้นและสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของตน เป็นการกระตุ้นและโน้มน้าวให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของพระธาตุศรีสองรัก

ตารางที่ 4-18 Coefficients

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	-.419	.543		-.771	.441
ความศรัทธาเชื่อถือ	.337	.061	.287	5.523	.000
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน	.008	.002	.200	3.878	.000
ระดับการศึกษา	-.329	.082	-.198	-4.003	.000
การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	.464	.126	.182	3.679	.000
การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	.194	.072	.124	2.705	.007

Dependent Variable: ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

4.1.4 ข้อเสนอแนะของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ต้องการให้คณะกรรมการวัดพระธาตุศรีสองรักและผู้ที่เกี่ยวข้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมประชุม ร่วมรับรู้ ร่วมรับฟังข้อมูลดำเนินงาน พร้อมทั้งสามารถเสนอแนะความคิดเห็นต่างๆ ได้และเท่าเทียมกัน

ในด้านองค์พระธาตุศรีสองรัก ควรมีการปรับปรุงถนนทางเข้าออกบริเวณหน้าวัดพระธาตุศรีสองรัก ควรมีการปรับปรุงให้มีสวนหย่อมไม้ดอกไม้ประดับเพื่อสร้างบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ ควรมีการรณรงค์ไม่ทิ้งขยะบริเวณโดยรอบ และควรมีองค์กรที่ดูแลเฉพาะเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวและประชาชนด้วยตนเอง

ในด้านการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชน ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้กับเยาวชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่า และเกิดความตระหนักร่วมกัน ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในพื้นที่รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสักการะด้วย ควรมีการประชาสัมพันธ์ นิทรรศการ แผ่นพับ เอกสาร วิद्यุชุมชน ฯลฯ ให้ข้อมูลแก่ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวด้วย

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังมีความเห็นว่า ความแตกต่างทางด้านความคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดพระธาตุศรีสองรักระหว่างภาคส่วนต่างๆ เป็นปัญหาสำคัญที่ก่อให้เกิดกรณีความขัดแย้งต่อแนวทางในการทำงานร่วมกัน และนำไปสู่ความขัดแย้งภายในชุมชน ทำให้การประสานงานเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นจึงไม่เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร ทั้งนี้ประชาชนเองไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเนื่องจากคิดว่าตนเองไม่มีบทบาทอำนาจเพียงพอในการแสดงความคิดเห็น

ส่วนที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

4.2.1 ความเป็นมาขององค์พระธาตุศรีสองรัก

พระธาตุศรีสองรักในตัวเมืองอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นทั้งสัญลักษณ์และศูนย์รวมใจของประชาชนในพื้นที่มาอย่างยาวนาน ด้วยเพราะการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรักอยู่บนฐานความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ และปรากฏชัดว่าเป็นความเชื่อเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งมิตรไมตรีของสองอาณาจักร คือ กรุงศรีอยุธยาและกรุงศรีสัตนาคนหุตตามหลักฐานศิลาจารึกพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งมีจารึกระบุไว้ชัดเจนว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2103 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2106 (กรมศิลปากร, 2529: 284) รวมระยะเวลาในการก่อสร้างทั้งหมด 3 ปี โดยสร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิรัชสมัยของไทย กับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชกษัตริย์ของลาว

จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ บอกเล่าว่า “พระธาตุศรีสองรักเป็นเจดีย์ที่สองกษัตริย์ระหว่างไทยและลาวมาสร้างร่วมกัน ปฏิญาณตนเอาไว้ว่า ต่อไปนี้ลาวกับไทยจะไม่รบราฆ่าฟันกันและจะเป็นบ้านพี่เมืองน้อง ร่วมต่อต้านพม่าที่จะคอยมารุกรานเรา ก็สร้างเจดีย์ศรีสองรักเป็นสักขีพยาน ในปี 2103 นั้นแหละ” (ประชน สิงห์ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2554) สอดคล้องกับการบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกท่านว่า

“กษัตริย์ไทยกับลาวมาร่วมสร้าง แล้วสมมุติว่าเป็นตัวคนนะ มีศัตรูคนเดียวกัน ที่นี้ศัตรูมารุกราน ก็หันหน้าหาเพื่อนช่วยกันป้องกัน สองคนนี้อาณาเขตติดต่อกัน หันหน้าคุยกันว่า ต่อไปนี้เราจะร่วมกันปกป้องแผ่นดิน ศัตรูของท่านคือศัตรูของเรา ศัตรูของเราคือศัตรูของท่าน แต่ว่าเพื่อให้มันมั่นคงหนักแน่น ต้องสร้างอะไรเป็นสักขีพยานไว้ ที่กล่าวมาก็เหมือนไทยกับลาว และสักขีพยานก็คือ องค์พระธาตุนี้” (สมเดช สิงห์ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2554)

นอกจากเรื่องราวที่ได้กล่าวถึงแล้วนั้น ยังมีตำนานพื้นบ้านที่มีการเล่าต่อๆ กันมาของชาวบ้าน ถึงสาเหตุการสร้างพระธาตุศรีสองรัก โดยเป็นการนำคติความเชื่อท้องถิ่นมาเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องราวในตำนานก่อนและระหว่างการสร้างพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งจากข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ มีการเล่าถึง 2 ตำนาน ดังนี้

ตำนานแรกได้กล่าวถึงการสร้างพระธาตุศรีสองรักว่าเป็นการสร้างขึ้นเพื่อเป็นสักขีพยานในการประกาศความสัมพันธ์ในฐานะมิตรประเทศที่ดีของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช มีการเล่ากันว่า ระหว่างที่กำลังก่อสร้างพระธาตุได้มีการตีฆ้องร้องปาท เพื่อประกาศให้ชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาต้องการสร้างบุญกุศลให้นำสิ่งของมีค่ามาทำบุญบรรจุในองค์พระธาตุศรีสองรัก ในขณะนั้นก็มีชายหญิงคนหนึ่งไม่ได้รู้จักกันมาก่อน ผู้ชายชื่อนายคง ผู้หญิงชื่อ

นางมัน ทั้งคู่มีฐานะยากจน ไม่มีแก้วแหวนเงินทองมาทำบุญเหมือนคนอื่น ๆ จึงตั้งจิตอธิษฐานอุทิศตัวเองถวายเป็นพุทธบูชาเข้าไปอยู่ในองค์พระธาตุ แล้วให้ช่างก่ออิฐปิด จึงเชื่อกันว่าดวงวิญญาณของชายหญิงคู่นี้สิงสถิตอยู่เพื่อทำหน้าที่คอยดูแลรักษาพระธาตุศรีสองรัก

“ในองค์เจดีย์ จะมีแก้วแหวนเงินทองของชาวบ้านที่นำมาถวาย และมีการเล่าของคนโบราณว่า มีชายหญิงคู่นี้ได้อุทิศชีวิตเข้าไปในองค์เจดีย์แห่งนี้ด้วย” (ถาวร เชื้อบุญมี, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554)

ส่วนตำนานที่สอง ชาวบ้านได้มีการนำเอาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุมาผูกกรรมด้วย โดยมีการเล่าว่า เมื่อกษัตริย์ทั้งสองของไทยและลาว มีคำสั่งที่จะร่วมกันสร้างเจดีย์ศรีสองรัก ก็ได้ให้เหล่าเสนาอำมาตย์ออกไปหาสถานที่เพื่อก่อสร้างเจดีย์ จึงได้พบบริเวณป่าร้างแห่งหนึ่งบริเวณนั้นจะมีโคกไม้ติดกัน และมีต้นรังหนุ่มยืนต้นอยู่ ซึ่งใต้ต้นรังหนุ่มจะมีอุบมุงที่ก่อด้วยอิฐไว้ เมื่อได้เปิดดูภายในอุบมุงก็พบห่อผ้าสีดำที่มีอิฐอยู่ด้วย ซึ่งต่อมากษัตริย์ทั้งสองก็ฝันตรงกันว่า มีชายแต่งกายชุดขาวมากราบทูลว่าบริเวณสถานที่แห่งนี้เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ และอุบมุงนี้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนนี้ก็อภัยของพระพุทธเจ้า ทำให้พระธาตุศรีสองรักสร้างขึ้นในที่แห่งนี้ โดยอุบมุงก็ถูกสร้างครอบทับไว้

“การที่พระนครทั้งสองได้มอบหมายคนมาแล้ว มาถึงจุดแห่งหนึ่งเห็นว่าเป็นที่สมควรบริเวณนั้นเรียนกันว่า โคกไม้ติดกัน มีต้นรังหนุ่มยืนต้นอยู่ ใต้ต้นรังหนุ่มจะมีอุบมุง สันนิษฐานว่าสร้างครอบกระดูกนี้ก็อภัยข้างซ้ายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยสร้างองค์พระธาตุนั่นไม้ติดกัน” (ประพนธ์ พลอยพุ่ม, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2554)

นอกจากนี้ยังมีการเล่าถึงการสร้างพระธาตุศรีสองรัก ให้สอดคล้องกับคติในพุทธศาสนา เรื่องเจดีย์สี่ประเภท ที่ประกอบไปด้วย ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุเทสิกเจดีย์ (อินเณ อมแย้ม, 2553: 6-7) ซึ่งจากข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า เมื่อนำเรื่องเจดีย์สี่ประเภทมาพิจารณาเข้ากับการสร้างพระธาตุศรีสองรักแล้วนั้น ทำให้ทราบได้ว่า พระธาตุศรีสองรักเป็นเจดีย์ประเภทอุเทสิกเจดีย์ หมายถึง เจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา และยังสื่อถึงการใช้อองค์พระธาตุศรีสองรักมาเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้าอีกด้วย

“เหตุที่สร้างองค์พระธาตุนี้ เชื่อว่าสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นอุเทสิกเจดีย์ มีเจตนาที่จะอุทิศต่อองค์พระพุทธเจ้า ในตราจังหวัดเลยก็ยังใช้รูปพระธาตุเป็นสัญลักษณ์และระบุไว้เลย” (ประพนธ์ พลอยพุ่ม, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2554)

“คำว่าศรีสองรักมาจากกษัตริย์ทั้งสองครองสองเมือง สร้างเพื่อต่อต้านการรุกรานของพม่า ก็เป็นศรีแก่บ้านแก่เมือง จึงเรียกว่าเจดีย์ศรีสองรัก ที่สร้างเป็นพยานในสัจจะสัญญาที่ให้ไว้ต่อกัน” (ถาวร เขื่อนบุญมี, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554)

อย่างไรก็ตาม การที่กษัตริย์ทั้งสองได้เลือกที่จะสร้างพระธาตุหรือเจดีย์ขึ้นเป็นอนุสรณ์สถานในความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันนั้น ก็แสดงให้เห็นว่า กษัตริย์ทั้งสองต่างยึดมั่นในพุทธศาสนา และเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะสามารถทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาวเป็นไปตามสัญญาที่ให้ไว้ต่อกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พระธาตุศรีสองรักมีประวัติความเป็นมาที่แสดงถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าจากตำนานพื้นบ้าน ซึ่งทำให้เป็นหลักฐานที่สำคัญในการบอกเล่าเรื่องราวถึงสาเหตุการสร้างและการเลือกสร้างพระธาตุศรีสองรักได้เป็นอย่างดี รวมทั้งพระธาตุศรีสองรักยังเป็นพระธาตุที่สร้างขึ้นตามคติในพระพุทธศาสนาอีกด้วย

4.3.2 ความศรัทธาของประชาชนต่อองค์พระธาตุศรีสองรัก

เนื่องจากประชาชนมีความเคารพเชื่อถือนับถือศรัทธาองค์พระธาตุศรีสองรัก โดยพิจารณาได้จากประชาชนยังคงมีการยึดถือปฏิบัติและสืบทอดประเพณี พิธีกรรม รวมทั้งความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุศรีสองรักอย่างเคร่งครัด เช่น การที่ประชาชนจำนวนมากมาร่วมงานสมโภชและนมัสการพระธาตุศรีสองรัก การนำต้นผึ้งมาถวายเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีความเชื่อว่า ต้นผึ้งหรือต้นดอกผึ้ง คือ สิ่งที่ใช้ในการแก้บน เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาต่อองค์พระธาตุศรีสองรัก จากการบอกเล่าของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้เล่าว่า

“เวลามีกงานพระธาตุก็จะมากันทุกทิศเลย ทั้งชาวบ้าน นักท่องเที่ยวมากันเยอะ เวลามีกงานชาวบ้านก็มาช่วยกัน อย่างวันล้างธาตุ เขาเรียกกันว่าล้างธาตุ โดยมากขึ้น 13 คำครับ คนเยอะต้องไหลตามกันไปเลยครับ” (ทองดี พรหมรักษา, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2554)

“อย่างนี้..มีการมาแก้บน ต้นผึ้งนี้ ตาเกิดมาก็เห็นเลยนะ คนด่านซ้ายเชื่อว่า พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ สามารถที่จะช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัย จะประกอบอาชีพอะไร จะไปทำมาค้าขาย ก็ต้องมาอาศัยบนบานพระธาตุ ขอให้คุ้มครองช่วยเหลือให้ประสบผลสำเร็จ แล้วเมื่อสำเร็จสมหวังก็ต้องมาแก้ด้วยต้นผึ้ง ยิ่งวันบูชาธาตุด้วยแล้วต้นผึ้งนับพันไม่มีที่วางเลยนะ” (สมเดช สิงห์ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2554)

นอกจากความเชื่อเรื่องต้นผึ้งแล้ว พระธาตุศรีสองรักมีข้อห้ามซึ่งประชาชนได้ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัด คือ ห้ามกางร่ม ห้ามนำอาหาร-ขนม ห้ามสวมรองเท้า ขึ้นไปสักการบูชา และมีข้อห้ามสำคัญที่มาจากความเชื่อที่ว่า ห้ามแต่งกายด้วยชุดสีแดงขึ้นไปไหว้พระธาตุศรีสองรัก เนื่องจากพระธาตุศรีสองรักสร้างขึ้นเพื่อความรักสมครสมาน เพื่อสัจจะไม่ตรี แต่สีแดงเป็นสีของเลือดและความรุนแรง

นอกจากนี้ ความศรัทธาเชื่อถือต่อองค์พระธาตุศรีสองรัก ยังส่งผลให้ผู้นำทางพิธีกรรมได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนในพื้นที่ด้วย ทั้งในแง่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีนมัสการพระธาตุศรีสองรัก เป็นผู้ทำพิธีบนบานและการแก้บน เป็นผู้ดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรัก และเป็นผู้ดำรงให้พระธาตุศรีสองรักยังคงอยู่สืบต่อไป ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กล่าวว่า

“เพราะถ้าเราไม่มีท่านทั้งหลายเหล่านี้ พระธาตุก็คงอยู่ไม่ได้ถึงปัจจุบัน ถ้าเรามองอีกอย่างหนึ่งแล้วนั้น คนโบราณที่เขาได้ทำมา พอเขาทำอะไรขึ้นมาสิ่งหนึ่งที่จะผูกพันกันอยู่เสมอก็คือว่า ความศรัทธาที่เกิดขึ้นระหว่างคนสองประเทศ (ไทยกับลาว) แต่ว่าเมื่อทำไปแล้วนั้น จะให้อยู่ได้อย่างไร เพราะฉะนั้นจึงเกิดเป็นความศรัทธาของบุคคลที่อยู่ และก็ถูกเลือกสรรขึ้นมา เพื่อมาทำหน้าที่ดูแลรักษาสิ่งนั้นไว้” (ประพนธ์ พลอยพุ่ม, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2554)

จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พลังศรัทธาความเชื่อที่มีต่อองค์พระธาตุศรีสองรักที่ได้ดำรงปฏิบัติกันมาอย่างเข้มแข็ง นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งจะเป็นกลไกหนึ่งในการระดมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อไปได้ในอนาคต

4.2.3 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุศรีสองรัก

ประชาชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุศรีสองรัก มีกิจกรรมที่สำคัญดังนี้

4.2.3.1 การบนบานและการแก้บน ประชาชนถือว่าองค์พระธาตุศรีสองรักเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพสักการะ โดยมีความเชื่อที่สามารถคุ้มครองให้ตนและครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข และขจัดภัยอันตรายต่างๆ ได้ เมื่อผู้ใดมีเหตุเภทภัยเกิดขึ้น หรือมีภารกิจที่สำคัญที่จะต้องทำ เช่น การค้าขาย การเดินทางไกล การมีปัญหาวางใจโดยหนึ่งเกิดขึ้นกับตนเอง มักจะทำการบนบานหรือในภาษาถิ่นเรียกว่า บนบน ขอความคุ้มครองจากองค์พระธาตุศรีสองรัก เพื่อขอให้องค์พระธาตุศรีสองรักคุ้มครองและป้องกันภัยอันตรายต่างๆ โดยการบอกเล่าของผู้ให้สัมภาษณ์ เล่าว่า

“เวลามีใครเดือดเนื้อร้อนใจอะไร ไม่สบายใจอะไร ก็จะอธิษฐานขอพรและบนบานให้พระ
 ชาติท่านช่วย ถ้าประสบผลสำเร็จตามต้องการก็จะมาแก้บนด้วยต้นผึ้ง จะกี่ต้น กี่ต้น ก็ว่ากันไป
 ตามที่ได้บอกกล่าวท่านไว้” (ประชน สิงห์ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2554)

ประชาชนที่ทำการบนบานในเรื่องใดแล้ว หากสำเร็จสมหวังตามต้องการจะต้องไปแก้บน
 ตามที่ได้บนบานไว้ด้วยต้นผึ้ง ซึ่งการบนบานและการแก้บนจะต้องขอให้เจ้าพ่อกวนหรือพ่อแสนคน
 ใดคนหนึ่งเป็นผู้ทำพิธีให้ จากการที่ได้สัมภาษณ์ พบว่า “การบนบานต่อองค์พระธาตุ ต้องเอาขัน
 ดอกไม้มา ขัน 5 ก็เทียน 5 คู่ ขัน 8 ก็เทียน 8 คู่ แต่ดอกไม้ 5 คู่ก็ใช้ได้ ไม่ต้องครบเหมือนเทียน
 ให้พ่อแสนหรือเจ้าพ่อกวนก็ได้ ใครก็ได้ที่ว่า ช่วยทำพิธีให้ บนด้วยต้นผึ้งใหญ่หรือต้นผึ้งน้อย กี่ต้นก็
 ว่ากัน เมื่อเรื่องใด ธุรกิจใดที่บนสำเร็จก็มาแก้ตามที่บนท่านไว้” (สนิท ศรีพรหม, สัมภาษณ์, 16
 พฤศจิกายน 2554)

นอกจากนี้ การแก้บนพระธาตุศรีสองรักนั้น เท่าที่ประชาชนปฏิบัติในปัจจุบัน ส่วนมาก
 มักจะนำต้นผึ้ง พร้อมเครื่องบูชาต่างๆ มาทำการแก้บนในวันเพ็ญเดือนหกอีกด้วยจากการที่ได้
 สัมภาษณ์ พบว่า “ในงานสมโภชพระธาตุ ลูกผึ้งลูกเทียน เค่าจะนำต้นผึ้งมาถวาย พร้อมเครื่องบูชา
 ก็จะมีทองคำเปลว มีขันดอกไม้ เทียน เพื่อนำมาแก้บนกันคะ” (อุทัย เชื้อบุญมี, สัมภาษณ์, 16
 พฤศจิกายน 2554)

ต้นผึ้งที่นำมาใช้ในการแก้บนมีสองแบบ คือ ต้นผึ้งใหญ่ ซึ่งทำด้วยกาบกล้วยประดิษฐ์ให้
 แลดูคล้ายสถาปัตยกรรมประดับด้วยแผ่นขี้ผึ้ง และต้นผึ้งเล็ก ที่ทำด้วยยอดต้นกล้วยประดับด้วยแผ่น
 ขี้ผึ้งชิ้นเล็กๆ ชาวบ้านเชื่อว่าต้นผึ้งใหญ่นั้นนำมาถวายเป็นพุทธบูชาต่อองค์พระธาตุศรีสองรัก ส่วน
 ต้นผึ้งเล็กนำมาถวายวิญญานเจ้านายเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ จากลักษณะดังกล่าวได้แสดง
 ให้เห็นถึงการที่ชาวบ้านได้บูรณาการคติความเชื่อทั้งในส่วนของการถวายต้นผึ้งเป็นพุทธบูชาตาม
 คติในพุทธศาสนา และการถวายต้นผึ้งแด่วิญญานเจ้านายตามความเชื่อในเรื่องผี ซึ่งเป็นคติความ
 เชื่อดั้งเดิมเข้าด้วยกันได้อย่างแนบเนียน

4.2.3.2 ประเพณี พิธีกรรมนมัสการพระธาตุศรีสองรัก เป็นประเพณี พิธีกรรม
 ประจำปีที่จัดทำขึ้นเพื่อสมโภชและบูชาพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งประชาชนได้สืบทอดต่อกันมาเป็น
 ระยะเวลายาวนานหลายชั่วคน โดยสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีมีอยู่สองแห่ง คือ ที่พระธาตุศรี
 สองรักและที่วัดโพธิ์ชัย ในการประกอบพิธี ประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรักมีอยู่สี่วัน
 ต่อเนื่องกัน คือวันที่ 12-15 ค่ำเดือน 6 ตรงกับวันสำคัญทางพุทธศาสนา คือวันวิสาขบูชา ในแต่ละ
 วันระหว่างงานประเพณี พิธีกรรมนมัสการพระธาตุศรีสองรัก มีดังนี้ 1) วันแรกของการประกอบพิธี

มีพิธีทางพุทธศาสนาและพิธีเปิดงานประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรักของทางราชการ 2) วันที่สองของการประกอบพิธี มีพิธีล้างพระธาตุศรีสองรัก 3) วันที่สามไม่มีการประกอบพิธีใดๆ เป็นการเตรียมสถานที่สำหรับบูชาพระธาตุ 4) วันที่สี่ มีการประกอบพิธีที่สำคัญคือ พิธีสักการบูชาพระธาตุ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องในการประกอบพิธี แบ่งออกได้เป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำในการประกอบพิธี (เจ้าพ่อกวน แม่ นางเทียม พ่อแสน จำนวน 19 คน นางแตง จำนวน 4 คน) และกลุ่มผู้เข้าร่วมพิธี ประกอบด้วยประชาชนที่มีความเชื่อศรัทธาต่อพระธาตุศรีสองรัก รายละเอียดของลำดับขั้นตอนต่างๆ ในการประกอบพิธี ประเพณีพระธาตุศรีสองรักทั้งสี่วัน มีดังต่อไปนี้

วันแรกของงานประเพณี นมัสการพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเป็นพิธีเปิดงานในตอนเช้ามีพิธีทำบุญตักบาตร และถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ 9 รูป ที่บริเวณศาลาลานด้านบันไดทางขึ้นไปยังองค์พระธาตุศรีสองรัก ต่อจากนั้นก็ทำพิธีเปิดงานประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรัก โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเลยเป็นประธานในพิธี

วันที่สองของงานประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรัก ได้จัดให้มีพิธีสำคัญคือ ล้างธาตุ ซึ่งพิธีเริ่มขึ้นในตอนสาย โดยผู้นำในการประกอบพิธี และผู้ร่วมพิธีจะเข้าสู่พิธีที่พระธาตุศรีสองรักพร้อมนำเครื่องบูชาประกอบด้วยดอกไม้ เทียน และแผ่นขี้ผึ้งมาในพิธีด้วย พิธีเริ่มจากนางแตงทั้งสี่คนนำดอกไม้ เทียน และแผ่นขี้ผึ้งที่ผู้ร่วมในพิธีนำมานั้นจัดเป็นชั้นบูชาในลักษณะของชั้น 5 และชั้น 8 จำนวน 4 ชั้น ต่อมาเจ้าพ่อกวน นำพ่อแสนทุกคนและผู้ร่วมในพิธีที่เป็นผู้ชายเข้าไปนั่งล้อมรอบองค์พระธาตุ ศรีสองรักในบริเวณกำแพงแก้ว เจ้าแม่ นางเทียม และนางแตงจะนั่งอยู่บริเวณที่พำนักของผู้นำในการประกอบพิธีฝ่ายหญิง ซึ่งอยู่ที่บริเวณชายคาพระอุโบสถติดกับกำแพงแก้ว ส่วนผู้ร่วมในพิธีที่เป็นหญิงนั้นจะนั่งอยู่ที่บริเวณนอกกำแพงแก้ว จากนั้นพ่อแสนด่านก็จุดเทียนที่ชั้นบูชาทุกชั้นแล้วนำไปมอบให้เจ้าพ่อกวน แม่ นางเทียม และพ่อแสนเขื่อนถือคนละชั้น และพ่อแสนด่านถือไว้เองหนึ่งชั้น พร้อมกับนำผู้ร่วมพิธีทุกคนกล่าวคำสักการบูชาขององค์พระธาตุศรีสองรัก ต่อจากนั้นเจ้าพ่อกวน พ่อแสนก็ปีนขึ้นไปบนบริเวณฐานปัทม์ชั้นที่สองขององค์พระธาตุศรีสองรัก แล้วสาดน้ำที่ถือขึ้นมาด้วยไปยังผนังเรือนธาตุทั้งสี่ด้าน เมื่อครบสามรอบแล้วจึงได้พากันลงมา หลังจากนั้นผู้ร่วมในพิธีจึงพากันนำถังน้ำไปตักน้ำที่แม่น้ำซึ่งอยู่ติดกับบริเวณพระธาตุศรีสองรัก มาล้างองค์พระธาตุศรีสองรัก จากการบอกเล่าของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้เล่าว่า

“วันล้างธาตุ บริเวณในพระธาตุคนมากันเต็มไปหมด แต่ก่อนก็เอาถังน้ำมาช่วยกันไปตักน้ำที่น้ำหมันนั้น เดียวนี้ก็มีรถจากทางเทศบาลมาบริการให้ เราก็เอาถังน้ำไปรอง แล้วมาล้างองค์พระธาตุ ผู้ชายเป็นคนล้างพระธาตุ ผู้หญิงให้ล้างแค่กำแพงแก้ว ไม่ก็ฝากถังน้ำที่ตักมาให้ผู้ชายล้างแทน” (ประชน สิงห์ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2554)

เมื่อผู้ร่วมในพิธีล้างธาตุเสร็จแล้ว ผู้นำในการประกอบพิธี (ได้แก่ เจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง) ได้นำผู้ร่วมในพิธีทุกคน สักการะองค์พระธาตุศรีสองรักอีกครั้ง จึงเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีล้างธาตุ

วันที่สามของงานประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรัก ไม่มีการประกอบพิธีใดๆ เลย นอกจากเป็นการเตรียมสถานที่ในการประกอบพิธีอุปสมบทในวันถัดไป ในวันที่บรรดาญาติของผู้ที่มาอุปสมบทในงานประเพณี พิธีกรรมนมัสการพระธาตุศรีสองรักได้มาจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีอุปสมบทเอาไว้ที่ศาลาการเปรียญวัดโพนชัย ส่วนที่พระธาตุศรีสองรักนั้น ในวันที่บรรดาพ่อแสนจะนำผ้าสีขาวขึ้นไปโอบรอยเรือธาตุ และโอบรอยฐานปัมที่ชั้นที่สองขององค์พระธาตุศรีสองรัก นอกจากนี้ยังนำธงพระธาตุไปปักไว้ที่มุมกำแพงแก้วทั้งสี่มุม

วันที่สี่ของงานประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรัก ในวันที่มีการประกอบพิธีที่สำคัญอยู่สองพิธี คือ พิธีทำบุญตักบาตรและบายศรีสู่ขวัญธาตุ และพิธีสักการบูชาพระธาตุศรีสองรัก โดยการประกอบพิธีทำบุญตักบาตรและบายศรีสู่ขวัญธาตุจะเริ่มขึ้นในตอนเช้าโดยเจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีฝ่ายฆราวาส และชาวบ้านผู้ร่วมในพิธีจะมาพร้อมกันที่วัดโพนชัย จากนั้นได้มีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์ และพระสงฆ์จะแสดงพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ เสร็จแล้วจึงมีการบายศรีสู่ขวัญธาตุที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุในงานนมัสการพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งจะทำพิธีในตอนบ่ายที่พระอุโบสถพระธาตุศรีสองรัก เมื่อการประกอบพิธีทำบุญตักบาตรและบายศรีสู่ขวัญธาตุแล้ว จึงได้มีการแห่ناقไปยังพระธาตุศรีสองรัก การประกอบพิธีสักการบูชาพระธาตุศรีสองรักนั้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรัก ลักษณะของการประกอบพิธี เป็นการต่อเนื่องจากการประกอบพิธีที่วัดโพนชัย โดยผู้ให้สัมภาษณ์ ได้เล่าว่า

“วันบูชาพระธาตุ เริ่มพิธี 2 โมง 3 โมง ชาวบ้านจะมาช่วยกัน จัดเครื่องบูชา มีกระทงใหญ่ 1 กระทง กระทงน้อย 8 กระทง ในกระทงจะมีอาหารคาวหวานต่างๆ เสร็จก่อนเพลแล้ว ก็จะยกกระทงใหญ่ไปลอยน้ำ กระทงน้อยยกไปบูชาตามริมวัดพระธาตุ แล้วมีกระเป๋ียน้อยอีก 100 ใบ ด้วย ที่ยกมาวางบนกำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ ก็เสร็จพิธีบูชาพระธาตุแล้วคะ” (อุทัย เชื้อบุญมี, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2554)

นอกจากนี้ ในการสู่ขวัญธาตุหรือการบายศรีสู่ขวัญธาตุ ยังเป็นการเรียกขวัญและกำลังใจให้กับประชาชนผู้มาร่วมงาน โดยพ่อแสนจะกล่าวคำสู่ขวัญธาตุในพิธีเพื่อเป็นการขอพรให้องค์พระธาตุศรีสองรักดลบันดาลให้ประชาชนผู้มาร่วมงานและผู้ที่เกี่ยวข้องให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วหน้า

หลังจากการสู่ขวัญธาคู่ก็ถึงพิธีเวียนเทียนโดยเจ้าพ่อกวนจะเอาเทียนเวียนหัวของ ผู้ร่วมงานเอามารวมกันแล้วบิดให้เป็นมัดๆ หลายๆ มัด แล้วจุดเทียนมัดแรกส่งให้คนถัดไปข้างขวา และจุดเทียนมัดต่อไปจนหมดทุกมัด เวียนจนครบสามรอบ ซึ่งในระหว่างการเวียนเทียนจะมี ประชาชนเอาขันน้ำมารองรับหยดเทียนที่เชื่อว่าเป็นน้ำสิริมงคล โดยผู้ให้สัมภาษณ์ ได้เล่าว่า

“ระหว่างเวียนเทียน ชาวบ้านจะเอาขันใส่น้ำไปตั้งรองเทียนที่เวียน เชื่อว่าเป็นน้ำมงคลปิด เคารวะภัย แล้วกันเทียนที่เหลือชาวบ้านก็แบ่งกันถือติดตัวกลับบ้านเพื่อปกป้องคุ้มครองภัย” (ทองดี พรหมรักษา, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2554)

เมื่อเสร็จพิธีเวียนเทียนแล้วก็จะเริ่มพิธีบวชนาคพร้อมกับการจุดบั้งไฟไปพร้อมๆ กันด้วย โดยการบวชที่วัดพระธาตุศรีสองรัก มีความเชื่อว่าจะได้อานิสงส์มาก เมื่อบวชเป็นภิกษุแล้ว ตาม ธรรมเนียมปฏิบัติถือต่อกันมา ต้องแยกย้ายกันไปอยู่ตามวัดต่างๆ เนื่องจากพระธาตุศรีสองรักนี้ ถึง จะเรียกเป็นวัดแต่ก็ไม่มีพระภิกษุประจำอยู่เลย ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าววว่า

“การบวชนี้ เดิมชาวด่านซ้ายเชื่อว่าเป็นการบวชเพื่อแสดงความเคารพ ศรัทธาต่อ วิญญาณเจ้านายที่สถิตอยู่ในบริเวณพระธาตุ แล้วหากว่า ลูกหลานครอบครัวใดบวชให้พระธาตุ จะทำให้ชีวิตครอบครัวของตนเองอยู่เย็นเป็นสุข และทำมาหากินไม่ขัดสน” (สมเดช สิงห์ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2554)

สุดท้ายเป็นพิธีคารวะธาตุ เมื่อเสร็จพิธีดังกล่าวข้างต้นแล้วก่อนกลับบ้าน ผู้นำทาง พิธีกรรมและประชาชนผู้ร่วมงานจะมาร่วมกันกล่าวคำขอขมาต่อองค์พระธาตุศรีสองรักเป็นอัน เสร็จพิธีสมโภชพระธาตุศรีสองรัก

จากลักษณะดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กิจกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักเป็นประเพณีและ พิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดมา ซึ่งสิ่งสำคัญคือการทำที่ประชาชนท้องถิ่นได้เรียนรู้ร่วมกัน หมายถึง การได้รู้ถึงความเป็นตัวตน หรือรากเหง้าของตนเองเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้เห็นคุณค่า เห็น ความสำคัญของสิ่งที่ตั้งงามที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อประชาชนท้องถิ่นได้สัมผัสสิ่งเหล่านี้ ทำให้เกิด ความรักในประเพณีและพิธีกรรมที่อยู่และพร้อมที่จะอนุรักษ์ด้วยความเต็มใจ ทุกครั้งที่มีการกระทำที่ เกี่ยวกับองค์พระธาตุ ศรีสองรัก จะทำให้เกิดความรู้สึกภูมิใจที่ตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมเหล่านั้น

4.2.4 กลุ่มที่มีบทบาทเกี่ยวกับองค์พระธาตุศรีสองรัก

กลุ่มประชาชน/องค์กรท้องถิ่นที่มีบทบาทต่อการอนุรักษ์องค์พระธาตุศรีสองรัก ประกอบด้วยกลุ่มที่อยู่ในฐานะองค์กรที่เป็นทางการที่จัดตั้งโดยรัฐ และองค์กรที่ไม่เป็นทางการของกลุ่มประชาชนท้องถิ่น ดังนี้ คือ

4.2.4.1 **กลุ่มผู้นำทางพิธีกรรม** ได้แก่ เจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง เป็นกลุ่มที่มีบทบาททางสังคมมากกลุ่มหนึ่งในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก เนื่องด้วยสถานภาพของเจ้าพ่อกวนและแม่นางเทียมมีหลายสถานภาพอยู่ในคนเดียวกัน กล่าวคือ เป็นตัวของตัวเอง เป็นร่างทรง และเป็นตัวแทนของวิญญาณบรรพบุรุษ (เจ้านาย) ที่ชาวบ้านต่างนับถือและเชื่อว่าเป็นสื่อติดต่อกับวิญญาณเจ้านายได้ จึงให้เกียรติแก่ร่างทรงทั้งสองคนมีสถานะทางสังคมในลำดับที่สูงกว่าชาวบ้านทั่วไป ส่วนพ่อแสนและนางแตงมีสถานภาพเป็นตัวของตัวเอง และเป็นข้าเฝ้าให้กับเจ้านายเวลาประกอบพิธีกรรม โดยผู้นำทางพิธีกรรมประกอบด้วย

1. เจ้าพ่อกวน ได้แก่ นายถาวร เชื้อบุญมี
2. แม่นางเทียม ได้แก่ นางคำฝูง เชื้อบุญมี
3. คณะพ่อแสน ได้แก่ ข้าเฝ้าฝ่ายขวา และข้าเฝ้าฝ่ายซ้าย

ข้าเฝ้าฝ่ายขวา คือ ข้าเฝ้าฝ่ายเจ้าพ่อกวน มี 10 ตำแหน่ง ประกอบด้วย

1. แสนด่าน (หัวหน้าแสน) ได้แก่ นายจาน เชื้อบุญมี
2. แสนหอม ได้แก่ นายโอรส เชื้อบุญมี
3. แสนฮอง ได้แก่ นายคำจันทร์ ยะพริก
4. แสนศรีสองฮัก ได้แก่ นายวัฒนา เชื้อบุญมี
5. แสนศรีฮักษา ได้แก่ นายประไพ เชื้อบุญมี
6. แสนกำกับ ได้แก่ นายละเอียด เชื้อบุญมี
7. แสนต่างใจ ได้แก่ นายเพชรชัย นนทะโคตร
8. แสนศรีสมบัติ ได้แก่ นายบรียง ทรงพุมิ
9. แสนนุริน ได้แก่ นายเจลา เชื้อบุญมี

4.2.4.2 คณะกรรมการพระธาตุศรีสองรัก เป็นกลุ่มที่มีหน้าที่ดำเนินการด้านต่างๆ ของพระธาตุศรีสองรัก โดยทางอำเภอด่านซ้ายเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการ ระหว่างหน่วยงานราชการต่างๆ กับผู้นำทางพิธีกรรม ทำหน้าที่บริหารการเงินและบัญชีที่ได้รับบริจาคจากผู้ที่มาท่องเที่ยวสักการะพระธาตุ ศรีสองรัก ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการที่ปรึกษา มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำการดำเนินงานแก่คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย

- 1.1 เจ้าคณะอำเภอด่านซ้าย
- 1.2 เจ้าแม่ นางเทียม
- 1.3 ผู้บังคับการกรมทหารพรานที่ 21
- 1.4 ผู้บังคับกองร้อย ตชด. ที่ 247
- 1.5 ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชด่านซ้าย
- 1.6 หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอด่านซ้าย
- 1.7 ผู้จัดการ รกส. สาขาด่านซ้าย
- 1.8 ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีสองรักวิทยา
- 1.9 นายสงเคราะห์ กาญจนโกมล
- 1.10 นายประกอบ สมวงศ์
- 1.11 นายอวยพร ยศปัญญา

2. คณะกรรมการพระธาตุศรีสองรัก มีหน้าที่กำหนดนโยบาย กำกับดูแล ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย

2.1 นายอำเภอด่านซ้าย	ประธานกรรมการ
2.2 เจ้าพ่อกวน	รองประธานกรรมการ
2.3 นายช่างแขวงทางหลวงที่ 2	รองประธานกรรมการ

2.4 คณะกรรมการบริหารทั่วไป มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับงานทั่วไปของพระธาตุศรีสองรัก เช่น งานพิธีกรรม งานวัสดุครุภัณฑ์ ที่ดิน สิ่งก่อสร้าง การรักษาความสะอาดและอื่นๆ ตามความเหมาะสม ประกอบด้วย

- รองผู้กำกับการหัวหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอด่านซ้าย ประธานกรรมการ
- รองประธานกรรมการสุขาภิบาลอำเภอด่านซ้าย รองประธานกรรมการ
- ผู้จัดการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอด่านซ้าย กรรมการ
- พ่อแสนด่าน กรรมการ
- นายชวลิต จิมอาสา กรรมการและเลขานุการ

2.5 คณะกรรมการพัฒนา มีหน้าที่พิจารณาปรับปรุงพัฒนาบริเวณพระธาตุศรีสองรักให้เจริญ ก้าวหน้า สวยงามเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน ประกอบด้วย

- กำนันตำบลด่านซ้าย ประธานกรรมการ
- นายชวลิต พรหมรักษา รองประธานกรรมการ
- ปลัดอาวุโสอำเภอด่านซ้าย กรรมการ
- นายอภิชาติ คำเกษม กรรมการ
- นายสันติภาพ เชื้อบุญมี กรรมการ

2.6 คณะกรรมการการเงินและบัญชี มีหน้าที่ดำเนินงานการเงินของพระธาตุศรีสองรักให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประกอบด้วย

- ผู้จัดการธนาคารกรุงไทย สาขาด่านซ้าย ประธานกรรมการ
- สรรพากรอำเภอด่านซ้าย รองประธานกรรมการ
- พ่อแสนด่าน กรรมการ

4.2.4.3 **เทศบาลตำบลด่านซ้าย** ในฐานะตัวแทนของประชาชนท้องถิ่นในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เป็นกลุ่มที่มีบทบาทและกำหนดแผนและแนวทางการพัฒนา รวมทั้งการดูแลรักษาในบริเวณพระธาตุศรีสองรัก

4.2.4.4 **สภาวัฒนธรรมอำเภอด่านซ้าย** เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา เผยแพร่แลกเปลี่ยน สืบทอดและเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก

4.2.5 แนวทางในการอนุรักษ์องค์พระธาตุศรีสองรัก

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในเรื่องแนวทางในการอนุรักษ์องค์พระธาตุศรีสองรักในอนาคตอย่างยั่งยืนนั้น มีแนวความคิดหลักๆ คือ การให้ข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับองค์พระธาตุศรีสองรักและเน้นความเป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เผยแพร่ให้แก่ประชาชนได้เข้าใจวิธีที่จะอนุรักษ์และดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรัก โดยเฉพาะการปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ ให้เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานไว้

“คือต้องยึดวัฒนธรรมประเพณีเดิม ให้มันคง ให้อยู่ได้ อย่างกิจกรรมงานขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 นั้น กิจกรรมนั้นต้องมีตลอดอย่างต่อเนื่องทุกปีห้ามขาด แต่อย่าเอาใหม่เข้ามาแทรก แต่สักการบูชามาได้ทุกวัน และรายได้นี้ต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ สรุปคือ รักษาของเดิมอย่าให้สูญหาย อย่าเอาของใหม่เข้ามาโดยส่วนรวมไม่ยินยอม ก็จะสามารถอยู่ได้อย่างนานเลยแหละนี่” (สมเดช สิงห์ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2554)

“สำคัญคือการให้ความรู้ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทางวัฒนธรรม คือว่าพื้นฐานของประชาชนเขาอาจจะรู้เท่าที่ เขาอยู่ แต่มันมีข้อมูลอีกเยอะ ที่เค้า... มันจะเป็นข้อมูลในแง่ที่ว่า การมีส่วนร่วมในการมองอนาคตไปร่วมกัน เขายังขาด ถ้าถามว่าปีนี้ทำอะไรชาวบ้านเขารู้ แต่สิ่งที่เขาทำไปเขาอาจยังไม่รู้ว่ามันจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต หรือสิ่งที่เขาทำมันทำให้การได้เรียนรู้รุ่นต่อรุ่นอย่างไร การวางแผนในการอนุรักษ์องค์พระธาตุต่อไปให้อย่างยั่งยืน ก็ต้องให้ความรู้ตรงนี้ให้มากขึ้น ให้พร้อมกับการดำเนินชีวิต คิดไว้ว่านะ บุคลากรระหว่างหน่วยงาน ผู้ที่เกี่ยวข้องที่อยู่ในท้องถิ่นนี้วางแผนร่วมกัน ให้ประชาชนรับรู้ว่าเขาทำอะไรได้ประโยชน์อะไร สิ่งที่ถูกต้องควรทำอย่างไร หน้าที่ของประชาชนหรือของแต่ละคนมีบทบาทอย่างไรในการร่วมอนุรักษ์” (ธนากร สารธรรม, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2554)

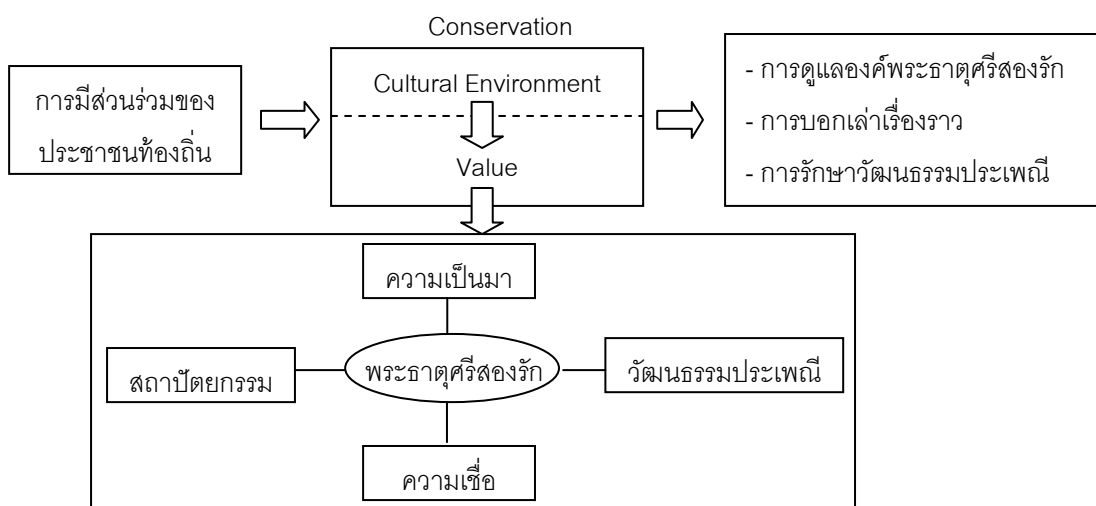
“การประสานงานจากหน่วยงานก็ดี และการประชาสัมพันธ์ก็ดี ตลอดทั้งการพิมพ์ประวัติ กิติยพยานแก่จุดบัพพร่อง เต็มเต็มให้มันสมบูรณ์ขึ้น พยายามให้เด็กและคนรุ่นใหม่ร่วมกิจกรรมมากขึ้น ซึ่ให้เห็นว่านี่คือวัฒนธรรม สิ่งนี้คือของศักดิ์สิทธิ์ สิ่งนี้คือของคู่บ้านคู่เมืองเรา” และได้กล่าวเสริมเป็นภาษาถิ่นอีสานอีกว่า มุมมองของการอนุรักษ์รักษานั้น ความคิดบ่อไกลกันกับเจ้าแม่ที่ว่าต่างคนต่างอยากหาวิธีการ หาขั้นตอนที่ ยับยั้งความเจริญเติบโต โตอย่างแบบบ่อมีปีบ่อมีขลุ่ยแบบบ่อมีพื้นฐาน ที่มันไม่กึ่งตอนนี่ ถ้ามันให้ผลมา งามจริง แต่มันหักดันมันตายได้ มันบ่อหือกันเอาราก เอาเหง้ามาใส่กัน ถ้ามีรากแก้ว ก็บ่อล้ม ถ้าบ่อให้ผลหลายเกินไป ก็บ่อล้มบ่อโค่น เป็นจิตสำนึกให้ว่า จังใด จังใด หากทิ้งรากเหง้าทิ้งของเก่าของเรา เสรีจเล้ย บ่อมีเหลือสลายเลย... สิ่งนี้

เป็นต้นแบบว่า ตราใบไคที่ประเพณี ตราใบไคที่จิตวิญญาณหรือคำว่าเจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียมยัง บ่หายนั้น พระธาตุศรีสองรักบ่มีหาย เพราะมีจิตวิญญาณคอยกำชับ คอยสืบทอด” (ถาวร เขื้อ บุญมี, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554)

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการพัฒนาและการอนุรักษ์ในทิศทางที่ยั่งยืนด้วยว่า เมื่อมีการพัฒนาบริเวณพระธาตุศรีสองรักจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ควบคู่กันไป กล่าวคือ ความคิดเห็นของกลุ่มให้ข้อมูลสำคัญ มีความเห็นว่า สิ่งนั้นสามารถที่จะมีการดำเนินควบคู่กันไป ได้ โดยยอมรับผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งย่อมจะเกิดขึ้นได้โดย ตลอดเวลา แต่ควรให้อยู่ในขอบเขตที่ยอมรับได้โดยสามารถสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามสู่ คนรุ่นใหม่ต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

ส่วนที่ 4.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

จากผลการศึกษาของข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของกลุ่มตัวอย่างมาทำการ สังเคราะห์ร่วมกัน ทำให้สามารถเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรักได้ โดยอาศัยกรอบแนวคิดที่ได้จากการ สังเคราะห์ข้อมูลมาร่วมอธิบายเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Environment) หรือสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมนั้น ก็คือ การอนุรักษ์คุณค่า (Value) ของศิลปกรรม ซึ่งในการศึกษานี้หมายถึง การอนุรักษ์คุณค่าของพระธาตุศรีสองรัก คุณค่าดังกล่าวที่

ค้นพบมีทั้งเรื่องราวความเป็นมาของพระธาตุศรีสองรัก ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณี สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่มีคุณค่า แสดงให้เห็นได้ตั้งแต่พระธาตุศรีสองรักซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีความงามทั้งในด้านของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม นอกจากนี้พระธาตุศรีสองรักซึ่งเป็นศูนย์กลางของระบบสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณีและวิถีปฏิบัติของประชาชนก็คือคุณค่าที่สำคัญประกอบกันเป็นคุณค่าของพระธาตุศรีสองรัก การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นจึงมี 2 แนวทางหลัก คือ ร่วมในการอนุรักษ์เชิงกายภาพเป็นการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรม และร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี (Intangible Environment) ที่ประชาชนแสดงออกในการตระหนักถึงคุณค่านั้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นที่จะกระทำได้และสามารถสืบทอดต่อไปอย่างถูกต้องและยั่งยืน คือการคงคุณค่าของพระธาตุศรีสองรักไว้ ทั้งในการดูแลองค์พระธาตุศรีสองรัก การบอกเล่าเรื่องราว และการรักษาวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่และได้รับการสืบทอดส่งต่อไปให้คนรุ่นต่อไป โดยผู้วิจัยได้เสนอแนวทางดังต่อไปนี้

1. ภาคประชาชนร่วมกันจัดตั้ง “เครือข่ายประชาชนรักษพระธาตุศรีสองรัก”

เนื่องจากผลการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการร่วมคิดและวางแผนอยู่ในระดับน้อย ซึ่งทางออกของสถานการณ์ดังกล่าวนี้ คือ การส่งเสริมให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมคิดและวางแผนร่วมกัน โดยการจัดตั้งเครือข่ายประชาชนรักษพระธาตุศรีสองรัก เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักทั้งในเชิงกายภาพและวัฒนธรรมประเพณี และร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก ทำให้ประชาชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมกิจกรรมการปฏิบัติการในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักร่วมกัน ตั้งแต่การร่วมคิดและวางแผนตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการดำเนินกิจกรรม และติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกิจกรรม โดยมีขั้นตอนการพัฒนาเครือข่ายดังต่อไปนี้

ก. สร้างแนวร่วมในการพัฒนาเครือข่ายรักษพระธาตุศรีสองรัก โดยสร้างความร่วมมือจากคนในท้องถิ่นสู่การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในการขับเคลื่อนกิจกรรมเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก ประกอบด้วย 1) การทำนุบำรุงพระธาตุศรีสองรัก 2) การรักษาวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก 3) การสืบทอดกิจกรรมการสมโภชพระธาตุศรีสองรัก 4) การเฝ้าระวังดูแลพระธาตุศรีสองรัก และ 5) การติดตามเคลื่อนไหวอื่นๆ ที่อาจเกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสองรัก

ข. สร้างความตระหนักในการรับรู้ถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายรักษพระธาตุศรีสองรัก โดยเปิดพื้นที่ให้ผู้คนในพื้นที่ได้รับรู้ประเด็นเรื่องความเชื่อมโยงที่อาจเกิดขึ้นต่อพระธาตุศรีสองรักทั้งในเชิงกายภาพและวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นเรื่องที่คนในพื้นที่จะต้องเรียนรู้ร่วมกันและช่วยกันป้องกัน ใ้ระวังสถานการณ์ความเชื่อมโยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยผู้คนที่ จะเข้าร่วม คณะทำงานในเครือข่ายควรประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 ประเภท คือ

(1) กลุ่มคนทำงาน (ทีมทำ) ซึ่งอาจได้แก่ ประชาชนทั่วไป

(2) กลุ่มคนที่สามารถให้การสนับสนุนและประสานงาน (ทีมนำ) ซึ่งอาจได้แก่ ผู้นำในชุมชน (เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เทศบาลตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปต.) ในพื้นที่) และผู้นำทางจิตวิญญาณ (เช่น เจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง)

(3) กลุ่มคนให้การส่งเสริมและให้คำปรึกษา (ทีมหนุน) ได้แก่ นักวิชาการในพื้นที่ (กรมศิลปากรเขต 9 ขอนแก่น สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เช่น ครู/อาจารย์ นโยบายและแผนของเทศบาลตำบลด่านซ้าย) ผู้อำนวยการและครูในโรงเรียน และปราชญ์ชาวบ้าน (เช่น นายสมเดช สิงห์ประเสริฐ และนางฉวี อรรคสุรีย์ เจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง)

2. ภาคประชาชนร่วมกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

เนื่องจากผลการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่า ระดับของความศรัทธาเชื่อถือที่มีต่อพระธาตุศรีสองรัก ระดับของการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการรับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักในระดับที่เพิ่มขึ้นทำให้ระดับการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น

ความตระหนักในคุณค่าของพระธาตุศรีสองรักและปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นเกิดความรักและหวงแหนในคุณค่าความสำคัญของพระธาตุศรีสองรัก เมื่อประชาชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกร่วมกันและตระหนักถึงคุณค่าของพระธาตุศรีสองรักแล้วจะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักให้ยังคงอยู่และได้รับการสืบทอดส่งต่อคนรุ่นต่อไป ทำให้เป็นการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักได้อย่างยั่งยืน โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังต่อไปนี้

ก. ภาคประชาชนประสานงานกับโรงเรียนในพื้นที่ผ่านผู้อำนวยการโรงเรียนและครู ในการร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ข. จัดทำเนื้อหาสาระของหลักสูตรท้องถิ่น โดยเนื้อหาประกอบด้วย 1) ประวัติความเป็นมาของเมืองด่านซ้ายและพระธาตุศรีสองรัก และ 2) การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่

เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก โดยเนื้อหาของหลักสูตรรวบรวมจากปราชญ์ชาวบ้านด้านประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น (เช่น นายสมเดช สิงห์ประเสริฐ และนางฉวี อรรคสุภย์ และผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนท่านอื่นๆ) ปราชญ์ชาวบ้านด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น (เช่น เจ้าพ่อกวน: นายถาวร เชื้อบุญมี, แม่นางเทียม: นางคำฝูง เชื้อบุญมี) เนื่องจากท่านทั้งสองนอกจากจะเป็นแกนนำหลักแล้ว ยังมีแนวโน้มที่จะมีความเต็มใจที่จะให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นเป็นอย่างดี

ค. บรรจุเนื้อหาวิทยาลงในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในโรงเรียน โดยขอความร่วมมือโรงเรียนที่จัดหลักสูตร ได้แก่ โรงเรียนชุมชนบ้านด่านซ้าย (ประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-3) โรงเรียนด่านซ้าย (มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 4) และโรงเรียนศรีสองรักวิทยา (มัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4)

3. ภาคประชาชนร่วมกันพัฒนา /สร้างยุวมัคคุเทศก์

เนื่องจากยุวมัคคุเทศก์หรือไกด์น้อยพระธาตุศรีสองรักอาจเป็นเด็กและเยาวชนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพื่อสร้างให้เกิดความศรัทธาเชื่อถือต่อพระธาตุศรีสองรัก สร้างความตระหนักในคุณค่า และการรับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรัก ซึ่งภาคประชาชนท้องถิ่นร่วมกันพัฒนา/สร้างยุวมัคคุเทศก์หรือไกด์น้อยเป็นแนวทางหนึ่งของการจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของพระธาตุศรีสองรักให้คงอยู่และสืบทอดส่งต่อไปยังคนรุ่นต่อไปได้ การถ่ายทอดเรื่องราวได้โดยเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เป็นผู้อธิบาย ซึ่งเรื่องราวเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักต้องสร้างด้วยคนในท้องถิ่นและถ่ายทอดปลูกฝังสำนึกให้เด็กและเยาวชน เพราะการที่เด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของพระธาตุศรีสองรักจนสามารถถ่ายทอดไปยังผู้อื่นได้นั้น ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบรวมกลุ่มของคนในท้องถิ่นอย่างหนึ่ง ขณะเดียวกันการนำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนกันก็จะเกิดการซึมซับ เกิดเป็นความห่วงแหน และมีสำนึกร่วมในการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักในที่สุด โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังต่อไปนี้

ก. ประชาชนท้องถิ่นสร้างแนวร่วมเด็กและเยาวชนในการเป็นยุวมัคคุเทศก์หรือไกด์น้อย ซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ที่มีจิตอาสาเข้ามามีส่วนร่วมเป็นยุวมัคคุเทศก์ โดยการประสานงานไปยังโรงเรียนและคนในพื้นที่ให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ และสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเป็นยุวมัคคุเทศก์ อันเป็นการสร้างจิตสำนึกและกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการรวมกลุ่มกันเพื่ออนุรักษ์พระธาตุศรีสองรัก

ข. จัดฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์และปฏิบัติในสถานที่จริงบริเวณพระธาตุศรีสองรักกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการจัดฝึกอบรมให้ความรู้และทักษะแก่เด็กและเยาวชนเพื่อการเป็นยุวมัคคุเทศก์ โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมาร่วมให้ความรู้เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก ในเรื่องประวัติความเป็นมาของพระธาตุศรีสองรัก โดยปราชญ์ชาวบ้านด้านประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น (เช่น นายสมเดช สิงห์ประเสริฐ และนางฉวี อรรคสุรย์ และท่านอื่นๆ) ในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก โดยผู้นำทางพิธีกรรมหรือปราชญ์ชาวบ้านด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น (เช่น เจ้าฟอกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง) ร่วมไปกับเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร หรือวัฒนธรรมจังหวัดเลยและอำเภอด่านซ้าย

4. ภาคประชาชนร่วมกันจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก

เนื่องจาก ภาคประชาชนท้องถิ่นจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักของชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชนเอง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและสร้างความตระหนักให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักได้อย่างยั่งยืน โดยขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีดังต่อไปนี้

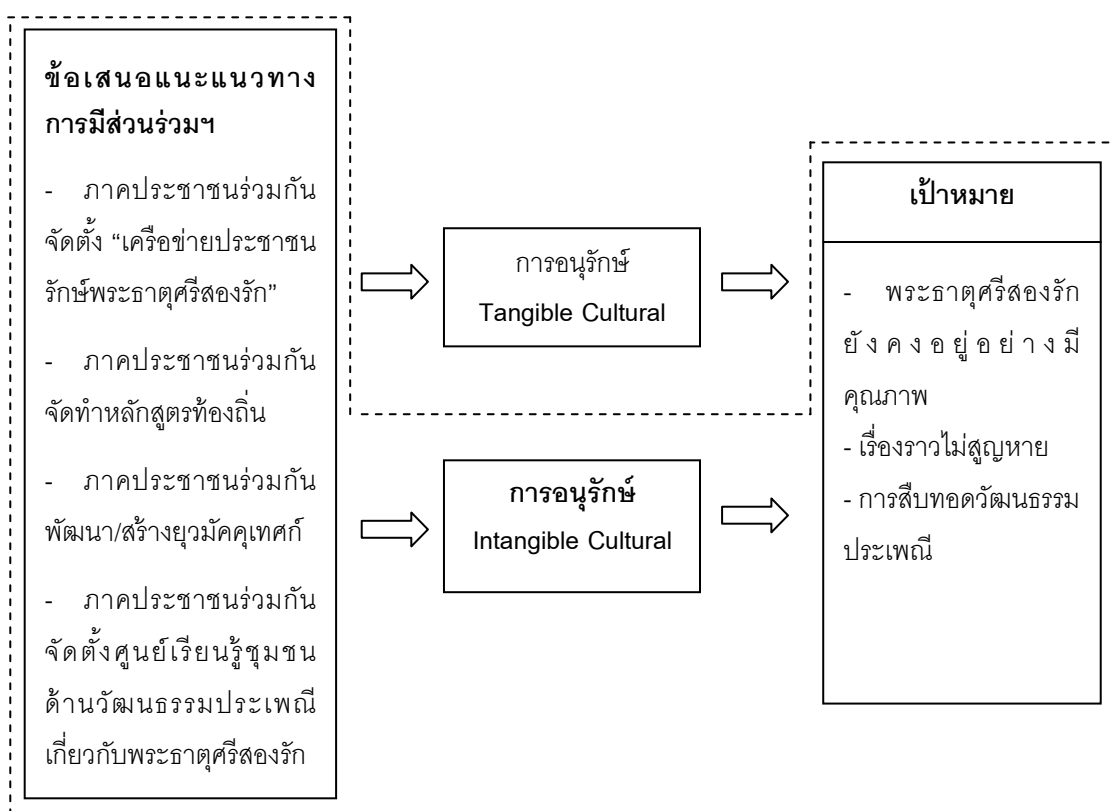
ก. ภาคประชาชนจัดศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก โดยนำแนวคิดเข้าเวทีประชุมประชาคมของชุมชน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าวสร้างการยอมรับ และชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

ข. ดำเนินการจัดเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดเก็บข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก ได้แก่ รายละเอียดขั้นตอนพิธีสมโภชพระธาตุศรีสองรัก (ประกอบด้วยการสู่ขวัญธาตุ การล้างธาตุ การเวียนเทียน การอุปสมบท และการแห่บั้งไฟ) การทำต้นผึ้ง และการก่อสร้างพระธาตุศรีสองรัก ฯลฯ

ค. จัดการความรู้ของจุดเรียนรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษร รวบรวมเป็นบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยมีผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน และผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นเจ้าของความรู้นั้น และเป็นทีมวิทยากรของชุมชนในการถ่ายทอดความรู้

ง. แสดงข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักให้ได้เรียนรู้กัน
 อย่างทั่วถึง รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สม่ำเสมอ โดยเริ่มจากการจัดระเบียบแหล่งเรียนรู้ที่
 มีอยู่ในชุมชน และให้เป็นไปตามกำลังที่คนในท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการได้ อีกทั้งให้มีขอบเขต
 และลักษณะตามความเห็นของคนในท้องถิ่น

จากข้อมูลในมิติที่เน้นความสำคัญของระบบคุณค่าดังกล่าว สะท้อนให้เห็นภาพรวมของ
 ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
 กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย ดังนี้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย สามารถสรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.61 จากระดับคะแนนเต็ม 5) โดยจะมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.88) และขั้นติดตามประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.49) อยู่ในระดับมาก ในขณะที่มีส่วนร่วมในขั้นคิดและวางแผน (ค่าเฉลี่ย 2.89) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

การมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติกิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด ในการร่วมทำกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชุมชน (ค่าเฉลี่ย 5) การร่วมปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.48) การร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมทำกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 4.31) กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับมาก ในการร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมบริจาคเงิน/วัสดุอุปกรณ์ (ค่าเฉลี่ย 4.11) การร่วมบริจาคเงิน/วัสดุอุปกรณ์ (ค่าเฉลี่ย 3.92) การร่วมชักชวนให้เพื่อนบ้านเข้าร่วมทำกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.91) การร่วมรับเป็นผู้ติดต่อประสานงานเพื่อขอความร่วมมือในการทำกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.42) กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ในการร่วมทำกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐ (ค่าเฉลี่ย 3.20) และกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับน้อย ในการร่วมวางแผนในฐานะแกนนำทำกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 2.08) ตามลำดับ

การมีส่วนร่วมในขั้นติดตามประเมินผล พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับมาก ในการร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.80) กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ในการร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.17) ตามลำดับ

การมีส่วนร่วมในขั้นคิดและวางแผน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับมาก ในการร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิดในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม (ค่าเฉลี่ย 4.12) กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับน้อย ในการร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางในกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 2.46) และการร่วมวางแผนตัดสินใจในฐานะแกนนำ (ค่าเฉลี่ย 2.08) ตามลำดับ

5.1.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

จากสมการความถดถอยเชิงพหุ จะเห็นได้ว่า ค่าสัมประสิทธิ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีอยู่ 5 ตัวแปร ได้แก่ ความศรัทธาเชื่อถือ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ระดับการศึกษา การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม แสดงว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ได้แก่ ปัจจัยด้านความศรัทธาเชื่อถือมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม นั่นคือ ระดับของความศรัทธาเชื่อถือมากขึ้นทำให้ระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น ปัจจัยด้านระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม นั่นคือ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมานานทำให้ระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น ปัจจัยด้านการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม นั่นคือ การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากขึ้นทำให้ระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น และด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม นั่นคือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากขึ้นทำให้ระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น ส่วนปัจจัยด้านระดับการศึกษามีอิทธิพลทางลบต่อการมีส่วนร่วม นั่นคือ ระดับการศึกษาสูงขึ้นจะทำให้ระดับการมีส่วนร่วมลดน้อยลง

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติกิจกรรมและขั้นติดตามประเมินผลอยู่ในระดับมาก ในขณะที่มีส่วนร่วมในขั้นคิดและวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักที่ได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเคร่งครัด อีกทั้งประชาชนท้องถิ่นมี

ความรู้สึกรู้สึกผูกพันกับพระธาตุศรีสองรัก หรือเรียกได้ว่ามีจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ (Consciousness) ทำให้ประชาชนท้องถิ่นมีความตระหนักรักหวงแหนเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถาน “พระธาตุศรีสองรัก” อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของตนทำให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก ยังมีหน้าที่แอบแฝง (Latent Function) ปรากฏอยู่ด้วยคือการมีส่วนร่วมช่วยในการจัดระเบียบของสังคมอย่างหลวมๆ ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ผู้นำทางพิธีกรรมจะต้องปฏิบัติตนให้เป็นไปตามข้อปฏิบัติที่ได้สืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด และการกำหนดให้ผู้ที่เคารพต่อพระธาตุศรีสองรักนั้น ต้องปฏิบัติตนเป็นคนดี และให้ประกอบสัมมาอาชีพ หากไม่ปฏิบัติละเมิดผิดไปจากข้อกำหนดก็อาจถูกอำนาจของวิญญูณเจ้านายลงโทษด้วยการบันดาลให้เกิดเหตุร้ายหรือเจ็บไข้ได้ป่วยได้ จากข้อกำหนดซึ่งเป็นข้อปฏิบัติดังกล่าว จึงเป็นความเชื่อแฝงที่คอยควบคุมสังคมหรือเป็นการจัดระเบียบสังคมของด้านซ้ายอย่างหลวมๆ ที่ทำให้คนด้านซ้ายส่วนหนึ่งต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีและปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นจึงมีความเกี่ยวข้องกับกรกระทำทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของพาร์สัน (Parsons, 1951: 279) ที่กล่าวไว้ว่าการกระทำใดๆ นั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละคนระบบสังคมและวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ความสนใจ และระบบค่านิยมของบุคคล และสอดคล้องกับทฤษฎีของเรเดอร์ (Reder, 1974: 39) การกระทำทางสังคมว่าประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ไม่ได้จำกัดเพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง และการกระทำของบุคคลในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น เป้าประสงค์ ความเชื่อ และค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา รวมทั้งความคาดหวัง และความผูกพัน

5.2.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ความศรัทธาเชื่อถือ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ระดับการศึกษา การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากสมการความถดถอยเชิงพหุ พบว่า ปัจจัยด้านความศรัทธาเชื่อถือ ด้านระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ด้านการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ส่วนปัจจัยด้านระดับการศึกษามีอิทธิพลทางลบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

1) ปัจจัยด้านความศรัทธาเชื่อถือมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่า ประชาชนที่มีความศรัทธาเชื่อถือขององค์พระธาตุศรีสองรักในระดับที่เพิ่มขึ้นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะประชาชนท้องถิ่นให้ความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ “พระธาตุศรีสองรัก” และสิ่งที่บรรพบุรุษได้ส่งสมถายทอดมา โดยปฏิบัติตามในรูปของพิธีกรรมหรือประเพณี เช่น การบวชบวช การแก้บน การล้างธาตุ และประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรัก โดยประเพณีและพิธีกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ได้รับการสืบทอดมา ซึ่งสิ่งสำคัญคือการทำที่ประชาชนท้องถิ่นได้เรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการรับรู้และการได้รู้ถึงความเป็นวัฒนธรรมของตน หรือความเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของสิ่งที่ตั้งงามที่มีอยู่ เมื่อประชาชนท้องถิ่นได้สัมผัสสิ่งเหล่านี้ ทำให้เกิดความรักในประเพณีและพิธีกรรมที่อยู่และพร้อมที่จะอนุรักษ์ด้วยความเต็มใจ ทุกครั้งที่มิกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุศรีสองรัก จึงทำให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งภูมิใจที่ตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมเหล่านั้นมากขึ้นด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) กล่าวไว้ว่า ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้มีอิทธิพลหรือแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

2) ปัจจัยด้านระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่า ประชาชนท้องถิ่นที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมานานมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากขึ้น สรุปได้ว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะประชาชนท้องถิ่นที่อยู่อาศัยในชุมชนมาเป็นระยะเวลานานเป็นคนดั้งเดิมของพื้นที่ย่อมเห็นการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบของพระธาตุศรีสองรักที่มีความเกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อมมาเป็นระยะเวลานาน ทำให้ทราบถึงการดูแลรักษาขององค์พระธาตุศรีสองรักและบริเวณพื้นที่โดยรอบพระธาตุศรีสองรัก จึงมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมในชุมชนได้ดีกว่าประชาชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนน้อยกว่ารวมทั้งประชาชนที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมานานย่อมมีความรักและผูกพันกับพื้นที่และชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ดังนั้นระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กล่าวคือ ประชาชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลานานกว่าจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าประชาชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาไม่นาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเรืองแสง ทองสุขแสงเจริญ (2542: 68-69) และเอื้อมพร พูนขวัญ (2543:88) คือ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน

3) ปัจจัยด้านการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่า ประชาชนที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับที่เพิ่มขึ้นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะประชาชนท้องถิ่นให้คุณค่ากับสิ่งที่บรรพบุรุษของตนได้สร้างขึ้น “พระธาตุศรีสองรัก” โดยชุมชนเน้นความสำคัญของการรักษาและสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อของตนไว้ เช่น การบวชบวญและการแก้บนด้วยต้นผึ้ง ประเพณีนมัสการพระธาตุศรีสองรัก และความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อกวน ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญ เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในการที่จะร่วมอนุรักษ์

4) ปัจจัยด้านระดับการศึกษามีอิทธิพลทางลบต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่า หากประชาชนมีระดับการศึกษาสูงขึ้นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมน้อยลง ทั้งนี้ เป็นผลมาจากประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา และความตระหนักถึงคุณค่าของพระธาตุศรีสองรักที่ทำให้ประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์นั้น เกิดได้หลายประการ เช่น การได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักจากสื่อต่างๆ การเห็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพระธาตุศรีสองรักจากประสบการณ์ตรง ความเชื่อค่านิยมในท้องถิ่น ซึ่งไม่จำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ในโรงเรียนหรือขึ้นอยู่กักระดับการศึกษา จึงเห็นได้ว่า ประชาชนท้องถิ่นที่มีการศึกษาในระดับสูงไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมมากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่า

5) ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีอิทธิพลทางบวกต่อการมีส่วนร่วม จึงสามารถอธิบายได้ว่า ประชาชนที่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพิ่มขึ้นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากขึ้น สรุปได้ว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะการได้รับข่าวสารหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักจากแหล่งข่าวต่างๆ ทั้งจากสื่อวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อบุคคล ทำให้ประชาชนเกิดการรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งจากภายนอกและภายในชุมชนของตน และข่าวสารเหล่านั้นอาจจะมีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคิดและความเชื่อดั้งเดิมของตนเองก็ได้ แต่ทำให้ประชาชนมีความรู้เพิ่มขึ้น และสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของตน เป็นการกระตุ้นและโน้มน้าวให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญที่จะต้องร่วมกันดูแลรักษาพระธาตุศรีสองรักและสภาพแวดล้อมโดยรอบมากขึ้น และพร้อมที่จะปฏิบัติตามแนวทางการอนุรักษ์อย่างถูกต้องอีกด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษานี้ของดารณี อารณีย์พัฒนา (2533: 79) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมมารับข่าวสารในระดับสูงมีความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มอื่นๆ และความ

แตกต่างกันในเรื่องการรับข่าวสาร ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องความรู้ความตระหนักที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และผลการศึกษาของประวัติ เสมดี (2541: 87) พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ กล่าวคือ ประชาชนที่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานมากจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานมาก และในทิศทางตรงกันข้าม ประชาชนที่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานน้อยจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานน้อย

5.2.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Environment) หรือสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือ การอนุรักษ์คุณค่าของพระธาตุศรีสองรักให้คงอยู่และสืบทอดส่งต่อไปให้คนรุ่นต่อไป โดยการให้ความรู้แก่ประชาชนท้องถิ่นเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก ทั้งในด้านวัฒนธรรมประเพณีและวิถีปฏิบัติของประชาชน เพื่อให้ประชาชนท้องถิ่นเกิดความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของพระธาตุศรีสองรัก และเกิดจิตสำนึกอันนำไปสู่การอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักอย่างยั่งยืน

5.2.3.1 ภาคประชาชนร่วมกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยการประสานงานกับโรงเรียนในการร่วมจัดทำหลักสูตร ซึ่งเนื้อหาของหลักสูตรรวบรวมจากปราชญ์ชาวบ้านและผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน จะทำให้เรื่องราวเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักได้รับการถ่ายทอดส่งต่อไปยังเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น และทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นตน เป็นการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักให้คงอยู่สืบต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับโครงการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ของทัศนีย์พร ประภัสสร, อินแก้ว กันทะวงศ์ และสมบุญธน์ รอบรู้ (2550: ออนไลน์) กล่าวไว้ว่า การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นทำให้เกิดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ทุกฝ่ายเกิดการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของชุมชน เกิดความตระหนักและมีจิตสำนึกที่ดีในท้องถิ่นของตนเอง เกิดพลังร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน พลังของชุมชน และทุนในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้นำชุมชนกับผู้บริหารโรงเรียน ความชัดเจนด้านนโยบาย การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นและดำรงไว้ซึ่งความเป็นตัวตนของท้องถิ่นเอง

5.2.3.2 ภาคประชาชนร่วมกันพัฒนา/สร้างยุวมัคคุเทศก์ โดยสร้างแนวร่วมเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นในการเป็นยุวมัคคุเทศก์หรือไกด์น้อยพระธาตุศรีสองรักทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนและจัดฝึกอบรมให้ความรู้และทักษะแก่เด็กและเยาวชนเพื่อการเป็นยุวมัคคุเทศก์โดยปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมาร่วมให้ความรู้เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักร่วมกับเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรหรือวัฒนธรรมจังหวัดเลยและอำเภอด่านซ้าย เป็นการจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของพระธาตุศรีสองรักให้คงอยู่และสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นต่อไปได้

5.2.3.3 ภาคประชาชนร่วมกันจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก โดยนำแนวคิดเข้าเวทีประชุมประชาคมของหมู่บ้าน ซึ่งให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และดำเนินการจัดเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบโดยประชาชนเอง ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักให้แก่ประชาชนท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของศูนย์การเรียนรู้ โดยเฉพาะศูนย์การเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน หรือศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี เนื่องจากวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพลังพื้นฐานของสังคมไทย (ประเวศ วะสี และคณะ, 2536: 21-23) คือ 1) มีลักษณะเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น เพราะเกิดมาจากประสบการณ์และบทเรียนของผู้คนในท้องถิ่น 2) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ความคิดเรื่องพระแม่ธรณี รุกขเทวดา ซึ่งเป็นตัวอย่างการนำเอาธรรมชาติเชื่อมโยงกับจิตใจของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เคารพธรรมชาติและไม่ทำลายธรรมชาติ 3) มีความเคารพผู้อาวุโส เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์จึงมีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์และผ่านชีวิตมามากกว่า

5.2.3.4 ภาคประชาชนร่วมกันจัดตั้ง “เครือข่ายประชาชนรักษ์พระธาตุศรีสองรัก” โดยสร้างแนวร่วมในการพัฒนาเครือข่ายจากประชาชนผู้การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในการขับเคลื่อนกิจกรรมเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก และสร้างความตระหนักในการรับรู้ประเด็นเรื่องความเสื่อมโทรมที่อาจเกิดขึ้นต่อพระธาตุศรีสองรักทั้งในเชิงกายภาพและวัฒนธรรมประเพณี เพื่อช่วยป้องกันเฝ้าระวังปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2548: 49) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิก จะ

เป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่ายนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้ ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะจะนำไปสู่การให้และการรวบรวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันบรรลุถึงเป้าหมายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการ และวิธีการของการจัดการเครือข่ายเป็นกระบวนการสร้างข้อมูลต่อเนื่องเพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากมีส่วนร่วมแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้าๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของปุสตี มอนซอน และคณะ (2546: 2) ซึ่งกล่าวว่า เครือข่ายเป็นเครื่องมือและยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการระดมทรัพยากรและความคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ต้องการขยายผลการพัฒนา การใช้พลังเครือข่ายในฐานะเครื่องมือดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางสังคมที่นำไปสู่การเรียนรู้และ “การสร้างพื้นที่ทางสังคม” เพราะเมื่อกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่มีความต้องการคล้ายกัน มีความคิดหรืออุดมคติเหมือนกันมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับกลุ่มหรือบุคคลและองค์กรอื่นๆ ในสังคม ทำให้กลุ่มตนเองมีความรู้สึกว่ามีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ ความเชื่อมั่น และความไว้วางใจให้แก่กันและกัน ดังนั้นการสร้างพื้นที่ทางสังคม จึงเป็นการเพิ่มช่องว่างและการสร้างตัวตนของเครือข่ายให้ปรากฏขึ้น ซึ่งเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างและการพัฒนาเครือข่าย

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายที่ตอบสนององกลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้มากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนให้สามารถเข้าถึงได้อย่างเป็นรูปธรรม และมีข้อบังคับใช้ทางกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดความชอบธรรมในการบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งการให้สิทธิชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5.4 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรทำการประสานงานการจัดการด้านการบูรณะทำนุบำรุงสภาพแวดล้อมในบริเวณพระธาตุศรีสองรักให้สะอาดและสวยงามน่าชมตลอดเวลา ตลอดจนให้การสนับสนุนการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมประเพณีของด่านซ้าย จังหวัดเลยจริงจัง

2. หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรักประจำท้องถิ่น โดยการร่วมกลุ่มของประชาชนในพื้นที่เพื่อเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ กับประชาชนในพื้นที่ ทั้งในส่วนของประสานงานและการวางแผนดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์พระธาตุศรีสองรัก

3. หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแก่ประชาชนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนท้องถิ่นเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ถูกต้อง

5.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Intangible Environment) โดยเปิดพื้นที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ในเชิงระบบคุณค่าของศิลปกรรม หรือคุณค่าทางวัฒนธรรม

2. ควรศึกษาเชิงลึกให้เห็นถึงกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดที่ทำให้ประชาชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Environment) อย่างจริงจัง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

การท่องเที่ยวและกีฬากระทรวง, แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 [ออนไลน์].

2554. แหล่งที่มา: <http://www.tica.or.th/> [2554, กันยายน 25]

ศิลปากรกรม, ใน รายงานการสัมมนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, 2552.

ศิลปากรกรม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กองโบราณคดี กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทวิบูลย์พัฒนา, 2533.

กรมศิลปากร. ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 99 ตอนที่ 155 วันที่ 21 ตุลาคม 2525 หน้า 22, 2525.

กัลยา วานิชย์บัญชา. การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Windows. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, 2543.

กัลยา วานิชย์บัญชา. การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล เวอร์ชัน 7-10. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดซีเคแอนส์เอสโอดีเอสดูดีไอ, 2541.

จ้านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2533.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของสังคมชนบทกับการมีส่วนร่วมของประชาชน: วิเคราะห์กรณีหมู่บ้านภาคเหนือ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2527.

ดารณี อภรณ์พัฒนา. ความรู้ความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น ศึกษากรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.

دنوپل ไซพันธุ์. จารึกจังหวัดเลย. เลย: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย, 2533. (อัดสำเนา)

ถนอมลดา รัชวัตร์. ความตระหนักของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมศึกษากรณีแหล่งท่องเที่ยววัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

ถาวร เชื้อบุญมี สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554.

ทรงพล ภูมิพัฒน์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2538.

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภากาการพิมพ์, 2527.

ทัศนีย์พร ประภัสสร, อื่นแก้ว กันทะวงศ์ และสมบุญ รอบรู้. โครงการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา: http://www.research.cmru.ac.th/research_ris.php?op=form_show_resin&year_out=2549 [2555, พฤษภาคม 22]

ทัศนีย์ ไทยาภิรมย์. การพัฒนาชุมชน : วิธีการระดมการมีส่วนร่วมของชุมชน. นิตยสารกรมประชาสัมพันธ์ 26 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2526): 4

ทองดี พรหมรักษา. สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2554.

เทศบาลตำบลด่านซ้าย. ยุทธศาสตร์และการพัฒนาเทศบาลตำบลด่านซ้าย [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://www.tessabandansai.com/> [2554, พฤษภาคม 4]

ธนากร สาระธรรม. สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2554.

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา. บทบาทประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา. Thecity Journal ปีที่ 4 ฉบับที่ 85 (มีนาคม 2551): 30.

ธวัชชัย ชัยจรินายกุล. การพัฒนาหลักสูตร: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต, 2539.

เธียรศรี วิวิธศิริ. จิตวิทยาการเรียนรู้ผู้ใหญ่. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2527.

นฤนาท พุทธิโสภ. ความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานในบริเวณเกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

นิจ หิฎฐิระนันท์. การอนุรักษ์โบราณสถานและศิลปกรรม. กรุงเทพมหานคร. (อัสสัมชัญ), 2533.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภากาการพิมพ์, 2527.

- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และปกเจริญผล, 2540.
- ประชน สิ่งประเสริฐ. สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2554.
- ประพนธ์ พลอยพุ่ม. สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2554.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. ทัศนคติ: การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2536.
- ประวัตี เสมดี. ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดการสภาพแวดล้อมบริเวณโบราณสถานศึกษากรณี กรณีพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- ปรัชญา เวสารัชช. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2528.
- ปฐพี มอนซอน และคณะ. กรอบแนวคิดในการประเมินศักยภาพเครือข่ายสังคม. กรุงเทพมหานคร: เอกสารประกอบการประชุมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยชีวิต สาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่, 2546.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), 2548
- พิสันต์ ธนะสารสมบุรณ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมศึกษากรณีแกสีซัง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526.
- รัชณี จักรช่วย. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชายเลน กรณีศึกษาดำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.
- วิลาสณี กิ่งแก้ว. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกรณีศึกษาเมืองเก่าศรีสขนาลัย จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชา

- สาขาวิชาการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาชุมชนและชนบท คณะสิ่งแวดล้อมและ
ทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549.
- ศิริชัย กาญจนวาสี, ดิเรก ศรีสุขโข และทวีวัฒน์ ปิตยานนท์. การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับกา
วิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ศิริวรรณ ทาปัญญา. ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถาน
กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีถิ่นพำนักใกล้แหล่งโบราณสถานอำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหาร
สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- ศักดิ์ชาย กมขุนทด. การสร้างชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
กรณีศึกษาครูประถมศึกษาศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล,
2540.
- สุชา จันทร์เอม. จิตวิทยาการพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- สนิท ศรีพรหม. สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2554.
- สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ. กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะ
โบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง. [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: [http://www.icomosthai.org/
charters/venice.pdf](http://www.icomosthai.org/charters/venice.pdf) [2555, พฤษภาคม 9]
- สุภารักษ์ จุฑระกุล. การศึกษาพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมใน
กาทิ้งขยะแยกประเภทเพื่อการหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ของ
ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชา
ประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- สมเดช สิงห์ประเสริฐ. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2554.
- สวภัทร ปุยพันธ์. การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ศึกษากรณีสถาน
วิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำนักงาน, การพัฒนาการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: คุ่มครองมรดกไทย, 2541.
- นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำนักงาน, สิ่งที่ควรรู้ เรื่องการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พี.วี.ออฟเซต, 2552.

- นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำนักงาน, แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: http://www3.onep.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=2762&Itemid=175 [2554, มิถุนายน 13]
- นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำนักงาน, แผนที่สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม. จำนวน 1,000 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2548.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงแหล่งชุมชนโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- สำนักโบราณคดี. คู่มือการดูแลรักษาโบราณสถาน [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: http://www.archae.go.th/Article/Article_main.asp [2554, กันยายน 4]
- สำนักโบราณคดี. ทะเบียนโบราณสถาน [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: http://www.archae.go.th/show_search.asp [2554, กันยายน 4]
- เหมือนจิต แจ่มศิลป์. พลังงานและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: <http://www.ap.mju.ac.th/lecturenote/silo/lesson/Chapter1.pdf> [2555, พฤษภาคม 3]
- องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ต้นฝั่งศรีสองรัก [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: <http://www.osotho.com/th/content/indexdetail.php?ContentID=1180&myGroupID=6> [2554, ตุลาคม 16]
- อมรา พงศาพิชญ์. โครงการการพัฒนาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- อุทัย นีรัญโต. สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มนุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทิพย์อักษร, 2526.
- อุทัย เชื้อบุญมี. สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2554.
- เอกรินทร์ พึ่งประชา. การลดทอนความศักดิ์สิทธิ์โดยทุนนิยมและรัฐ [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา: <http://www.muangboranjournal.com/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=41> [2554, กันยายน 25]

ภาษาอังกฤษ

- Alan Guskin. Occupation Images of Thai College Students. Bangkok: Chulalongkorn University, 1964.
- Carter V. Good. Dictionary of Education. New York: Mc Graw-Hill Book, 1973.
- Cohen John M. and Uphoff Norman T. Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specificity. World Development 8. 1980.
- Kaspersn, R.E. and Breitbat, M. Participation Decentralization and Advocacy Planning Resource Paper No. 25. Association of American Geographers: Washington D.c., 1985.
- Keith Davis. Human Behavior at Work-Human Relation Department of Rural Sociology Bulletin. New York: University of Missouri, 1973.
- Koufman, H.F. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities. Agricultural Experiment Station Bulletins. March, 1949.
- ICOMOS. The Venies Charter: Internation Charter For the Conservation and Restoration of Monument and Site. Italy, 1971.
- Moira Delandes, International Association for Public Participation. Decision-making process [Online]. 2007. Available from: <http://www.iap2.org> [2012, March 27]
- Reder, W.W. Some Aspects off the Informal Social Participation of Farm Families. Unpublised Ph.D. Disertation: Cornell University, 1974
- Roger, Evertt M. and Floyed F. Shoemaker. Communication and Innovation: A Cross Cultural Approach. 2nd ed. Newyork: The Free Press, 1971.
- United Nations. "Department of international Economics and Social Affairs." In Popular Participation as a strategy for Promotion Community Level Action and National Development, pp.11. Washington: United Nations, 1981.
- World Tourism Organization. Guide of Local Authorities on Developing Sustainable Tourism, 1998.
- Yamane, Taro. Statistics: An Introductory Analysis. 3rd Edition. Tokyo: Harper International Edition, 1973.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ

การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ

ค่าสถิติที่ใช้วัดความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ พบว่า ค่า Tolerance มีค่าเข้าใกล้ 1 โดยค่าที่น้อยที่สุดเท่ากับ 0.730 ซึ่งไม่ต่ำกว่า 0.2 และค่า VIF ไม่เข้าใกล้ 10 โดยค่าที่มากที่สุดเท่ากับ 1.370 ซึ่งไม่เกิน 4 หรือ 5 สรุปได้ว่าตัวแปรอิสระไม่ได้มีความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้น (Multicollinearity) จึงสามารถใช้ใน การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอนได้โดยไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้น

ตารางที่ Collinearity Statistics

Collinearity Statistics	Tolerance	VIF
ความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์	.730	1.370
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน	.743	1.346
ระดับการศึกษา	.810	1.234
การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	.805	1.242
การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	.946	1.057

Dependent Variable: ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

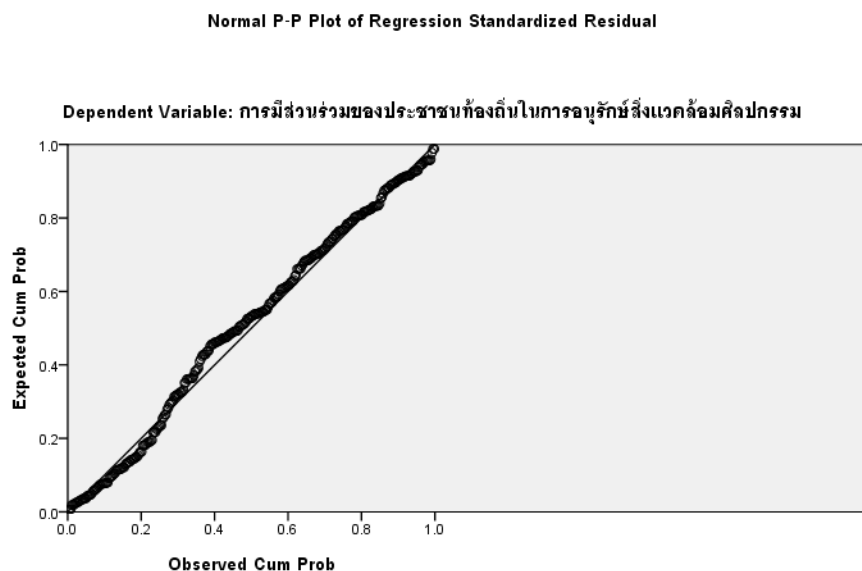
สถิติ ของ ค่า คลาดเคลื่อน พบว่า ค่าเฉลี่ยของค่าคลาดเคลื่อน มาตรฐาน (Std. Residual) มีค่าเท่ากับ 0.00 และค่าสูงสุดของ ค่าคลาดเคลื่อน มาตรฐาน เท่ากับ 2.287 ซึ่งไม่มากเกิน 3 จึงถือว่าไม่มีค่าผิดปกติ

ตารางที่ Residuals Statistics

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	2.256	4.466	3.61	.479	316
Residual	-1.573	1.388	.000	.602	316
Std. Predicted Value	-2.828	1.786	.000	1.000	316
Std. Residual	-2.592	2.287	.000	.990	316

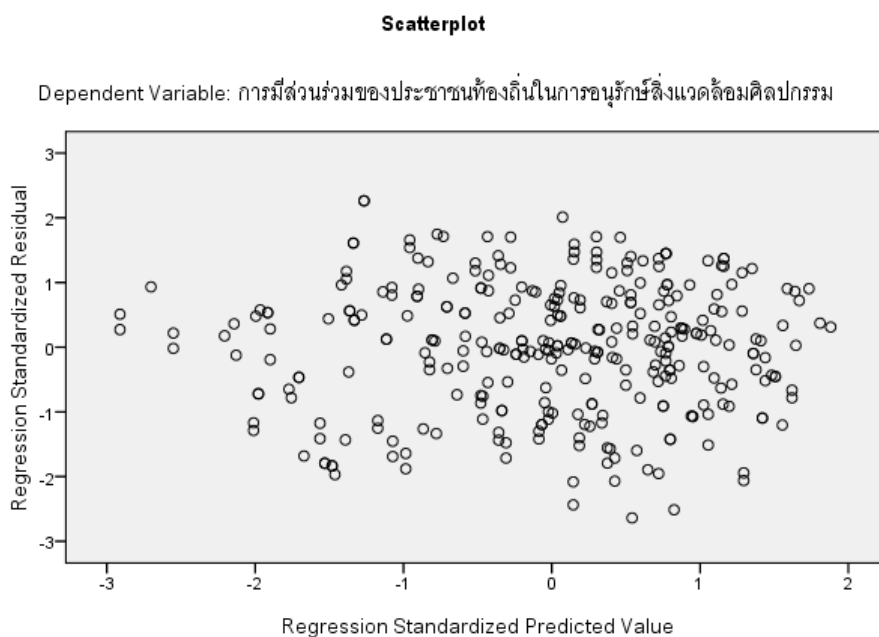
Dependent Variable: ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก

Normal P-P Plot พบว่า ค่า Prob. ของข้อมูลมีการเรียงตัวใกล้เคียงเส้นตรง จึงถือว่ามี การแจกแจงแบบปกติ ดังนั้น ค่าคลาดเคลื่อนมีการแจกแจงแบบปกติ

ภาพที่ 1 แสดงกราฟ Normal P-P Plot

Scatter plot พบว่า ค่าความคลาดเคลื่อนจะกระจายอยู่รอบๆ ศูนย์ หรือการกระจายของค่าความคลาดเคลื่อนเหนือและใต้ศูนย์มีพื้นที่ใกล้เคียงกันเป็นแนวสี่เหลี่ยมผืนผ้าได้ แสดงว่าค่าแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมีค่าคงที่

ภาพที่ 2 แสดงกราฟ Scatter plot

ภาคผนวก ข.
ประกาศกรมศิลปากร

ฉบับพิเศษ หน้า ๒๒

เล่ม ๘๘ ตอนที่ ๑๕๕

ราชกิจจานุเบกษา

๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๕

ประกาศกรมศิลปากร

เรื่อง กำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน

ตามที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานพระธาตุศรีสองรัก
ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๑๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๘
โดยมิได้กำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติโบราณ
สถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔
กรมศิลปากรจึงกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานพระธาตุศรีสองรัก ตำบลด่านซ้าย
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พื้นที่ประมาณ ๔ ไร่ ๑ งาน ๗ ตารางวา ตามผังฯ
แนบท้ายประกาศนี้

จึงขอประกาศเพื่อทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๒๕

เดโช สอนานนท์
อธิบดีกรมศิลปากร

ภาคผนวก ค.
แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษา

แบบสอบถาม

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
กรณีศึกษาพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย

ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม โทร.....

1. บ้านด่านซ้าย 2. บ้านเหนือ 3. บ้านเดิ่น 4. บ้านหัวนาญ

เทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ตอบแบบสอบถามวันที่ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2554

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 11 ข้อ

ส่วนที่ 2 ความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 3 ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 4 การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำนวน 14 ข้อ

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะแนวการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำนวน 1 ข้อ

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง พระธาตุศรีสองรักและรวมถึงสิ่งต่างๆ ที่อยู่โดยรอบ

ขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล

นางสาวธรรดา รัตนาสีทธิ

นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหัวหน้าครัวเรือน

คำชี้แจง ทำเครื่องหมาย หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับท่าน

1. เพศ 1. ชาย
 2. หญิง
2. ปัจจุบันท่านมีอายุ ปี (เกิน 6 เดือนนับเป็น 1 ปี)
3. ระดับการศึกษาสูงสุดของท่าน
 0. ไม่ได้ศึกษา
 1. ประถมศึกษา (ป.1-ป.6)
 2. มัธยมศึกษา (ม.1-ม.6)
 3. อนุปริญญา หรือเทียบเท่า
 4. ปริญญาตรี / สูงกว่า
4. อาชีพหลักของท่าน คืออาชีพใด [อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพที่ให้ผลตอบแทน (รายได้) สูงสุด หรืออาชีพที่ต้องใช้ระยะเวลาในการทำงานมากกว่าอาชีพอื่นที่ทำอยู่]
 1. เกษตรกรรม
 2. รับจ้างทั่วไป
 3. ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว
 4. ท่องเที่ยวและบริการ
 5. รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ
 6. พนักงานบริษัทเอกชน
 7. ข้าราชการบำนาญ
 8. อื่นๆ.....
5. ท่านอาศัยอยู่ที่ชุมชนนี้มาเป็นระยะเวลา ปีแล้ว (เกิน 6 เดือนนับเป็น 1 ปี)

6. ท่านมีตำแหน่งใดในชุมชนหรือไม่ ถ้ามีคือตำแหน่งอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 0. ไม่มีตำแหน่งใดๆ ในชุมชน
- 1. เป็นกรรมการชุมชน
- 2. เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
- 3. เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)
- 4. เป็นอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.)
- 5. เป็นอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
- 6. อื่นๆ

7. ท่าน /สมาชิกในครอบครัว ใช้ประโยชน์จากบริเวณ พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบหรือไม่

- 0. ไม่ใช้ประโยชน์ (ข้ามไปข้อที่ 9)
- 1. ใช้ประโยชน์

8. ท่าน /สมาชิกในครอบครัว ใช้ประโยชน์จากบริเวณ พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1. เพื่อท่องเที่ยวพักผ่อน
- 2. เพื่อประกอบอาชีพ เช่น (ค้าขาย, แนะนำนักท่องเที่ยว)
- 3. เพื่อสักการบูชา/กราบไหว้ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (องค์พระธาตุศรีสองรัก)
- 4. เพื่อชมศึกษาประวัติศาสตร์
- 5. เพื่อเก็บบอน
- 6. อื่นๆ

9. ท่านเคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลรักษาพระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบจากแหล่งข่าวสารใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 0. ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสาร
- 1. วารสารท้องถิ่น
- 2. หอกระจายข่าวในชุมชน /เสียงตามสาย
- 3. ญาติพี่น้อง /เพื่อนบ้าน
- 4. เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ
- 5. ผู้นำทางพิธีกรรม เช่น เจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง
- 6. อื่นๆ

10. ท่านต้องการทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบเพิ่มเติมหรือไม่

- 0. ไม่ต้องการ (ข้ามไปข้อ 12)
- 1. ต้องการ

11. ท่านต้องการทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบเรื่องใดเพิ่มบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1. ประวัติความเป็นมาของพระธาตุศรีสองรัก
- 2. ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
- 3. แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรอบ
- 4. กิจกรรม/โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรอบ
- 5. อื่นๆ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความศรัทธาเชื่อถือ

คำชี้แจง ทำเครื่องหมาย ลงในช่องว่างให้ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ข้อ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ←				→ น้อย
		5	4	3	2	1
1.	ท่านเชื่อว่าบริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสองรักมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่
2.	ท่านเชื่อว่าพระธาตุศรีสองรักสามารถดลบันดาลให้คำบนบานสานกล่าวของท่านเป็นจริงได้
3.	ท่านเชื่อว่าปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกิดขึ้นได้จากความศักดิ์สิทธิ์จากพระธาตุศรีสองรัก
4.	ท่านเชื่อว่าการไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามในการเข้าไปสักการะพระธาตุศรีสองรักเป็นการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์
5.	ท่านเชื่อว่าผู้ที่ลบหลู่พระธาตุศรีสองรักจะมีอันเป็นไปหรือได้รับอันตราย
6.	ท่านเชื่อว่าร่างทรงเจ้าพ่อกวนสามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษหรือเจ้านายได้
7.	ท่านเชื่อว่าหากปีใดไม่ได้ประกอบพิธีสมโภชพระธาตุศรีสองรักจะทำให้เกิดเภทภัยในพื้นที่
8.	ก่อนทำภารกิจสำคัญ ท่านจะอธิษฐานจิตขอพรต่อพระธาตุศรีสองรัก เช่น อธิษฐานก่อนออกเดินทาง, อธิษฐานก่อนออกไปค้าขาย
9.	หากมีแขกบ้านแขกเมืองมาเยี่ยม ท่านมักเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุศรีสองรัก
10.	ท่านให้ความเคารพต่อเจ้าพ่อกวน แม่นางเทียม พ่อแสน และนางแตง ในฐานะเป็นร่างทรงและเป็นผู้ดูแลพระธาตุ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

คำชี้แจง ทำเครื่องหมาย ✓ หรือ ✗ ลงในช่องว่างหน้าข้อความตามที่ท่านเห็นว่าตรงกับความเป็นจริง

- 1) สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง ตัวศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมโดยรอบที่สัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม
- 2) แหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเท่านั้นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์
- 3) สภาพแวดล้อมและพื้นที่โดยรอบไม่ใช่องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ตัวศิลปกรรมโดดเด่นขึ้นหรือด้อยคุณค่าลง
- 4) การอนุรักษ์ หมายถึง การสงวนรักษา ดูแลป้องกันมิให้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงในทางเสียหาย
- 5) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโบราณสถานถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการอนุรักษ์
- 6) มนุษย์เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว
- 7) การสันตะเทียนจากการก่อสร้างในบริเวณใกล้เคียงไม่มีส่วนทำให้โบราณสถานเสียหาย
- 8) การใช้พื้นที่โดยรอบแหล่งศิลปกรรม (เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำ รั้วกำแพงลอยหาบเว่) อย่างขาดระเบียบทำให้แหล่งศิลปกรรมเสื่อมโทรมได้
- 9) วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
- 10) การนำขึ้นส่วนโบราณสถานไปเป็นสมบัติของตน สามารถกระทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

ส่วนที่ 5 คำถามเกี่ยวกับการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

คำชี้แจง ทำเครื่องหมาย ลงในช่องว่างให้ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ระดับความคิดเห็น

ข้อ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ←				→ น้อย
		5	4	3	2	1
1.	ท่านรู้สึกว่าคุณค่าของพระธาตุศรีสองรักมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ด้านซ้าย
2.	ท่านมีความภูมิใจในองค์พระธาตุศรีสองรักในด้านความเป็นเอกลักษณ์ของคนด้านซ้าย
3.	ท่านปลุกฝังเรื่องคุณค่าขององค์พระธาตุศรีสองรักให้กับลูกหลาน
4.	ท่านคิดว่าความเสื่อมโทรมของ บริเวณองค์พระธาตุศรีสองรักและสภาพแวดล้อม โดยรอบ เป็นปัญหาที่ทางราชการและประชาชนท้องถิ่นควรร่วมมือกันแก้ไข
5.	ท่านคิดว่าองค์พระธาตุศรีสองรักมีความงดงาม
6.	ท่านคิดว่ามีความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์องค์พระธาตุศรีสองรักไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไป
7.	ท่านพร้อมที่จะอุทิศเวลาส่วนตัวให้กับ การอนุรักษ์บริเวณองค์พระธาตุศรีสองรักและสภาพแวดล้อมโดยรอบ
8.	ท่านคิดว่าหาก บริเวณองค์พระธาตุศรีสองรักและสภาพแวดล้อม โดยรอบ เสื่อมโทรมจะเป็นเครื่องชี้ถึงการปล่อยปละละเลยของคนรุ่นปัจจุบัน
9.	ท่านจะรู้สึกไม่ดีหากพระธาตุศรีสองรักถูกทำลาย
10.	ท่านคิดว่าการ ดูแลบริเวณองค์พระธาตุศรีสองรักและสภาพแวดล้อม โดยรอบ เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีแก่ชุมชน

ส่วนที่ 6 การมีส่วนร่วมในรอบ 2 ปีที่ผ่านมาต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

คำชี้แจง ทำเครื่องหมาย ลงในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับท่าน

ข้อ	ระดับการมีส่วนร่วม	มาก ←————→ น้อย				
		5	4	3	2	1
ร่วมคิดและวางแผน						
1.	ท่านได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น / เสนอแนะแนวทางในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
2.	ท่านได้มีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ ในฐานะแกนนำในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
3.	ท่านอนุญาต/สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วมคิด ในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
ร่วมดำเนินกิจกรรม						
4.	ท่านรับเป็นผู้ติดต่อประสานงาน เพื่อขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
5.	ท่านได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ของชุมชน ในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
6.	ท่านได้ร่วมทำกิจกรรมในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ ที่จัดขึ้นโดยชุมชน
7.	ท่านได้ร่วมทำกิจกรรมในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ ที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมศิลปากร, การท่องเที่ยว
8.	ท่านชักชวนให้เพื่อนบ้านเข้าร่วมทำกิจกรรมในการดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ

ข้อ	ระดับการมีส่วนร่วม	มาก ←————→ น้อย				
		5	4	3	2	1
<u>ร่วมดำเนินกิจกรรม</u>						
9.	ท่านอนุญาต /สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วม ในกิจกรรมการ ดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและ สิ่งแวดล้อมโดยรอบ
10.	ท่านเป็นแกนนำใน การดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรัก สิ่งแวดล้อมโดยรอบ
11.	ท่านได้เคยบริจาคเงิน และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อนำไปปรับปรุง ดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
12.	ท่านอนุญาต /สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วม บริจาคเงิน และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อนำไปปรับปรุง ดูแลรักษา องค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
<u>ร่วมติดตามประเมินผล</u>						
13.	ท่านได้มีส่วนร่วมติดตามประเมินการดำเนินกิจกรรม ในการ ดูแลรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
14.	ท่านอนุญาต /สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วม ติดตามประเมินการดำเนิน กิจกรรม ในการดูแลรักษาองค์ พระธาตุศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ

**ส่วนที่ 7 ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม**

1. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร ต่อแนวทางการมีส่วนร่วมใน การดูแลรักษาองค์พระธาตุ
ศรีสองรักและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวฉิรดา รัตนาสีทธิ เกิดเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2528 ที่นครสวรรค์ จบการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนตาคลีประชาสรรค์ในปีการศึกษา 2546 จากนั้นเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและได้รับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมอาหาร จากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยในปีการศึกษา 2550 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ในปีการศึกษา 2553 สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย